

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Н. О. Черненко, О. О. Корогорова

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЕКОНОМІЦІ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*для здобувачів другого магістерського рівня вищої освіти
освітньої-професійної програми «Міжнародна економіка»
спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини
(за спеціалізаціями)»
Спеціалізація С1.02 Міжнародні економічні відносини*

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2026

Наукові дослідження в економіці: конспект лекцій [Електронний ресурс]: навчальний посібник для здобувачів другого магістерського рівня вищої освіти спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)», спеціалізація С1.02 Міжнародні економічні відносини) / Н. О. Черненко, О.О. Корогорова. КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електрон. текстові дані (1 файл: 1,3 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2026. – 180 с.

*Гриф надано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
(протокол №8 від 04.06.2026 р.)
за поданням Вченої ради факультету менеджменту та маркетингу
(протокол №10 від 01.06.2026 р.)*

У конспекті лекцій з освітньої компоненти «Наукові дослідження в економіці» розкриваються теоретико-методологічні засади організації та проведення наукових досліджень в економіці. Розглядаються підходи до формування наукової проблеми, визначення об'єкта і предмета дослідження, побудови гіпотез, вибору методів збору та аналізу даних. Особлива увага приділяється застосуванню кількісних і якісних методів аналізу, інтерпретації результатів дослідження та забезпеченню академічної доброчесності при представленні результатів дослідження. Конспект лекцій орієнтований на здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей, аспірантів і молодих науковців, які здійснюють підготовку наукових робіт та досліджень у сфері економіки.

Електронне мережне навчальне видання

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЕКОНОМІЦІ

Укладачі:

Н. О. Черненко, к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки

О. О. Корогорова, к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки

Відповідальний редактор:

С. В. Войтко, д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки факультету менеджменту та маркетингу

Рецензент:

А. В. Гречко, д.е.н., професор, професор кафедри економіки і підприємництва

© Н. О. Черненко, О.О. Корогорова 2026

© КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
Тема 1. Вступ до наукових досліджень в економіці. Значення наукових досліджень в економіці.	7
Тема 2. Вибір теми та формулювання дослідницької проблеми. Роль та важливість гіпотези в науковому дослідженні.	25
Тема 3. Огляд літератури та теоретичні основи дослідження. Формулювання теоретичної бази дослідження.	50
Тема 4. Кількісні та якісні методи дослідження в економіці.	60
Тема 5. Експериментальні дослідження в економіці. Етичні питання у проведенні експериментів.	73
Тема 6. Моделювання в економіці.	83
Тема 7. Написання наукових робіт в економіці. Правила цитування та уникнення плагіату. Рецензування та публікація наукових робіт.	102
Тема 8. Презентація та популяризація результатів досліджень. Роль медіа та соціальних мереж у популяризації економічних досліджень.	128
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	152
Додатки	174

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

НДЕ — наукові дослідження в економіці;

Гіп. — гіпотеза;

ТБД — теоретична база дослідження;

КМД — кількісні методи дослідження;

ЯМД — якісні методи дослідження;

Експ. — експериментальні дослідження;

Мод. — моделювання;

НР — наукова робота;

Цит./Пл. — правила цитування та уникнення плагіату;

През. — презентація результатів;

ШІ — штучний інтелект;

НТП — науково-технічний прогрес.

ВСТУП

Навчальна дисципліна (освітня компонента) «Наукові дослідження в економіці» належить до циклу нормативних дисциплін, відповідно до навчального плану другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)», спеціалізація С1.02 Міжнародні економічні відносини, ОПП «Міжнародна економіка».

В умовах стрімкого зростання обсягів науково-технічної інформації, динамічного оновлення знань та трансформації економічних систем формується об'єктивна потреба у підготовці висококваліфікованих фахівців економічного профілю, здатних здійснювати самостійну дослідницьку діяльність, критично мислити та приймати обґрунтовані управлінські рішення в умовах ринкової невизначеності. Сучасна економіка, що функціонує на засадах інноваційності та глобальної конкуренції, вимагає впровадження наукоємних технологій, розвитку аналітичних компетентностей та здатності до генерації нових знань.

Дисципліна «Наукові дослідження в економіці» формує цілісне уявлення про науку як системно організовану сферу знань, інструмент пізнання соціально-економічних процесів та основу прийняття ефективних управлінських рішень. Вона сприяє засвоєнню загальнонаукових і спеціальних економічних методів дослідження, розкриває логіку наукового пізнання, структуру дослідницького процесу та принципи отримання достовірних і практично значущих результатів.

Особлива увага приділяється розмежуванню емпіричного, методичного та методологічного рівнів наукового дослідження, формуванню навичок вибору предметної області, коректному формулюванню теми, проблеми та гіпотези дослідження. Здобувачі вчаться визначати структурні елементи наукової проблеми, формувати систему дослідницьких завдань, здійснювати збір, систематизацію та узагальнення теоретичної й емпіричної інформації, а також застосовувати сучасні методи аналізу економічних даних.

Метою дисципліни є формування у здобувачів умінь і практичних навичок організації та проведення наукових досліджень в економіці, а також розуміння ключових методологічних підходів до вивчення економічних явищ і процесів.

Предметом дисципліни є теоретичні та прикладні аспекти наукових досліджень в економіці, зокрема: методологія наукового пізнання; постановка наукової проблеми та формування гіпотези; організація збору й аналізу

даних; застосування різних методів дослідження; підготовка наукових публікацій і презентація результатів дослідження відповідно до вимог академічної доброчесності.

Опанування освітньої компоненти «Наукові дослідження в економіці» дозволить здобувачеві вищої освіти не лише зрозуміти, як формується наукове знання, а й навчитися самостійно його створювати. Здобувач отримає чітке розуміння логіки наукового пошуку, від виникнення ідеї та формулювання проблеми до обґрунтування висновків і представлення результатів.

У практичному вимірі це означає здатність грамотно обирати тему дослідження, формулювати гіпотезу, працювати з науковими джерелами, аналізувати статистичні дані, застосовувати сучасні методи економічного аналізу та робити аргументовані висновки. Важливо й те, що здобувач навчиться критично оцінювати інформацію, відрізняти науково обґрунтовані твердження від припущень і маніпуляцій, дотримуватися принципів академічної доброчесності.

У результаті вивчення здобувач має стати більш впевненим у підготовці кваліфікаційної, наукової роботи, зможе якісно презентувати результати власних досліджень, брати участь у наукових та професійних дискусіях. Опанування цієї освітньої компоненти формує аналітичне мислення, системність у підходах до розв'язання економічних проблем та здатність приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності, тобто отримає ті компетентності, які є необхідними як у науковій діяльності, так і в практичній роботі економіста-міжнародника.

ТЕМА 1 (ЛЕКЦІЯ 1).

ВСТУП ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ. ЗНАЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ.

***Анотація:** Лекція присвячена розкриттю сутності, ролі та значення наукових досліджень у сучасній економічній науці. У межах теми розглядаються основні підходи до організації наукової діяльності, особливості економічного дослідження та його місце у формуванні теоретичних і практичних знань. Висвітлюються поняття науки, наукового пізнання, методології та наукового методу, а також специфіка дослідження економічних процесів і явищ у сучасних умовах розвитку суспільства. Окрема увага приділяється ролі наукових досліджень у забезпеченні економічного розвитку, прийнятті управлінських рішень, формуванні державної економічної політики та підвищенні конкурентоспроможності підприємств. Розглядаються основні етапи наукового дослідження, принципи формування наукової проблеми, мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Також аналізуються сучасні напрями розвитку економічної науки, міждисциплінарний характер економічних досліджень та значення інноваційних підходів у науковій діяльності. Особлива увага приділяється формуванню у здобувачів навичок наукового мислення, аналітичного підходу до дослідження економічних процесів та підготовки до самостійної науково-дослідної роботи.*

Вступ до лекції 1. Наукові дослідження є важливою складовою розвитку сучасної економіки, оскільки саме наукові знання забезпечують можливість аналізувати економічні процеси, прогнозувати тенденції розвитку та приймати ефективні управлінські рішення. Для магістрів важливим є розуміння сутності наукової діяльності, принципів організації досліджень та ролі науки у вирішенні актуальних економічних проблем. Оволодіння основами наукових досліджень сприяє розвитку критичного мислення,

аналітичних здібностей та формуванню професійних компетентностей, необхідних для подальшої наукової й практичної діяльності у сфері економіки.

План лекції:

1. Сутність науки та особливості наукових досліджень в економіці.
2. Роль наукових досліджень у розвитку економіки та управлінській діяльності.
3. Основні етапи організації наукового економічного дослідження.
4. Об'єкт, предмет, мета та завдання наукового дослідження.
5. Сучасні тенденції розвитку економічної науки та значення наукового мислення у професійній діяльності економіста.

1. Сутність науки та особливості наукових досліджень в економіці

Наука є системою об'єктивних знань про закономірності розвитку природи, суспільства та мислення, що формується в результаті цілеспрямованої пізнавальної діяльності людини. Вона виконує функції опису, пояснення, прогнозування та практичного застосування отриманих знань. У сучасному суспільстві наука виступає основним інститутом, який забезпечує інтелектуальну основу економічного розвитку, технологічного прогресу та ефективного управління.

Основні риси науки:

- Об'єктивність - знання не залежать від суб'єктивних оцінок дослідника.
- Системність - наукові знання формуються у вигляді логічно впорядкованої системи.
- Перевірюваність - результати мають бути відтворюваними.
- Раціональність - наука спирається на логіку, аналіз, аргументацію.
- Прогностичність - здатність передбачати майбутні процеси.

Наука виконує такі функції:

- Пізнавальна - відкриття нових фактів і закономірностей.
- Практична - застосування знань для вирішення реальних проблем.
- Методологічна - формування методів дослідження.
- Культурно-світоглядна - формування наукової картини світу.

Як соціальний інститут, наука забезпечує виробництво, накопичення, систематизацію та передачу об'єктивно-істинного знання.

У науковому пізнанні виділяють два рівні:

- Емпіричний рівень - фіксація фактів, статистичних закономірностей, опис спостережуваних явищ без глибокого теоретичного пояснення.
- Теоретичний рівень - побудова понятійних систем, розробка законів, моделей та теорій, що пояснюють зафіксовані факти [1].

Рис. 1.1 Структура наукового знання

Зображена на рисунку структура наукового знання через виділення фактів, гіпотез і теорій відображає внутрішню логіку наукового пізнання як процесу поступового узагальнення та перевірки знань. Факти формують емпіричну основу науки, гіпотези виступають інструментом пояснення та передбачення, а теорії узагальнюють перевірені знання у вигляді системних концепцій, що розкривають закономірності розвитку явищ [2].

Така ієрархія елементів наукового знання демонструє принципову відмінність наукового пізнання від буденного. Якщо наукове пізнання характеризується логічною впорядкованістю, доказовістю та орієнтацією на перевірку й узагальнення знань, то буденне пізнання базується переважно на повсякденному досвіді, інтуїції та фрагментарних уявленнях про реальність [3]. Саме тому для глибшого розуміння специфіки науки доцільно порівняти її з буденним способом пізнання за ключовими критеріями.

Узагальнення цих відмінностей подано в табл. 1.1, де системно зіставлено характеристики наукового та буденного пізнання за такими параметрами, як систематичність, мова, можливість перевірки, мета, об'єктивність і відтворюваність.

Таблиця 1.1 — Відмінності наукового та буденного пізнання

Критерій	Наукове пізнання	Буденне пізнання
Систематичність	Суворо систематизоване, методологічно обґрунтоване	Несистематизоване, емпіричне
Мова	Спеціалізована термінологія, формалізовані поняття	Повсякденна мова, розпливчасті поняття
Можливість перевірки	Обов'язкова верифікація гіпотез	Не вимагає строгої перевірки
Мета	Відкриття законів, побудова теорій	Вирішення поточних практичних завдань
Об'єктивність	Прагне до максимальної об'єктивності	Суб'єктивне, залежить від досвіду
Відтворюваність	Результати відтворювані незалежними дослідниками	Не вимагається відтворюваність

У сфері економіки наука набуває прикладного характеру, оскільки її результати безпосередньо впливають на функціонування господарських систем. Економічна наука вивчає процеси виробництва, розподілу, обміну та споживання благ, а також поведінку економічних суб'єктів. Її специфіка полягає у поєднанні теоретичного аналізу та практичної орієнтації. Насамперед це пов'язано з складністю об'єкта дослідження - економічних систем, які є відкритими, динамічними та залежними від великої кількості факторів, включаючи соціальні, політичні та психологічні аспекти. У зв'язку з цим економічні дослідження часто мають імовірнісний характер і не завжди дозволяють отримати абсолютно точні результати.

Особливості економічних досліджень:

- Соціальна природа об'єкта. Економіка - це система взаємодії людей, тому поведінка суб'єктів не завжди раціональна.
- Неможливість лабораторного експерименту. Більшість економічних процесів відбувається у реальному середовищі, що ускладнює контроль змінних.
- Вплив зовнішніх факторів. Політика, культура, технології, міжнародні відносини - усе це впливає на економічні явища.
- Імовірнісний характер результатів. Економічні прогнози не можуть бути абсолютно точними.
- Використання математичних і статистичних методів. Для аналізу складних процесів застосовують моделювання, економетрику, теорію ігор [4].

Як зазначено, головна складність полягає в тому, що об'єкт дослідження (суспільні економічні відносини) не піддається лабораторному контролю [5]. Дослідник сам є учасником економічних процесів, що створює ризик confirmation bias (упередженості підтвердження) [6].

Наукове дослідження - це цілеспрямований процес отримання нових знань, що включає постановку проблеми, формування гіпотез, збір та аналіз даних, формулювання висновків.

Основні види економічних досліджень:

- Теоретичні (розробка моделей, концепцій, законів).
- Емпіричні (аналіз статистичних даних, спостереження).
- Прикладні (розробка рекомендацій для бізнесу, держави).
- Прогнозні (оцінка майбутніх тенденцій).

Методи економічних досліджень:

- **Теоретичні методи:** аналіз і синтез; індукція та дедукція; абстрагування; моделювання.
- **Емпіричні методи:** спостереження; опитування; експертні оцінки; аналіз статистичних даних.
- **Кількісні методи:** економетричні моделі; регресійний аналіз; кореляційний аналіз; оптимізаційні моделі [7].

Докладніше ці методи розглядаються у наступних лекціях. Застосування методів у комплексі надає можливість забезпечити як глибину теоретичного осмислення економічних процесів, так і їх практичну перевірку на основі реальних даних. Водночас важливо розмежовувати теоретичні та емпіричні дослідження, оскільки вони мають різні цілі, інструменти та результати (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 - Порівняння теоретичних та емпіричних досліджень (спрощене)

Критерій	Теоретичні дослідження	Емпіричні дослідження
Мета	Формування концепцій, моделей	Перевірка гіпотез, аналіз даних
Інструменти	Логіка, абстракція	Статистика, економетрика
Результат	Теорія, модель	Фактичні висновки
Джерела	Наукові праці	Дані, спостереження

Поєднання теоретичних і емпіричних підходів є необхідною умовою розвитку економічної науки, оскільки лише теорія без перевірки втрачає

практичну цінність, а емпіричні дані без теоретичного узагальнення не формують системного знання [8; 9].

Наукові дослідження відіграють визначальну роль у функціонуванні та розвитку економічних систем, оскільки саме вони забезпечують формування нових знань, виявлення закономірностей та обґрунтування управлінських рішень. У сучасних умовах їх значення суттєво зростає під впливом глобалізації, цифровізації та підвищення рівня невизначеності економічного середовища [10].

По-перше, наукові дослідження є основою економічної політики держави. Вони дозволяють аналізувати макроекономічні процеси, прогнозувати економічну динаміку та розробляти ефективні механізми регулювання. Без наукового обґрунтування економічна політика стає ситуативною та менш ефективною.

По-друге, вони забезпечують підвищення ефективності діяльності підприємств. Використання результатів досліджень сприяє оптимізації витрат, удосконаленню бізнес-процесів, впровадженню інновацій та підвищенню конкурентоспроможності. Особливо це актуально в умовах цифрової економіки, де швидкість прийняття рішень і доступ до аналітичної інформації є критичними факторами успіху.

По-третє, наукові дослідження сприяють розвитку інновацій. Нові технології, методи управління, фінансові інструменти та бізнес-моделі виникають саме як результат наукового пошуку. Це забезпечує довгострокове економічне зростання та структурну трансформацію економіки.

По-четверте, вони дозволяють здійснювати оцінку та управління ризиками. Сучасні економічні дослідження використовують складні аналітичні інструменти для моделювання ризиків, прогнозування кризових явищ та розробки стратегій адаптації до змін зовнішнього середовища.

По-п'яте, важливим є їх внесок у розвиток управлінської діяльності. Науковий підхід до управління забезпечує підвищення якості прийняття рішень, впровадження систем стратегічного планування та використання доказового менеджменту (evidence-based management) [11].

Отже, наукові дослідження є не лише інструментом пізнання економічної реальності, але й ключовим чинником її трансформації. Вони формують основу ефективного управління, інноваційного розвитку та забезпечення стійкості економічних систем у довгостроковій перспективі.

2. Роль наукових досліджень у розвитку економіки та управлінській діяльності

Наукові дослідження є базовим інструментом формування сучасної економіки знань, оскільки забезпечують створення нових технологій, удосконалення систем управління, підвищення конкурентоспроможності підприємств та адаптацію економічних суб'єктів до умов глобальної нестабільності. У ХХІ столітті економічне зростання дедалі більше визначається не обсягом матеріальних ресурсів, а здатністю суспільства генерувати, накопичувати та ефективно використовувати знання. Саме тому наукові дослідження стали основним чинником інноваційного розвитку держави, підприємств і систем менеджменту.

У сучасній економіці наукові дослідження виконують декілька стратегічних *функцій*. *По-перше*, вони формують теоретичну основу економічної політики та управлінських рішень. *По-друге*, забезпечують прогнозування тенденцій ринку та оцінку ризиків. *По-третє*, сприяють створенню інноваційних моделей організації виробництва, цифровізації бізнес-процесів і розвитку інформаційно-аналітичних систем управління. У сучасних умовах цифрової трансформації підприємства, які активно використовують результати наукових досліджень, отримують суттєві конкурентні переваги завдяки швидшому прийняттю рішень, оптимізації ресурсів та ефективнішому реагуванню на зміни зовнішнього середовища.

Відповідно до концепції «knowledge-based economy» (економіки, заснованої на знаннях), наукові дослідження та інновації є важливими факторами довгострокового економічного зростання [12]. Дослідники розрізняють:

- *Фундаментальні дослідження* - розширення теоретичного фронтиру науки (не мають безпосереднього практичного виходу, але є базою для прикладних розробок).
- *Прикладні дослідження* - вирішення конкретних практичних проблем у сферах виробництва, фінансів, державного управління.
- *Розробки* - трансформація наукових результатів у нові продукти, технології, регуляторні інструменти [13-15].

В економічній сфері наукові дослідження забезпечують розвиток макрота мікроекономічних механізмів. *На макрорівні* результати досліджень використовуються для формування державної економічної політики, податкової системи, фінансового регулювання, інвестиційної та інноваційної стратегії країни. *На мікрорівні* наукові розробки сприяють підвищенню ефективності діяльності підприємств, оптимізації виробничих процесів, вдосконаленню маркетингових стратегій та розвитку систем стратегічного менеджменту. Сучасні дослідження доводять, що цифровізація, використання

великих даних, аналітичних платформ та штучного інтелекту безпосередньо впливають на якість управлінських рішень і продуктивність підприємств [16-20].

Особливого значення наукові дослідження набувають у сфері *управлінської діяльності*. Управління в сучасних організаціях ґрунтується на принципах системності, аналітичності та прогнозування. Наукові методи дозволяють керівникам оцінювати ефективність діяльності підприємства, аналізувати внутрішнє та зовнішнє середовище, визначати ризики, моделювати можливі сценарії розвитку та приймати обґрунтовані рішення. Управлінська діяльність дедалі більше спирається на вже розглянутий *evidence-based management*. Тобто, ефективний менеджмент не може базуватися в більшому ступені на інтуїції чи практичному досвіді керівника. Визнання цього обумовлює необхідність *системного використання* результатів наукових досліджень у різних сферах економічної діяльності.

Науковий підхід забезпечує обґрунтованість управлінських рішень, знижує рівень невизначеності та підвищує ефективність функціонування як окремих підприємств, так і економіки в цілому. У цьому контексті доцільно узагальнити *основні сфери впливу наукових досліджень*, які охоплюють як макро-, так і мікрорівень, а також сферу публічного управління, інновацій та соціально-економічного розвитку.

Таблиця 1.3 - Сфери впливу наукових досліджень

Сфера впливу	Конкретний прояв
Макроекономічна політика	Наукові дослідження забезпечують аналіз ефективності фіскальної та монетарної політики, обґрунтування реформ
Мікроекономіка підприємства	Оптимізація виробничих функцій, управління витратами, моделювання попиту
Публічне управління	Формування доказової бази для регуляторних рішень, бюджетних пріоритетів, антикризових заходів
Інноваційна діяльність	Розроблення нових продуктів, технологій, бізнес-моделей на основі ринкових досліджень
Стратегічне управління	Прогнозування ринкового середовища, сценарний аналіз, оцінка конкурентних позицій
Соціальна сфера	Дослідження нерівності доходів, ринку праці, соціальної мобільності для формування відповідних програм

Суттєву роль наукові дослідження відіграють у забезпеченні *економічної безпеки підприємств*. Системний аналіз ризиків, прогнозування кризових явищ, оцінка впливу зовнішніх факторів та розробка механізмів адаптації організацій до нестабільності є результатом наукових підходів до управління. Сучасні дослідження у сфері економічної безпеки доводять, що підприємства з розвиненою аналітичною системою управління мають вищий рівень стійкості до кризових явищ та ефективніше реагують на зміни економічного середовища [21-23].

Наукові дослідження також сприяють розвитку *інноваційної економіки*. Інновації виникають як результат наукового пошуку, експериментів та прикладних досліджень. Впровадження нових технологій, автоматизація виробництва, розвиток цифрових платформ і сучасних комунікаційних систем формують нові моделі економічної діяльності. У сучасних умовах саме інноваційна активність є одним із головних критеріїв конкурентоспроможності держави та підприємства. Країни з високим рівнем фінансування науки демонструють стабільніші темпи економічного розвитку та вищу продуктивність праці [24-26].

Формування нових моделей економічної діяльності на основі інновацій підкреслює тісний зв'язок між наукою, технологіями та управлінськими процесами. У сучасній економіці знання перетворюються на стратегічний ресурс, а ефективність управління дедалі більше залежить від здатності інтегрувати результати наукових досліджень у практичну діяльність. Зазначене зумовлює необхідність розгляду науки та управління як взаємопов'язаних елементів єдиної системи.

Взаємодія науки і управління (рис. 1.2) проявляється у використанні наукових підходів для прийняття рішень, розробки стратегій розвитку, впровадження інновацій та підвищення ефективності функціонування організацій. Наука генерує нові знання та інструменти, тоді як управління забезпечує їх практичну реалізацію та адаптацію до конкретних умов господарювання.

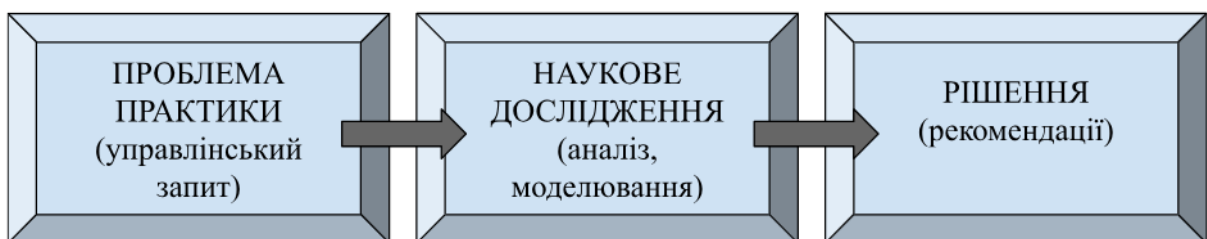

Рис. 1.2 - Схема взаємозв'язку науки та управління

Важливою складовою наукових досліджень є *інформаційно-аналітичне забезпечення* управління. Сучасні підприємства функціонують у середовищі значної невизначеності, що потребує постійного моніторингу ринку, аналізу даних та оперативного реагування на зміни. Інформаційні системи управління, бізнес-аналітика та прогнозні моделі формуються саме на основі наукових підходів до обробки інформації. Дослідники наголошують, що цифрові аналітичні інструменти значно підвищують якість стратегічного планування та дозволяють мінімізувати управлінські ризики [27-28].

Сучасний менеджмент активно інтегрує результати міждисциплінарних досліджень. Економіка, психологія, соціологія, інформаційні технології та поведінкові науки формують комплексний підхід до управління організацією. Зазначене надає можливість підвищити рівень ефективності комунікацій, мотивації персоналу, управління змінами та корпоративної культури. Сучасні тенденції менеджменту демонструють зростання ролі гнучких організаційних структур, цифрових платформ управління та інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень [27; 29-34].

Таким чином, наукові дослідження є *фундаментом* розвитку економіки та ефективної управлінської діяльності. Вони забезпечують формування нових знань, розвиток інновацій, удосконалення методів управління та підвищення конкурентоспроможності економічних систем. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та економічної нестабільності значення науки постійно зростає, оскільки саме науковий підхід дозволяє формувати стратегічно обґрунтовані управлінські рішення та забезпечувати сталий розвиток підприємств і держави.

3. Основні етапи організації наукового економічного дослідження

Організація наукового економічного дослідження є складним багаторівневим процесом, спрямованим на отримання нових знань про економічні явища, процеси та закономірності. Вона охоплює сукупність послідовних етапів, що забезпечують логічність, достовірність і наукову обґрунтованість результатів дослідження. Сучасна методологія економічної науки розглядає наукове дослідження як *системний процес*, у межах якого кожен етап виконує окрему функцію та водночас взаємопов'язаний з іншими складовими дослідницької діяльності.

Першим етапом організації наукового економічного дослідження є *вибір і формулювання наукової проблеми*. Саме проблема визначає напрям

дослідження, його актуальність і практичну значущість. На цьому етапі дослідник аналізує сучасний стан розвитку економічної науки, виявляє суперечності або недостатньо досліджені аспекти економічних процесів та формує тему дослідження. Важливим є обґрунтування актуальності теми, визначення об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження. У сучасних підручниках з методології науки підкреслюється, що правильно сформульована проблема значною мірою визначає якість і результативність усього дослідження [1-4; 7; 13; 24; 34-36].

Другим етапом є формування теоретико-методологічної бази дослідження. На цьому рівні здійснюється аналіз наукової літератури, статистичних джерел, нормативно-правових документів і сучасних наукових концепцій. Дослідник формує систему понять, категорій і методів, які будуть використані у процесі дослідження. Саме цей етап забезпечує наукову основу для висунення гіпотез і побудови дослідницької моделі.

Наступним етапом є вибір методів дослідження та збір інформації. Економічні дослідження використовують широкий спектр методів: аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, економічне моделювання, статистичний аналіз, економетрику, експертні оцінки та прогнозування. На цьому етапі здійснюється збір фактичних даних, необхідних для перевірки гіпотез і досягнення поставленої мети. Якість отриманих результатів безпосередньо залежить від достовірності джерел інформації та коректності обраних методів аналізу [35-37].

Четвертий етап передбачає обробку, аналіз та інтерпретацію отриманих даних. Зібрана інформація систематизується, групується та аналізується за допомогою кількісних і якісних методів. У сучасних умовах в економічних дослідженнях активно використовуються цифрові аналітичні системи, математичне моделювання та технології Big Data [38-41]. Результатом цього етапу є формування наукових висновків, підтвердження або спростування висунутих гіпотез, а також виявлення нових закономірностей економічного розвитку.

Завершальним етапом є *формулювання висновків та впровадження результатів дослідження*. На цьому етапі узагальнюються результати роботи, визначаються теоретичне та практичне значення отриманих висновків, формуються рекомендації для підприємств, органів державного управління або інших суб'єктів економічної діяльності. Важливою складовою є апробація результатів через наукові публікації, конференції та практичне впровадження запропонованих рішень. Ефективність економічного дослідження визначається не лише новизною результатів, а й можливістю їх практичного застосування.

Зазначені етапи узагальнено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4 - Основні етапи організації наукового економічного дослідження

Етап дослідження	Зміст етапу	Основний результат
Постановка проблеми	Визначення теми, актуальності, мети, об'єкта та предмета дослідження	Формування наукової проблеми
Теоретико-методологічна підготовка	Аналіз літератури, формування гіпотез і вибір методології	Теоретична база дослідження
Збір інформації	Отримання статистичних, емпіричних та аналітичних даних	Інформаційний масив дослідження
Аналіз та інтерпретація	Обробка даних, перевірка гіпотез, моделювання	Наукові результати та закономірності
Формулювання висновків	Узагальнення результатів і підготовка рекомендацій	Практичні та теоретичні висновки

Отже, дотримання послідовності етапів організації наукового економічного дослідження забезпечує логічну цілісність, наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів. Системний підхід до планування та реалізації дослідження дозволяє не лише глибше пізнати економічні процеси, але й сформулювати практично значущі рекомендації для підвищення ефективності управлінської діяльності та розвитку економічних систем у сучасних умовах.

4. Об'єкт, предмет, мета та завдання наукового дослідження

Важливою складовою методології наукового дослідження є правильне визначення його основних структурних елементів — *об'єкта, предмета, мети та завдань*. Саме вони формують логіку дослідницького процесу, визначають напрям наукового пошуку та забезпечують цілісність дослідження. У сучасній методологічній літературі коректне формулювання цих елементів вважається необхідною умовою наукової обґрунтованості та достовірності отриманих результатів [1-7; 42-44].

Об'єкт наукового дослідження розглядається як процес, явище або система, що породжує проблемну ситуацію та потребує наукового вивчення.

В економічних дослідженнях об'єктом можуть бути підприємства, фінансові системи, ринки, економічні процеси, механізми управління або соціально-економічні відносини. Об'єкт є ширшою категорією, ніж *предмет*, оскільки охоплює всю сферу досліджуваного явища. Об'єкт дослідження визначає *межі наукового пошуку* та окреслює загальну сферу аналізу.

Предмет дослідження є конкретнішою категорією та відображає ті властивості, характеристики, взаємозв'язки чи аспекти об'єкта, які безпосередньо вивчаються дослідником. Якщо об'єкт визначає загальний напрям дослідження, то предмет конкретизує, *на чому саме* зосереджується науковий аналіз. Наприклад, якщо об'єктом є підприємство, то предметом можуть бути механізми управління витратами, система мотивації персоналу або інструменти стратегічного планування. Предмет дослідження формує зміст наукової роботи та визначає її наукову новизну.

Не менш важливим елементом є **мета дослідження**, яка відображає кінцевий очікуваний результат наукової роботи. Мета визначає загальну спрямованість дослідження та відповідає на питання, *для чого* воно проводиться. У сфері економіки мета дослідження зазвичай пов'язана з аналізом економічних процесів, розробкою рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності підприємств, удосконаленням механізмів управління або прогнозуванням економічних тенденцій. Правильно сформульована мета повинна бути конкретною, логічною та досяжною.

Для досягнення поставленої мети формуються **завдання дослідження**. Вони являють собою послідовність конкретних наукових дій, виконання яких забезпечує реалізацію мети. Завдання можуть включати аналіз наукової літератури, дослідження сучасного стану проблеми, оцінку факторів впливу, проведення статистичного аналізу, побудову моделей або розробку практичних рекомендацій. Завдання є інструментом структуризації дослідницького процесу та забезпечення його логічної послідовності.

Особливістю економічних досліджень є *тісний взаємозв'язок між об'єктом, предметом, метою та завданнями*. Вони формують єдину систему, в межах якої кожен елемент уточнює та доповнює інші. Нечітке визначення хоча б одного з них може призвести до втрати логіки дослідження, розмитості висновків та недостатньої наукової аргументованості результатів. Саме тому приділяють особливу увагу методологічній точності формулювання наукового апарату дослідження.

Таблиця 1.5 — Характеристика основних елементів наукового дослідження

Елемент дослідження	Сутність	Основне призначення
Об'єкт дослідження	Процес, явище або система, що вивчається	Визначення загальної сфери дослідження
Предмет дослідження	Конкретні властивості або аспекти об'єкта	Конкретизація напряму наукового аналізу
Мета дослідження	Очікуваний кінцевий результат	Визначення спрямованості дослідження
Завдання дослідження	Сукупність конкретних наукових дій	Досягнення поставленої мети

Отже, чітке визначення об'єкта, предмета, мети та завдань наукового дослідження є необхідною умовою його логічної побудови та наукової коректності. Взаємозв'язок цих елементів забезпечує цілеспрямованість дослідницького процесу, дозволяє уникнути методологічних помилок і сприяє досягненню достовірних результатів. Саме їх узгодженість формує основу ефективного наукового пошуку та підвищує практичну значущість отриманих висновків у сфері економіки та управління.

5. Сучасні тенденції розвитку економічної науки та значення наукового мислення у професійній діяльності економіста

Сучасний етап розвитку економічної науки характеризується глибокими трансформаціями, зумовленими процесами глобалізації, цифровізації, технологічного прогресу та зростанням складності світових економічних систем. Як вже зазначалось, економічна наука дедалі більше орієнтується на міждисциплінарний підхід, поєднуючи методи економіки, математики, соціології, психології, інформаційних технологій та аналізу даних. Така інтеграція дозволяє комплексніше досліджувати економічні явища та формувати більш точні моделі прогнозування соціально-економічних процесів.

Однією з наявних тенденцій є **посилення ролі економічного моделювання та аналітики даних**. Економічні моделі сьогодні використовуються для прогнозування кризових явищ, оцінки ризиків та формування економічної політики. Особлива увага приділяється *доказовості досліджень та емпіричній перевірці моделей*. Дослідники підкреслюють, що

економічна наука поступово переходить від переважно теоретичних конструкцій до *data-driven підходів*, заснованих на статистичному аналізі та цифровій обробці інформації [45-47].

Важливою тенденцією розвитку економічної науки є також **переосмислення класичних економічних концепцій** під впливом *глобальних викликів*. Пандемії, енергетичні кризи, воєнні конфлікти, інфляційні процеси та екологічні проблеми змушують економістів переглядати традиційні підходи до державного регулювання, міжнародної торгівлі та забезпечення економічної безпеки. Економічна наука дедалі більше орієнтується на принципи сталого розвитку, інноваційної економіки та соціальної відповідальності бізнесу [14; 19; 48-51].

У цих умовах особливого значення набуває *наукове мислення економіста*. Воно являє собою здатність фахівця критично аналізувати економічні процеси, оцінювати достовірність інформації, виявляти причинно-наслідкові зв'язки та формувати аргументовані висновки. **Наукове мислення ґрунтується на принципах логічності, системності, доказовості та об'єктивності**. Для сучасного економіста недостатньо лише володіння практичними навичками чи знанням окремих економічних інструментів. Важливим є вміння працювати з інформаційними потоками, аналізувати статистичні дані, використовувати аналітичні моделі та адаптуватися до швидких змін економічного середовища.

Наукове мислення є *основою професійної компетентності економіста*, оскільки дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення в умовах невизначеності. Воно сприяє розвитку аналітичних здібностей, формуванню стратегічного бачення та здатності прогнозувати наслідки економічних рішень. У сучасній професійній діяльності економіста важливими стають навички критичного мислення, роботи з цифровими аналітичними системами, економетричного аналізу та інтерпретації результатів досліджень. Саме тому науковий підхід дедалі більше інтегрується у практику менеджменту, фінансового аналізу, маркетингу та державного управління.

Цікавий факт: першими лауреатами Нобелівської премії з економіки у 1969 році стали Ян Тінберген та Рагнар Фріш, які заклали основи сучасної економетрики. Їхні роботи стали фундаментом для сучасних методів прогнозування, моделювання та аналізу економічної політики. Тобто, економіка як наука активно розвивається завдяки науковим дослідженням, а інструменти, створені понад пів століття тому, досі визначають якість економічного аналізу у світі [52].

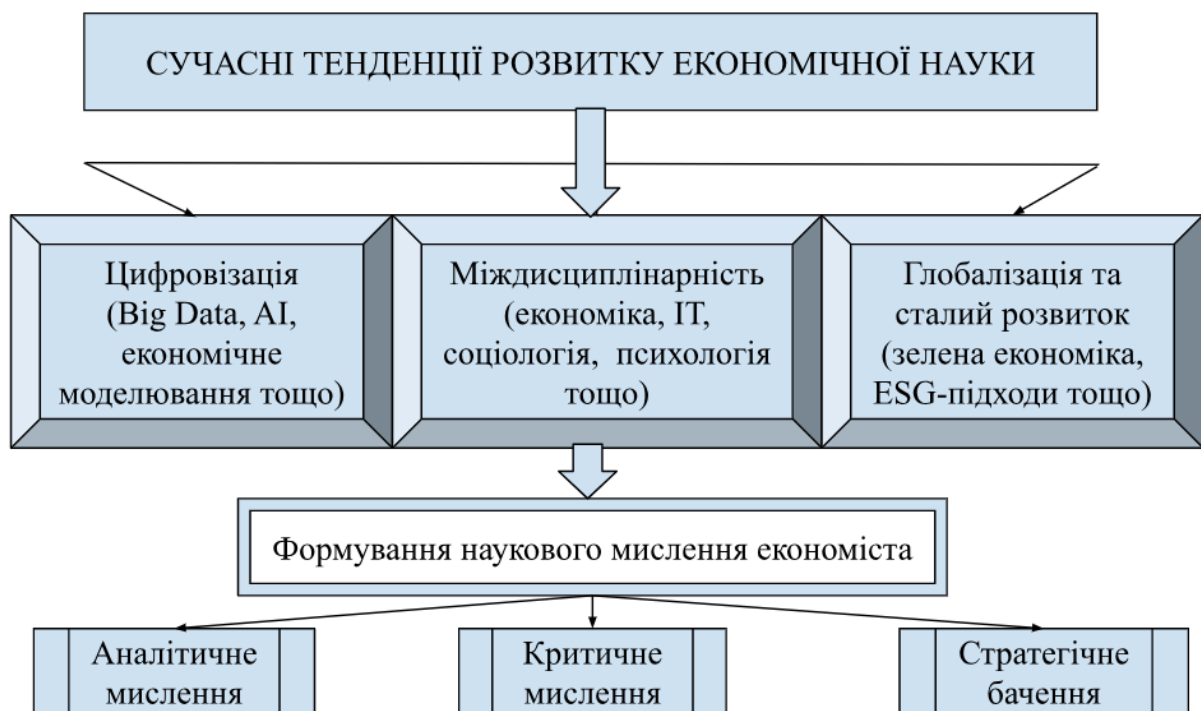

Рис 1.3 — Сучасні тенденції розвитку економічної науки

Отже, сучасна економічна наука розвивається в умовах швидких технологічних та соціально-економічних змін, що вимагає постійного оновлення методів дослідження та професійних компетентностей економіста. Наукове мислення стає необхідною умовою ефективної професійної діяльності, оскільки забезпечує здатність адаптуватися до нових викликів, приймати обґрунтовані рішення та здійснювати комплексний аналіз економічних процесів.

Практичні поради для студентів ОПП «Міжнародна економіка»

1. Використовуйте міжнародні бази даних

Для якісних досліджень у міжнародній економіці працюйте з World Bank Data; IMF Data; UNCTADstat; OECD Data та ін, що надасть можливість сформулювати реалістичні висновки та аналітику [53-56].

2. Розвивайте навички економетричного аналізу

Опануйте Excel (базовий рівень аналізу, але не всі вміють ним

користуватися правильно); R або Python для серйозних досліджень; EViews / Stata (популярні інструменти для статистичного аналізу). Це значно підвищить вашу конкурентоспроможність.

3. Формуйте критичне мислення. Важливо перевіряти джерела інформації, порівнювати різні точки зору; аналізувати, а не просто описувати явища. Ставте запитання: Чому це відбувається? Які наслідки? Які альтернативи?

4. Вчіться правильно формулювати наукову проблему. Почніть із виявлення суперечності або прогалини в дослідженнях; чіткого визначення об'єкта та предмета; постановки мети та завдань. Це основа будь-якої наукової роботи.

5. Слідкуйте за глобальними трендами. Міжнародна економіка змінюється щодня. Корисні ресурси: IMF World Economic Outlook, OECD Economic Outlook, UNCTAD World Investment Report, WTO Trade Outlook [57-60]. Аналіз цих джерел допоможе вам розуміти сучасні процеси та тенденції.

6. Розвивайте навички академічного письма. Пам'ятайте, що структура має бути логічною, аргументи - обґрунтованими, посилання - коректними, стиль науковим, але зрозумілим.

7. Беріть участь у наукових заходах (конференції, круглі столи, студентські наукові гуртки), які розширюють кругозір, надають можливість презентувати свої ідеї, формують професійні контакти.

Питання до обговорення:

1. У чому полягає різниця між емпіричним і теоретичним рівнями наукового пізнання?
2. Які ключові риси науки забезпечують її об'єктивність і надійність?
3. Чим наукове пізнання відрізняється від буденного за основними критеріями?
4. Чому економічні дослідження мають імовірнісний характер?
5. Як соціальна природа економічних процесів впливає на можливість проведення експериментів?
6. У чому полягає різниця між об'єктом і предметом економічного дослідження?

-
7. Які методи економічних досліджень є найбільш важливими для сучасної економіки?
 8. Чому важливо поєднувати теоретичні та емпіричні підходи в економічній науці?
 9. Яку роль відіграють наукові дослідження у формуванні державної економічної політики?
 10. Як наукові дослідження сприяють інноваційному розвитку та конкурентоспроможності підприємств?

ТЕМА 2 (ЛЕКЦІЯ 2).

ВИБІР ТЕМИ ТА ФОРМУЛЮВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРОБЛЕМИ. РОЛЬ ТА ВАЖЛИВІСТЬ ГІПОТЕЗИ В НАУКОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ.

***Анотація:** Лекція присвячена процесу вибору теми для наукового дослідження, акцентуючи увагу на її актуальності та значущості. Обговорюється, як правильно формулювати дослідницьку проблему, що є основою для подальшого аналізу. Важливість гіпотези підкреслюється як ключового елемента, що спрямовує дослідження та дозволяє перевіряти теоретичні припущення. Лекція також розглядає методи збору даних для підтвердження або спростування гіпотез. Завершується обговоренням ролі гіпотез у розвитку наукового мислення та їх впливом на результати досліджень.*

Вступ до лекції 2. Наукова проблема являє собою сукупність нових, діалектично складних теоретичних або практичних питань, що суперечать існуючим знанням або прикладним методам у науці й потребують вирішення через наукові дослідження. В економіці наукові проблеми виникають не стихійно, а закономірно під впливом економічних законів, пов'язаних із розвитком продуктивних сил та виробничих відносин. Їх вирішення можливе за допомогою наукових методів, що є рушійною силою у розвитку економічної науки. Для ефективного вирішення наукової проблеми в умовах сучасного науково-технічного прогресу (НТП) необхідні зусилля великого колективу фахівців різних профілів, таких як економісти, бухгалтери, статистики, математики та кібернетики. Кожний член наукового колективу повинен мати високі вольові якості, бути цілеспрямованим у досягненні наукової істини. Вибір проблеми дослідження обґрунтовується насамперед її актуальністю: обраний напрям дослідження повинен сприяти економічному та соціальному розвитку країни. Оскільки наукова проблема складається з багатьох складних теоретичних або практичних питань, під час наукового дослідження або визначення їх параметрів проблеми поділяють на складові компоненти теми.

План лекції:

-
1. Вибір напрямку наукового дослідження.
 2. Пошук, накопичення та обробка наукової інформації.
 3. Визначення ефекту та ефективності наукових досліджень.

1. Вибір напрямку наукового дослідження

Термін «тема» походить від грецького слова *thema*, що означає «предмет викладу», «зображення», «дослідження», «обговорення». У контексті наукового дослідження **тема** визначає основний об'єкт і напрям дослідження, проблемне поле, над яким працює науковець. Вона виступає своєрідною рамкою, яка окреслює, що саме вивчається, які питання підлягають аналізу, та яким чином результати дослідження можуть доповнити існуючі знання [61].

Формулювання теми — це перший і один із найважливіших етапів наукового процесу. Тема повинна відображати проблему дослідження та містити в собі логіку переходу від вже відомого до нового. Вона демонструє, де наука наразилася на обмеження попередніх знань і які нові аспекти потребують аналізу. Іншими словами, тема — це точка зіткнення старого з новим, відправна позиція для наукового пошуку та формування гіпотези.

Правильно сформульована тема дає чітке уявлення про:

- об'єкт дослідження — що саме вивчається;
- предмет дослідження — конкретний аспект або характеристика об'єкта;
- проблемні питання, на які потрібно знайти відповідь;
- потенційний внесок у науку та практику.

Основні критерії вибору теми наукового дослідження:

Вибір теми не повинен бути випадковим. При його визначенні керуються кількома ключовими критеріями, які гарантують наукову цінність та практичну значущість дослідження. До них належать:

Актуальність теми. Актуальність визначається необхідністю та невідкладністю розробки теми для потреб науки, держави, певної галузі або конкретного підприємства. Актуальна тема відповідає сучасним викликам, проблемам та потребам розвитку суспільства і економіки [62]. Наприклад, у період цифровізації економіки актуальною темою може бути «Вплив цифрових технологій на ефективність міжнародної торгівлі».

Новизна. Наукова новизна означає, що обрана тема досліджує питання, які раніше не були достатньо вивчені, або підходить до їх аналізу з нових позицій. Новизна теми може проявлятися у використанні нових методів,

джерел даних або концептуальних підходів.

Перспективність. Перспективність теми визначається її здатністю розвиватися у майбутньому, тобто результати дослідження можуть стати основою для подальших наукових робіт, проєктів чи практичних рекомендацій.

Ефективність. Ефективність теми відображає практичну цінність дослідження та можливість використання його результатів у професійній діяльності. Це стосується як управлінських рішень, так і розробки нових економічних моделей, політик чи технологій.

Практичні поради щодо формулювання теми.

- Тема повинна бути конкретно та чіткою, уникати загальних фраз і абстракцій.
- Вона має спрямовувати дослідження, але не обмежувати можливості розвитку наукової роботи.
- Добре, коли тема формулює питання, яке потребує вирішення, а не лише описує ситуацію.
- При складанні теми корисно спиратися на сучасні наукові джерела та аналізувати, які проблеми ще не розкриті в літературі [63].

Наприклад, замість узагальненої теми «Економіка ХХХ», більш конкретно та перспективною буде тема «Вплив інноваційних технологій на ефективність управління малим бізнесом у період економічної нестабільності».

Визначення проблеми дослідження.

Визначення проблеми дослідження є ключовим етапом наукового процесу, оскільки саме від правильно сформульованої проблеми залежить результативність, наукова цінність і практична користь всієї роботи. У контексті міжнародної економіки проблема часто виникає на стику національних економік, глобальних ринкових тенденцій, міжнародних фінансових потоків та інституційного регулювання [64].

Для того щоб чітко визначити проблему, дослідник повинен володіти низкою компетентностей та враховувати різні аспекти дослідження.

Основні умови для визначення проблеми:

1) Теоретична підготовка та методологічні навички.

Для формулювання проблеми необхідно мати відповідні теоретичні знання та вміти застосовувати методи наукового дослідження. У міжнародній економіці це означає розуміння ключових концепцій: глобалізація, міжнародна торгівля, валютні курси, інвестиційні потоки, політика країн та міжнародних організацій. Методи можуть включати економіко-математичне моделювання, статистичний аналіз, порівняльні дослідження та кейс-методи.

2) Глибоке розуміння історії та логіки розвитку науки.

Важливо знати історію розвитку економічної науки і теоретичні основи проблеми або суміжних тем. *Наприклад, при вивченні проблеми валютних криз доцільно розуміти історичні приклади криз в Азії 1997 року чи у Європі під час світової фінансової кризи 2008 року. Це надає можливість зрозуміти закономірності та фактори, що призводять до кризових явищ, і визначити актуальні питання для сучасних досліджень.*

3) Ознайомлення з історичними та сучасними аспектами проблеми.

Перед постановкою проблеми необхідно проаналізувати історію її виникнення та розвиток. Це включає:

- результати раніше проведених досліджень;
- аналіз сучасного стану питання;
- визначення тенденцій та змін у часі.

Наприклад, якщо тема стосується впливу міжнародних інвестицій на економічну стабільність, дослідник повинен розглянути етапи глобалізації капіталу, досвід розвинених країн та трансформаційні процеси в економіках, що розвиваються.

4) Ознайомлення з вітчизняними та зарубіжними публікаціями.

Вивчення сучасної наукової літератури дозволяє оцінити стан досліджень, знайти пробіли у знаннях та визначити, які питання вже достатньо розроблені, а які потребують додаткового наукового обґрунтування. У міжнародній економіці важливо враховувати як вітчизняні дослідження, так і праці зарубіжних науковців, міжнародні звіти (наприклад, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, ОЕСР) та аналітичні огляди [53-60; 65].

5) Систематизація наукових розробок.

Після збору інформації проводиться класифікація наукових даних, що включає:

- Знання, які набули загального визнання у науковій спільноті та перевірені на практиці;
- Питання, недостатньо розроблені та дискусійні, які потребують додаткового дослідження;
- Невирішені проблеми, сформульовані під час теоретичного аналізу, запропоновані практикою або виявлені у процесі вибору теми [66].

Ця систематизація дозволяє досліднику чітко визначити наукову нішу та сформулювати проблему таким чином, щоб вона була актуальною, новою, перспективною та практично значущою.

Практичні поради для студентів

ОПІ «Міжнародна економіка»

- При виборі проблеми спирайтеся на сучасні події у глобальній економіці: торговельні війни, валютні коливання, зміни у міжнародному регулюванні, енергетичні кризи.
- Використовуйте порівняльний аналіз різних країн, щоб виявити закономірності та проблемні зони.
- Формулюйте проблему конкретно, у вигляді питання або суперечності, яку потрібно розв'язати.

Не забувайте, що проблема має містити елемент новизни, тобто запропоновані підходи чи аналіз мають додавати щось нове до існуючих знань.

Наприклад, замість загальної проблеми «Міжнародні інвестиції» більш конкретно буде: «Вплив прямих іноземних інвестицій на стабільність валютного курсу в країнах з перехідною економікою». Таке формулювання дозволяє одразу визначити об'єкт, предмет, контекст та потенційні результати дослідження.

Вміння правильно визначати проблему дослідження є *ключовою компетентністю дослідника-економіста*. Воно дозволяє не лише систематизувати наявні знання, а й створювати нові, практично значущі рішення для глобальних та локальних економічних викликів.

Обґрунтування проблеми дослідження.

Обґрунтування проблеми дослідження є одним із ключових етапів наукового дослідження. Воно передбачає пояснення, чому обрана тема важлива, актуальна і потребує дослідження, а також формування логіки майбутньої роботи [67]. В міжнародній економіці обґрунтування проблеми дозволяє не лише визначити науковий інтерес, а й зрозуміти практичну значущість дослідження для держав, компаній та глобальних ринків.

Обґрунтування проблеми виконує кілька важливих **функцій**:

1) Запобігає неефективним діям дослідника під час безпосереднього дослідження.

Чітке обґрунтування допомагає уникнути марної витрати часу та ресурсів на збір непотрібної інформації або застосування невідповідних методів. *Наприклад, якщо досліджується вплив валютних коливань на міжнародну торгівлю, без обґрунтування проблеми можна втратити фокус, аналізуючи макроекономічні показники, що не мають прямого відношення до валютних ризиків.*

2) Сприяє ефективній організації процесу наукового дослідження

та побудові логіки його проведення.

Обґрунтування проблеми дозволяє послідовно визначити етапи дослідження: постановку гіпотези, вибір методів, збір даних, аналіз та інтерпретацію результатів. *Наприклад, у дослідженні впливу прямих іноземних інвестицій на економіку країни логічно спочатку оцінювати динаміку інвестицій, потім аналізувати макроекономічні ефекти, а вже після цього формувати практичні рекомендації.*

3) Дозволяє позбутися формального підходу до соціально-економічної практики.

Часто без належного обґрунтування дослідження перетворюється на формальну роботу: просто збір статистики або повторення відомих моделей. Обґрунтування проблеми стимулює дослідника мислити критично, ставити запитання, шукати причини явищ і взаємозв'язки між економічними процесами. *Наприклад, при вивченні світових ринків праці корисно не просто показувати рівень безробіття, а аналізувати, чому одні країни адаптуються до глобалізації легше, ніж інші.*

4) Дозволяє легше розкрити причини і знайти рушійні сили розвитку відповідних економічних процесів.

Обґрунтування допомагає з'ясувати, що саме стимулює або стримує розвиток економіки, бізнесу чи ринку. У міжнародній економіці прикладом може бути дослідження причин нестабільності валютного курсу: обґрунтування проблеми дозволяє побачити, що основними рушійними силами є зовнішньоекономічні фактори, політика центробанків та міжнародні інвестиції.

Цікаві факти:

1. Під час світової фінансової кризи 2008 року багато дослідників недооцінювали ризики, а саме обмеженість тодішніх моделей та складність каналів поширення фінансових шоків щодо взаємозв'язку між ринком нерухомості США та глобальною економікою, через що спочатку не змогли передбачити поширення кризи на світові ринки [66].

2. Обґрунтування проблеми дозволяє передбачати наслідки політичних рішень. Наприклад, досліджуючи ефекти торговельних санкцій між США та Китаєм, дослідник може чітко розділити, які сектори економіки будуть уражені першими, а які адаптуються швидше [67].

3. У класичних працях Адама Сміта та Девіда Рікардо чітке обґрунтування проблеми торгівлі та спеціалізації дозволило закласти основу для сучасної теорії міжнародної економіки,

яку застосовують і сьогодні [68].

Обґрунтування проблеми дослідження є фундаментом для успішного дослідження. Воно не лише надає напрямок і логіку науковій роботі, а й формує критичне мислення, допомагає зрозуміти причини економічних явищ та виявити рушійні сили розвитку процесів. У міжнародній економіці це особливо важливо, оскільки світові ринки постійно змінюються, і лише на основі чіткого обґрунтування можна робити науково обґрунтовані висновки та практичні рекомендації.

Гіпотеза дослідження.

Термін «гіпотеза» походить від грецького слова hypothesis, що означає «підстава», «припущення». У науковому дослідженні гіпотеза — це наукове припущення, сформульоване для пояснення певного явища або процесу, яке потребує перевірки на практиці та теоретичного обґрунтування. Лише після перевірки і підтвердження гіпотеза може перетворитися на достовірне наукове знання.

Гіпотеза є основою наукового дослідження, оскільки вона визначає напрямок аналізу, методи збору даних та логіку аргументації. У міжнародній економіці гіпотези формуються для пояснення економічних явищ у глобальному контексті: впливу іноземних інвестицій на економіку, ефекту валютних коливань на міжнародну торгівлю, ролі глобальних економічних криз тощо.

Ознаки гіпотези. Гіпотеза повинна відповідати кільком критеріям, які забезпечують її наукову цінність:

Відповідність фактам. Гіпотеза повинна ґрунтуватися на достовірних фактах та даних, на основі яких вона була сформульована. Наприклад, якщо гіпотеза стосується впливу прямого іноземного інвестування на економічне зростання, вона повинна спиратися на статистику інвестицій та макроекономічні показники країн із відповідною практикою.

Можливість перевірки. Наукове припущення має бути перевіреним експериментально, статистично або аналітично. Гіпотеза, яку неможливо перевірити, не може вважатися науковою. Наприклад, гіпотеза: «Збільшення обсягу міжнародної торгівлі сприяє зростанню ВВП країни» може бути перевірена аналізом статистичних даних різних держав за певний період.

Застосовність до більш широкого кола явищ. Хороша гіпотеза не обмежується лише конкретною ситуацією, а дозволяє робити узагальнення для ширшого спектра явищ чи процесів. Наприклад, висновки про вплив прямих іноземних інвестицій на економіку окремої країни можуть бути застосовані й до інших держав із подібною структурою економіки та інвестиційним середовищем.

Відносна простота. Гіпотеза має бути логічно простою та зрозумілою, без надмірного ускладнення формулювання. Це дозволяє чітко визначити змінні та критерії перевірки, а також полегшує комунікацію результатів дослідження з науковою спільнотою та практиками.

Роль гіпотези в науковому дослідженні.

Гіпотеза виконує кілька важливих функцій у дослідницькому процесі:

Напрямок дослідження. Вона визначає, що саме потрібно перевірити, які дані зібрати та які методи застосувати. Наприклад, у міжнародній економіці гіпотеза про вплив глобалізації на зайнятість дозволяє визначити ключові показники та країни для порівняння.

Мотивація аналізу. Гіпотеза спонукає дослідника шукати нові підходи, перевіряти альтернативні варіанти та проводити глибокий аналіз причинно-наслідкових зв'язків.

Організація логіки дослідження. Вона допомагає побудувати структуру дослідження, від збору даних до інтерпретації результатів, забезпечуючи послідовність і системність у роботі.

Зв'язок теорії та практики. Гіпотеза дозволяє перевести теоретичні припущення у практичний аналіз, оцінювати ефекти економічних рішень і прогнозувати розвиток економічних процесів на національному та міжнародному рівнях [69].

Приклади гіпотез у міжнародній економіці.

Валютні коливання: «Колівання курсу долара США прямо впливають на експортно-імпорتنу активність країн із відкритою економікою».

Прямі іноземні інвестиції: «Зростання прямих іноземних інвестицій сприяє підвищенню продуктивності праці у виробничому секторі».

Глобалізація ринків: «Інтеграція країни у світову економіку знижує рівень безробіття у середньостроковій перспективі».

Ці приклади ілюструють, що гіпотеза повинна бути чітко сформульованою, перевірюваною та значущою для наукової і практичної діяльності.

Як формулювати гіпотезу???

- 1) Визначте проблему та питання дослідження. Перший крок — зрозуміти, яке явище або процес ви аналізуєте.
- 2) Сформулюйте припущення. Виходьте з фактів і теорії, пропонуючи логічне пояснення явища.
- 3) Вкажіть змінні та очікуваний результат. Наприклад: «Збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій (незалежна змінна) сприяє підвищенню ВВП на душу населення (залежна змінна)».
- 4) Перевіряйте гіпотезу. Використовуйте дані, статистику та

економіко-математичні моделі для підтвердження або спростування.

Цікаві факти:

Факт 1: У класичних дослідженнях Девіда Рікардо гіпотеза про вигідність міжнародної торгівлі була сформульована на основі спостережень та економічної логіки ще у XIX столітті і підтверджена пізнішими статистичними даними [68].

Факт 2: У сучасній економіці гіпотези допомагають передбачати наслідки глобальних подій, наприклад, як пандемія COVID-19 вплинула на міжнародну торгівлю та інвестиції [70-72].

Завжди документуйте джерела фактів і статистики, на яких базується ваша гіпотеза, це підвищує її наукову цінність.

Гіпотеза дослідження є *серцем наукової роботи* (рис. 2.1). Вона допомагає досліднику систематизувати знання, визначити методи аналізу, логіку та очікувані результати. У міжнародній економіці правильно сформульована гіпотеза дозволяє:

- передбачати ефекти економічних рішень;
- знаходити рушійні сили розвитку процесів;
- забезпечувати практичну значущість дослідження для країн, підприємств та глобальної економіки;
- формувати критичне мислення і аналітичні навички.

Правильно обрана гіпотеза — це не просто припущення, а науково обґрунтоване припущення, яке може стати основою для отримання нових знань і практичних рішень у міжнародній економіці.

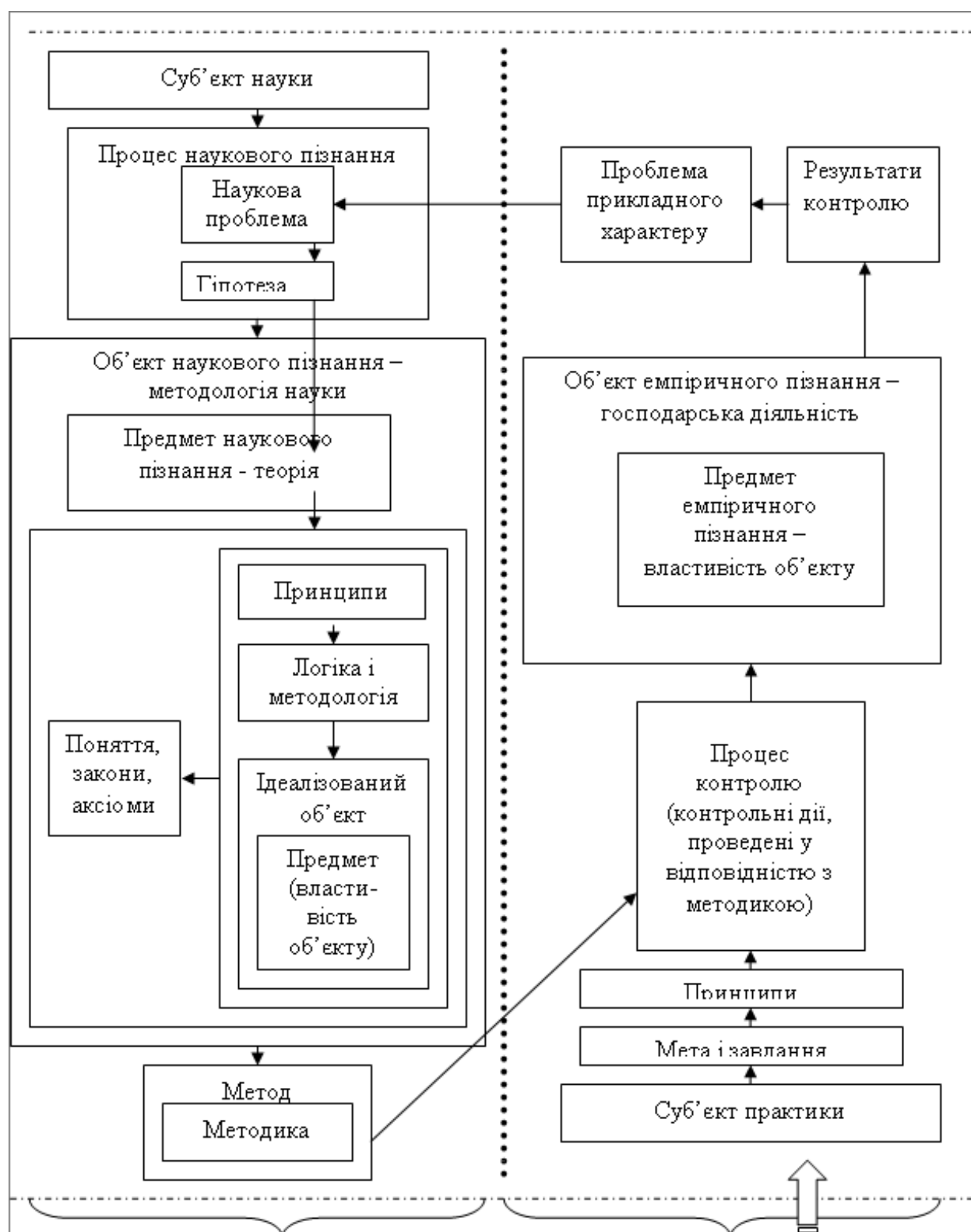

Рис. 2.1 - Принцип наукового дослідження

Як видно з рис. 2.1. вибір теми дослідження є критично важливим етапом наукового процесу. Це обумовлено тим, що тема повинна не лише відповідати актуальним потребам науки та суспільства, а й бути чітко визначеною, щоб забезпечити спрямованість та цілісність дослідницької роботи. Після вибору теми дослідник має провести ґрунтовний аналіз літератури, щоб визначити ступінь її вивченості та знайти можливі прогалини, які потребують подальшого дослідження.

Наукові теми можуть мати різні рівні складності та масштабності. Важливим аспектом є також міждисциплінарний підхід до дослідження, коли вирішення економічних проблем вимагає знань та методів із суміжних наук. Зазначене сприяє більш глибокому розумінню проблеми та розробці комплексних рішень. Крім того, під час вибору теми слід враховувати наявність ресурсів для проведення дослідження, включаючи фінансові, інформаційні та кадрові та часові.

Важливо також планувати етапи дослідження, визначати ключові етапи та розподіляти завдання. Під час дослідження гіпотези піддаються емпіричній перевірці, що дозволяє дослідникові визначити їхню валідність та зробити відповідні висновки. Тобто, процес вирішення наукових проблем є комплексним та багатоступеневим, вимагає знань та використання сучасних методів дослідження. Результати таких досліджень мають вагоме значення для розвитку економічної науки та практичного застосування в економічній діяльності [73].

Вибір і побудова методології наукового дослідження є ключовим етапом, який включає розробку гіпотези. Гіпотеза є спрямовуючою науковою ідеєю, яка потребує подальшої перевірки з точки зору якісних характеристик. Вона може бути необґрунтованою, теоретично обґрунтованою, емпірично обґрунтованою або повністю обґрунтованою.

Види гіпотез:

1. Необґрунтовані гіпотези: Це припущення або ідея, яка не має підґрунтя у відомих наукових даних або теоріях. Вона часто використовується як початкова точка для подальшого дослідження.

2. Теоретично обґрунтовані гіпотези: Ці гіпотези базуються на існуючих теоретичних концепціях і законах. Вони формулюються на основі аналізу літератури та розуміння сутності досліджуваної проблеми.

3. Емпірично обґрунтовані гіпотези: Ці гіпотези підтверджуються або спростовуються на підставі емпіричних даних, отриманих під час спеціальної експериментальної чи спостережної діяльності.

4. Повністю обґрунтовані гіпотези: Ці гіпотези підтверджені науковими даними і є прийнятними як основа для подальшого наукового

дослідження або теоретичних конструкцій.

Процес прийняття гіпотези включає такі етапи:

1. Розгляд власної ідеї дослідника: Дослідник висловлює свої уявлення щодо можливих розв'язання проблеми на основі власних знань і розуміння.

2. Опрацювання літератури з теми дослідження: Дослідник аналізує існуючі наукові публікації, що стосуються обраної теми, для уточнення своєї гіпотези та орієнтації в доступних даних.

3. Вибір найбільш ймовірної чи декількох альтернативних гіпотез: Дослідник вибирає ті гіпотези, які мають найбільше потенціалу для подальшої перевірки та дослідження.

4. Уточнення, доповнення, вдосконалення гіпотези: Протягом процесу дослідження гіпотеза може бути вдосконала або змінена відповідно до нових отриманих даних чи результатів аналізу.

Кожен з цих етапів сприяє розвитку наукової ідеї в цілеспрямовану гіпотезу, яка є основою для подальших наукових висновків та відкриттів.

2. Пошук, накопичення та обробка наукової інформації

У сучасному науковому середовищі магістр, особливо у сфері міжнародної економіки, повинен володіти вмінням швидко знаходити, систематизувати та обробляти інформацію. Цей процес є основою будь-якого дослідження і безпосередньо впливає на якість наукових висновків та практичну цінність роботи (рис. 2.2).

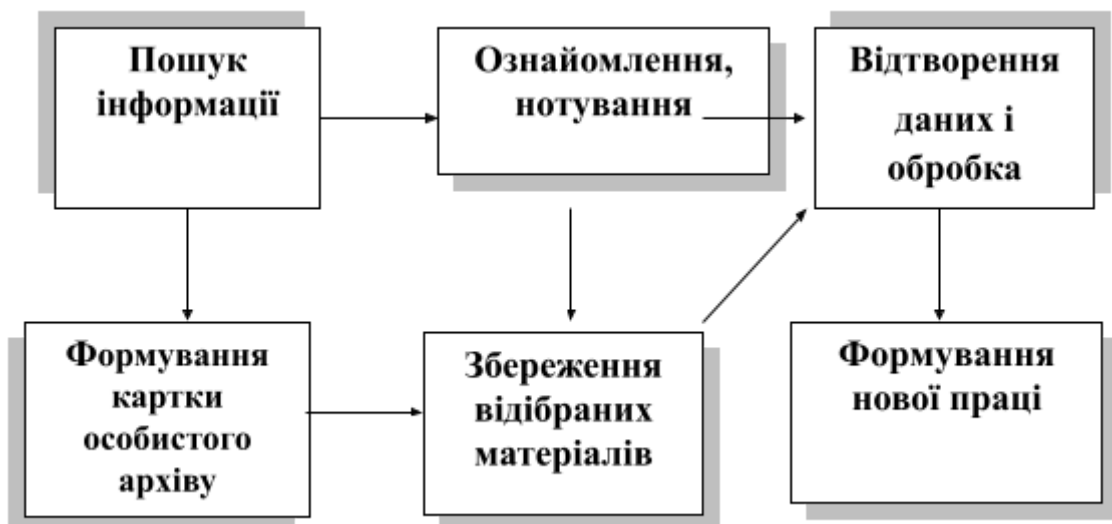

Рис.2.2 - Процес пошуку, накопичення та обробка наукової інформації

1. *Пошук наукової інформації.* Пошук починається з чіткого розуміння теми та проблеми дослідження. Перш ніж збирати дані, магістрант має визначити:

Які питання потребують відповіді.

- Які джерела можуть надати достовірну інформацію;
- Які методи збору даних будуть застосовані (рис. 2.3).

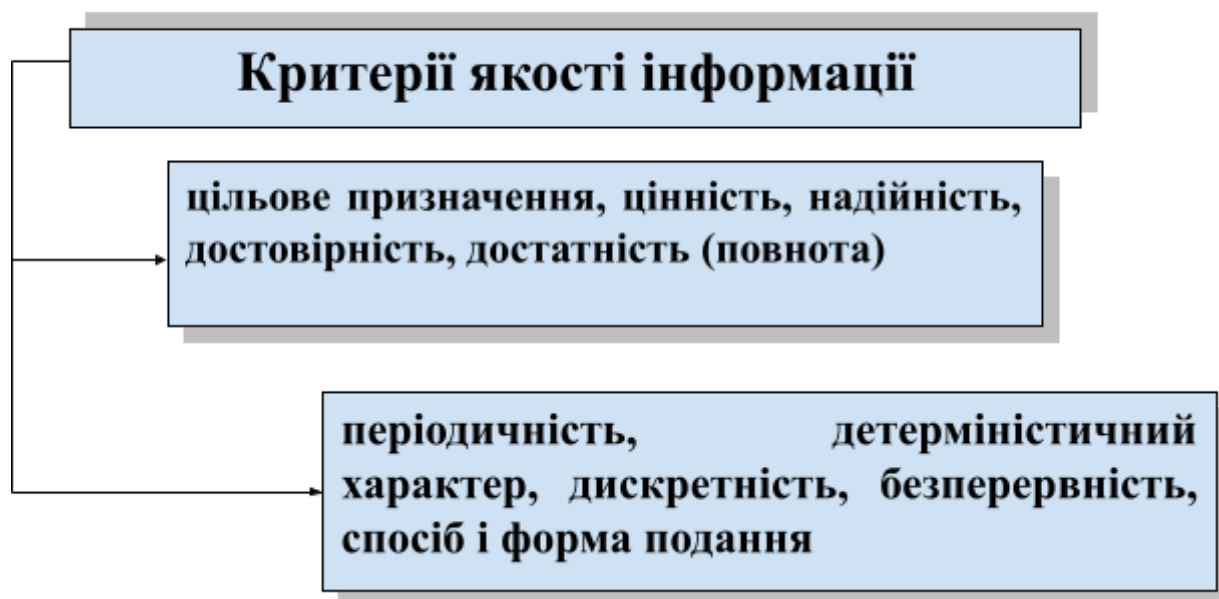

Рис. 2.3 - Критерії якості інформації

Джерела інформації можуть бути різними:

1. Академічні бази даних та журнали: Scopus, Web of Science, JSTOR, EBSCO, Google Scholar;
2. Статистичні дані: національні та міжнародні організації (Держстат, НБУ, IMF, World Bank, OECD);
3. Публікації та аналітичні звіти міжнародних консалтингових компаній;
4. Монографії, дисертації, магістерські роботи та рецензовані статті;
5. Офіційні документи державних органів та міжнародних організацій.

Приклад: Магістр, що вивчає вплив прямих іноземних інвестицій на економіку України, може почати з офіційних статистичних звітів НБУ та Держстату, перевірити глобальні бази даних IMF і World Bank, а потім ознайомитися з останніми статтями у Scopus та Google Scholar.

2. *Накопичення наукової інформації.* Після пошуку важливо систематизувати знайдену інформацію, щоб вона була готова до аналізу:

1) Групування даних: за тематикою, хронологією, методами дослідження або країнами.

2) Використання спеціальних інструментів: Mendeley, Zotero, EndNote допомагають упорядкувати джерела та автоматично формувати бібліографію [74-76].

3) Ведення нотаток: витяг ключових цитат, основних ідей та результатів, що можуть знадобитися для обґрунтування гіпотез.

4) Аналітичні таблиці та схеми: наприклад, для порівняння обсягів інвестицій у різних секторах економіки, їх впливу на ВВП та зайнятість.

3. Обробка наукової інформації.

- Обробка передбачає аналіз та синтез даних, а також підготовку інформації до використання у дослідженні.
- Критичний аналіз: оцінка достовірності джерела, виявлення потенційних упереджень.
- Синтез: інтеграція інформації з різних джерел для формування цілісного розуміння проблеми.
- Кількісна обробка: статистичний та економетричний аналіз, моделювання, графіки, діаграми.
- Якісна обробка: тематичний аналіз, порівняння та класифікація результатів.
- Візуалізація: побудова графіків та таблиць для наочного представлення висновків [77].

4. Практичні рекомендації магістру.

1. Починати з авторитетних та рецензованих джерел, перевіряти дані у кількох незалежних джерелах.
2. Використовувати цифрові системи управління бібліографією, щоб заощадити час і уникнути помилок у цитуванні.
3. Вести аналітичні нотатки, відокремлювати основні ідеї від вторинної інформації.
4. Створювати таблиці та схеми, що дозволяють швидко орієнтуватися у великому обсязі даних.
5. Регулярно проводити оновлення інформації, адже у міжнародній економіці дані швидко змінюються.

5. Значення пошуку, накопичення та обробки інформації для магістра.

Знання та навички роботи з науковою інформацією дозволяють магістранту:

- Чітко визначати актуальні проблеми міжнародної економіки;
- Формувати наукові гіпотези та концепції дослідження;
- Робити обґрунтовані висновки для державної політики, бізнес-аналітики та

міжнародних проєктів;

- Уникати помилок, пов'язаних із використанням неперевірених або застарілих даних;
- Підвищувати ефективність та якість наукової роботи, що особливо важливо для підготовки магістерської дисертації або публікації у міжнародному журналі.

Цікавий факт: У міжнародній економіці дослідники часто використовують дані з декількох країн одночасно, тому ефективний пошук та обробка інформації стають ключовими навичками для правильного порівняльного аналізу та прогнозування [78-83].

Носії наукової інформації.

Первинна наукова інформація, що публікується: книги, брошури, періодичні видання, збірники і матеріали наукових конференцій, семінарів, праці науково-дослідних закладів
Первинна інформація, що не публікується: Науково-технічні звіти, кандидатські і докторські дисертації, депоновані рукописи
Вторинні наукові документи: Інформаційні видання, каталоги, картотеки, бібліографічні видання, довідкова література

Рис. 2.4 - Носії наукової інформації

Носії наукової інформації — це матеріальні або цифрові засоби, у яких зберігаються, передаються та поширюються результати наукової діяльності. Для магістра важливо не лише знати, де шукати інформацію, а й розуміти, у якій формі вона існує, які носії є більш надійними, сучасними та придатними для використання в дослідженні.

У сучасних умовах наукова інформація представлена як у традиційних, так і в електронних формах. Кожен тип носія має свої переваги та

особливості використання.

1. *Друковані* носії наукової інформації. Це класична форма збереження наукових знань. До них належать:

- монографії;
- підручники та навчальні посібники;
- наукові статті у фахових журналах;
- збірники наукових праць;
- матеріали конференцій;
- дисертації та автореферати.

Переваги: ґрунтовність і системність викладу; наукова рецензованість; стабільність змісту. *Недоліки:* повільне оновлення інформації; обмежений доступ (бібліотеки, архіви). Для магістра друковані джерела особливо цінні при формуванні теоретичної бази дослідження, вивченні історії питання, аналізі класичних економічних концепцій.

2. *Електронні* носії наукової інформації. Сучасна наука значною мірою перейшла в цифровий формат. До електронних носіїв належать:

- електронні наукові журнали;
- онлайн-бази даних (Scopus, Web of Science, Google Scholar тощо);
- електронні бібліотеки та репозитарії університетів;
- офіційні сайти міжнародних організацій;
- статистичні онлайн-платформи;
- електронні дисертаційні бази.

Переваги: швидкий доступ до великого масиву інформації; можливість пошуку за ключовими словами; регулярне оновлення даних; доступ до міжнародних досліджень. *Недоліки:* ризик використання неперевіраних джерел; інформаційне перевантаження; необхідність критичного відбору матеріалу. Для магістра з міжнародної економіки електронні носії є особливо важливими, адже дозволяють працювати з глобальними статистичними даними, аналітичними звітами та сучасними науковими публікаціями.

3. *Первинні та вторинні носії інформації.*

За характером інформації носії поділяють на:

Первинні — містять оригінальні результати досліджень:

- наукові статті;
- дисертації;
- звіти міжнародних організацій;
- статистичні дані.

Вторинні — узагальнюють або систематизують інформацію:

- оглядові статті;
- підручники;

- енциклопедії;
- аналітичні довідники [84].

Магістру важливо розрізняти ці види, оскільки для формування новизни дослідження необхідно спиратися передусім на первинні джерела.

4. Офіційні та неофіційні носії. Офіційні — публікації державних органів, міжнародних установ, наукових журналів, університетських репозитаріїв. *Неофіційні* — блоги, аналітичні огляди без рецензування, публікації у ЗМІ. У науковій роботі пріоритет надається офіційним та рецензованим джерелам.

5. Значення носіїв інформації для магістра.

Робота з різними носіями наукової інформації дозволяє магістру:

- формувати широку та достовірну джерельну базу;
- порівнювати підходи різних авторів і країн;
- отримувати актуальні статистичні дані;
- забезпечувати наукову новизну та обґрунтованість дослідження;
- уникати використання недостовірної або застарілої інформації.

У сучасному інформаційному суспільстві важливо не лише мати доступ до знань, а й уміти правильно обирати носії, критично оцінювати їх зміст та ефективно використовувати у власному дослідженні.

Принципи збору інформаційного матеріалу.

✓ цілеспрямованість, відповідно до мети та завдань наукового дослідження. ✓ обов'язковість групування за розділами дослідження. ✓ постійність накопичення та оновлення. ✓ фільтрації, відбір істотних елементів та виключення зайвих, дублюючих.

Рис. 2.5 - Принципи збору інформаційного матеріалу

Збір інформаційного матеріалу — це не механічне накопичення великої кількості джерел, а цілеспрямований, організований і продуманий процес. Для магістра, який працює над дослідженням у сфері міжнародної економіки, правильна організація збору інформації часто визначає успіх усієї наукової роботи. Надлишок інформації сьогодні є такою ж проблемою, як і її нестача. Саме тому важливо дотримуватися певних принципів.

1. Цілеспрямованість збору інформації. Перший і ключовий принцип — цілеспрямованість, тобто відповідність зібраного матеріалу меті та завданням дослідження. Магістр повинен чітко відповісти собі на запитання:

1. Яка основна мета мого дослідження?

2. Які конкретні завдання я ставлю?

3. Які показники, теорії або підходи мені потрібні для обґрунтування?

Без цього збір інформації перетворюється на хаотичне накопичення матеріалів «про все і одразу». *Наприклад*, якщо тема стосується впливу прямих іноземних інвестицій на економічне зростання, то немає потреби детально вивчати всю історію світової торгівлі або макроекономічну політику різних країн, якщо це не пов'язано безпосередньо з поставленою проблемою.

Цілеспрямованість означає:

- пошук інформації за конкретними ключовими словами;
- відбір лише тих показників, які реально будуть використані в аналізі;
- уникнення «інформаційного шуму».

Важливо пам'ятати: не кількість джерел робить роботу сильною, а їх доречність і глибина опрацювання.

2. *Обов'язковість групування за розділами дослідження.* Другий принцип — системність і групування інформації відповідно до структури дослідження.

Збір матеріалу має відбуватися паралельно з формуванням логіки роботи. Якщо магістерська робота умовно складається з трьох розділів (теоретичного, аналітичного та практичного), то й інформація повинна одразу розподілятися за цими блоками.

Наприклад: До теоретичного розділу — наукові статті, концепції, визначення, моделі. До аналітичного — статистичні дані, таблиці, показники, динаміка. До практичного — рекомендації, приклади міжнародного досвіду, аналітичні звіти.

Такий підхід має кілька переваг:

- Зменшується ризик плутанини.
- Економиться час на етапі написання роботи.
- Легше бачити, яких матеріалів бракує.
- Формується логічна структура дослідження.

Якщо інформація не систематизується одразу, магістр зіштовхується з проблемою: матеріалу багато, але він розпорошений, неорганізований і складний для використання. Системність — це показник академічної культури дослідника.

3. *Постійність накопичення та оновлення інформації.* Третій принцип — постійність і динамічність процесу збору інформації.

Наукова робота — це не разовий пошук матеріалів на початку дослідження. Особливо у сфері міжнародної економіки, де показники, статистика та аналітика змінюються дуже швидко.

Магістр повинен:

- регулярно перевіряти оновлення статистичних баз;
- слідкувати за новими публікаціями у наукових журналах;
- оновлювати дані, якщо дослідження триває декілька місяців;
- уточнювати інформацію перед фінальним оформленням роботи.

Наприклад, якщо аналіз проводиться за даними 2024-2025 років, а вже доступні показники за 2026 рік, їх варто врахувати, щоб робота залишалася актуальною.

Постійність накопичення означає також поступове розширення джерельної бази. Іноді під час написання одного розділу виникає потреба повернутися до теоретичних джерел або уточнити методологію.

Наукова робота — це процес, який розвивається, а не статична діяльність.

4. *Фільтрація та відбір істотного матеріалу.* Четвертий принцип — фільтрація інформації, тобто відбір суттєвих елементів і виключення зайвого або дублюючого матеріалу.

У сучасному інформаційному середовищі дослідник стикається з надміром даних. Не вся знайдена інформація є однаково цінною. Саме тому важливо:

- відрізнити наукові джерела від популярних;
- перевіряти авторитетність автора та видання;
- уникати повторення однакових положень з різних джерел;
- не перевантажувати роботу зайвими цифрами без аналітичного пояснення.

Фільтрація дозволяє:

- зберегти логіку викладу;
- підвищити якість аргументації;
- уникнути компілятивності;
- зосередитися на головному.

Важливо пам'ятати: магістерська робота — це не збірник цитат, а аналітичне дослідження. Якщо матеріал не допомагає розкрити проблему або перевірити гіпотезу, його доцільність слід переглянути. Отже, принципи збору інформаційного матеріалу — це орієнтири, які забезпечують якість наукової роботи магістра. Вони передбачають:

- чітку відповідність матеріалу меті дослідження;
- систематизацію за структурою роботи;
- постійне оновлення та доповнення інформації;
- критичний відбір суттєвих даних.

Дотримання цих принципів формує у магістра дослідницьке мислення, аналітичну культуру та професійну відповідальність. Саме така організація

роботи з інформацією дозволяє створити змістовне, логічне та науково обґрунтоване дослідження, яке має не лише теоретичну, а й практичну цінність.

У процесі роботи з науковою літературою магістрант часто припускається типової помилки — намагається прочитати все підряд. Проте ефективна дослідницька діяльність не передбачає суцільного, безсистемного читання. Насамперед доцільно здійснити попередній перегляд джерел. Це означає швидке ознайомлення зі змістом книги чи статті: аналіз назви, анотації, змісту, вступу, висновків, перегляд таблиць і рисунків. Такий підхід дозволяє визначити, чи містить джерело інформацію, необхідну саме для вашого дослідження.

Наприклад, якщо тема стосується міжнародних інвестицій, немає потреби детально опрацьовувати весь підручник з макроекономіки. Достатньо зосередитися на тих розділах, які безпосередньо стосуються інвестиційної політики, руху капіталу або міжнародних фінансових потоків. Це економить час і допомагає уникнути перевантаження другорядною інформацією.

Важливо також структурувати бібліографію. Зібрані джерела доцільно поділити на кілька груп:

- Основні (ключові) джерела — ті, що безпосередньо формують теоретичну та методологічну основу дослідження.
- Додаткові — матеріали, які уточнюють або розширюють окремі аспекти проблеми.
- Довідкові та допоміжні — статистичні збірники, словники, аналітичні огляди [2-7].

Такий розподіл дозволяє раціонально планувати час. Якщо його обмаль, першочергово опрацьовуються основні джерела. Додаткові матеріали можна залучати поступово, у міру необхідності. Це особливо актуально для магістрантів, які поєднують навчання з роботою або іншими обов'язками.

Ще одна поширена помилка — прагнення зібрати максимум інформації. Велика кількість матеріалів не гарантує високої якості дослідження. Навпаки, надлишок даних може ускладнити структурування роботи та розпорошити увагу. Збір інформації має бути співмірним із реальними можливостями дослідника: його часом, досвідом, рівнем підготовки.

Не варто перетворювати збір матеріалів на самоціль. Мета наукового дослідження — не створити найбільший список літератури, а глибоко й аргументовано розкрити проблему. Тому процес збору інформації повинен бути узгоджений із конкретними завданнями роботи. Якщо матеріал не сприяє досягненню поставленої мети або не допомагає перевірити гіпотезу,

його використання слід переглянути.

Особливо цінним є визначення оптимальної кількості матеріалу, який можна якісно опрацювати. Краще глибоко проаналізувати 20-30 релевантних наукових джерел, ніж поверхово переглянути 100. Якісне опрацювання передбачає:

- осмислення змісту;
- порівняння позицій різних авторів;
- виділення суперечностей і дискусійних моментів;
- формування власних висновків.

Саме такий підхід створює наукову цінність роботи. Дослідник не просто переказує прочитане, а аналізує, узагальнює й робить власні обґрунтовані висновки.

Раціональна організація роботи з літературою формує дослідницьку культуру магістра. Вона допомагає уникнути інформаційного перевантаження, зберегти логіку викладу та забезпечити глибину аналізу. У результаті наукове дослідження стає системним, зосередженим і методологічно вивіреним.

3. Визначення ефекту та ефективності наукових досліджень

Будь-яке наукове дослідження має не лише теоретичну цінність, а й певний результат. Саме тому важливо розрізняти два взаємопов'язані поняття: ефект і ефективність наукових досліджень.

1. Поняття ефекту наукового дослідження.

Ефект — це результат, який отримано внаслідок проведення наукового дослідження. Він може бути виражений у різних формах залежно від характеру роботи.

Ефект може бути:

- Науковим — отримання нових знань, відкриття закономірностей, формування нової концепції або теорії.
- Економічним — зростання прибутку, зниження витрат, підвищення продуктивності праці, оптимізація ресурсів.
- Соціальним — покращення умов праці, підвищення рівня зайнятості, зростання добробуту населення.
- Інноваційним — створення нових технологій, методик, управлінських рішень.
- Освітнім — впровадження результатів у навчальний процес,

підвищення рівня підготовки фахівців.

Наприклад, якщо магістерське дослідження присвячене вдосконаленню механізму залучення іноземних інвестицій, то ефектом може бути розробка практичних рекомендацій для державних органів або підприємств.

Важливо розуміти, що не кожен ефект одразу можна виміряти у грошовому вираженні. Особливо це стосується фундаментальних досліджень, де результатом є нові знання або методологічні підходи.

2. Поняття ефективності наукового дослідження.

Ефективність — це співвідношення отриманого ефекту до витрат, які були понесені для досягнення цього результату.

Інакше кажучи, ефективність показує, наскільки доцільними та виправданими були ресурси, витрачені на дослідження.

До витрат можуть належати: фінансові ресурси; витрати часу; матеріальні ресурси; інтелектуальні зусилля; організаційні витрати.

Якщо результат дослідження значний, а витрати відносно невеликі — дослідження вважається ефективним. Якщо ж ресурси витрачені значні, а практичний результат мінімальний — ефективність низька.

У прикладних економічних дослідженнях ефективність часто визначають через економічний показник: приріст прибутку, економію витрат, підвищення рентабельності. У фундаментальних дослідженнях оцінка ефективності є складнішою і може визначатися через наукову новизну, цитованість, можливість подальшого використання результатів [85-88].

3. Види ефективності наукових досліджень. Залежно від характеру результату можна виділити:

- Наукову ефективність — ступінь новизни та вагомості отриманих знань.
- Економічну ефективність — фінансовий результат від упровадження розробок.
- Соціальну ефективність — вплив на якість життя, зайнятість, соціальну стабільність. Інноваційну ефективність — рівень впровадження нових технологій або рішень.
- Освітню ефективність — використання результатів у навчальному процесі.

Наприклад, дослідження, присвячене цифровізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств, може мати економічний ефект у вигляді скорочення витрат, а також соціальний ефект — підвищення кваліфікації персоналу.

4. Особливості оцінювання ефекту та ефективності. Оцінювання ефекту та ефективності має свої особливості:

Результат може проявитися не одразу, а через певний час. Деякі ефекти мають довгостроковий характер. Частина результатів може бути нематеріальною (репутація, імідж, науковий авторитет). Фундаментальні дослідження часто мають відкладений практичний ефект. Для магістранта важливо розуміти, що навіть якщо дослідження має переважно теоретичний характер, воно повинно мати потенційну практичну цінність.

5. Значення оцінки ефекту та ефективності для магістра.

Розуміння категорій «ефект» і «ефективність» дозволяє магістранту:

- обґрунтовувати актуальність теми;
- формулювати практичну цінність роботи;
- демонструвати доцільність проведеного дослідження;
- аргументовано захищати результати наукової роботи.

Крім того, це формує стратегічне мислення: дослідник навчається оцінювати не лише процес роботи, а й кінцевий результат.

Отже, *ефект* — це отриманий результат наукового дослідження, а *ефективність* — це співвідношення цього результату з витраченими ресурсами. Оцінювання ефекту та ефективності дозволяє визначити практичну цінність і доцільність проведеного дослідження.

Для магістра важливо не лише виконати наукову роботу, а й чітко усвідомлювати, який результат вона дає та наскільки раціонально були використані ресурси для його досягнення. Саме це робить дослідження не формальним, а по-справжньому значущим (рис. 2.6.).

- Ефект наукового дослідження - це сукупність здобутих наукових, економічних і соціальних результатів.
- Ефективність наукового дослідження – це результат зіставлення ефекту з витратами на його досягнення.

Рис. 2.6 - Визначення ефекту та ефективності наукових досліджень

Отже, різні види ефекту наукових досліджень відображають результати впливу науки на економічну, соціальну, науково-технічну та інші сфери суспільства. Вони демонструють, що результати наукових досліджень можуть мати як безпосередні, так і довгострокові наслідки для розвитку суспільства та економіки.

Таблиця 2.1 - Види ефекту та ефективності наукових досліджень залежно від стадії наукового дослідження

Стадії	Ефект	Ефективність
Попередній(я)	Визначається на стадії техніко-економічного обґрунтування доцільності дослідження в загальних показниках	Визначається при обґрунтуванні теми дослідження, її розрахунок виконується за укрупненими показниками з урахуванням бажаного та можливого обсягу впровадження результатів дослідження в практику функціонування організацій
Очікуваний(а)	Визначається в процесі проведення дослідження на основі прогнозування термінів впровадження отриманих результатів у виробництво (період впровадження від 5-ти до 10-ти років від початку їх впровадження)	Встановлюється у процесі виконання наукового дослідження на основі прогнозування строків впровадження отриманих результатів у виробництво і розраховується для визначеного періоду використання отриманих результатів, який може становити один і більше років від моменту їх впровадження
Фактичний(а)	Визначається після впровадження наукових результатів і має конкретний характер.	Підраховується після впровадження результатів наукового дослідження у виробництво і має конкретний характер.
Потенціальний(а)	Визначається з метою обґрунтування доцільності широкого впровадження результатів у виробництво	

Таким чином, ефективність науково-дослідних робіт доцільно оцінювати з урахуванням стадії наукового дослідження. На кожному етапі наукових досліджень застосовуються різні критерії оцінювання, що дозволяє комплексно визначити результативність і практичну цінність отриманих наукових результатів.

Питання до обговорення:

1. Які критерії слід враховувати при виборі теми для дослідження в економіці?
2. Як правильно сформулювати дослідницьку проблему?
3. Чому гіпотеза є важливим елементом наукового дослідження?
4. Які критерії визначають наукову новизну теми дослідження та як вони проявляються у практиці міжнародної економіки?
5. У чому полягає взаємозв'язок між формулюванням дослідницької проблеми та вибором методів її аналізу?
6. Які етапи включає процес систематизації наукових джерел і чому він є критичним для визначення наукової ніші?
7. Які фактори впливають на перспективність теми дослідження в умовах глобальних економічних трансформацій?
8. Чому гіпотеза вважається логічним центром наукового дослідження та які вимоги забезпечують її наукову валідність?
9. Яким чином обґрунтування проблеми допомагає уникнути формального підходу до аналізу соціально-економічних процесів?
10. Як історичний контекст розвитку економічної науки впливає на формування сучасних дослідницьких проблем і гіпотез?

ТЕМА 3 (ЛЕКЦІЯ 3).

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ. ФОРМУЛЮВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ БАЗИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Анотація. У цій лекції студенти дізнаються про важливість огляду літератури та формування теоретичної бази дослідження. Лекція висвітлює, як правильно проводити пошук і аналіз наукових джерел для підтримки дослідницької роботи. Особлива увага приділяється інтеграції теоретичних концепцій у дослідження. Теоретичні основи розглядаються як фундамент для подальшого емпіричного аналізу.

Вступ до лекції 3. Без належної теоретичної бази та огляду літератури наукове дослідження може бути поверховим. Огляд літератури дозволяє уникнути дублювання досліджень та відкриває нові напрямки для аналізу. Формування теоретичних основ допомагає забезпечити надійність та актуальність дослідження. Це є важливою частиною будь-якої наукової роботи в економіці.

План лекції:

1. Пошук, відбір і систематизація наукових джерел для проведення огляду літератури
2. Методи аналізу наукових публікацій та оцінка їх наукової й методологічної якості (включаючи бібліометричні підходи)
3. Формування теоретичної бази дослідження та інтеграція теоретичних концепцій у концептуальну модель і емпіричний аналіз

1. Пошук, відбір і систематизація наукових джерел для проведення огляду літератури

Огляд літератури є ключовим елементом будь-якого наукового дослідження в економіці, оскільки забезпечує теоретичне підґрунтя,

необхідне для формування наукової проблеми, обґрунтування актуальності та вибору методологічного підходу. Він не зводиться до простого переліку книг і статей, а передбачає систематичний, критичний та аналітичний розгляд наукових джерел, що стосуються теми дослідження. **Систематизація джерел** надає можливість впорядкувати наукові підходи, визначити домінантні концепції та логічно вибудувати теоретичну аргументацію [8-9].

Огляд літератури представляє структурований аналіз наукових праць, спрямований на узагальнення наявних знань, виявлення закономірностей, суперечностей та прогалин у досліджуваній сфері. Його основними завданнями є:

- визначення рівня наукової розробленості проблеми;
- окреслення теоретичних підходів і концепцій, що склалися в науковій традиції;
- систематизація існуючих досліджень за напрямками, методами, теоретичними школами чи емпіричними результатами;
- виявлення нерозв'язаних питань, які потребують подальшого дослідження;
- обґрунтування необхідності та новизни власного наукового пошуку.

Саме завдяки огляду літератури дослідник отримує можливість інтегрувати своє дослідження у ширший науковий контекст, уникнути дублювання вже виконаних робіт і сформуванню логічно узгоджену теоретичну базу, яка слугуватиме основою для подальшого емпіричного аналізу.

Теоретична база, у свою чергу, визначає понятійний апарат, ключові категорії, концептуальні підходи та гіпотези, що забезпечують наукову цілісність і методологічну обґрунтованість дослідження. Таким чином, огляд літератури виступає не лише початковим етапом дослідницької роботи, а й фундаментом, на якому вибудовується вся структура наукового дослідження, забезпечуючи його наукову новизну, актуальність та теоретичну значущість.

Цікавий факт: студенти, які глибоко працюють з літературою, швидше формулюють чіткі гіпотези та знаходять правильні методи дослідження [89-90].

Як огляд літератури впливає на теоретичну базу? Теоретична база – це “костяк” дослідження, який визначає: основні економічні теорії та моделі, що застосовуються у вашій темі; взаємозв'язки між змінними; логіку формулювання гіпотез.

При проведенні огляду літератури:

1. Вивчаються класичні та сучасні економічні теорії – наприклад, теорію попиту та пропозиції, моделі економічного зростання, неокласичні та кейнсіанські підходи.

2. Аналізуються приклади практичних досліджень – наприклад, як різні країни впроваджували економічні стимули під час криз.
3. Виявляються прогалини, наприклад, мало досліджено вплив цифровізації на ефективність малих підприємств у певних регіонах.
4. Систематизуються підходи, результати та методи, що дозволяє вибудувати цілісну концептуальну модель дослідження.

Цікавий факт: інколи огляд літератури виявляє повністю нові напрямки, які раніше ніхто не досліджував, і саме це стає основою для нових економічних моделей [89-92].

Нижче подано узагальнену таблицю, яка демонструє структуру огляду літератури та його вплив на формування теоретичної бази.

Таблиця 3.1 - Структура огляду літератури та його вплив на теоретичну базу

Елемент огляду літератури	Зміст	Вплив на теоретичну базу
Пошук джерел	Виявлення релевантних наукових праць	Формує інформаційне поле дослідження
Аналіз джерел	Критичне оцінювання змісту, методів, результатів	Дозволяє визначити сильні та слабкі сторони існуючих підходів
Систематизація	Групування джерел за темами, методами, теоріями	Забезпечує логічну структуру теоретичної бази
Виявлення прогалин	Визначення нерозкритих аспектів проблеми	Сприяє формулюванню наукової новизни
Узагальнення	Формування цілісного теоретичного підходу	Лягає в основу гіпотез, моделей і концептуальної рамки

Огляд літератури допомагає не лише побудувати теоретичну базу, а й визначити ключові змінні; обрати методи збору даних (опитування, експерименти, статистичні моделі); зробити дослідження репрезентативним та обґрунтованим.

Наприклад, якщо досліджується вплив інвестицій на розвиток аграрного сектору України, літературний огляд допоможе: виявити успішні методики оцінки ефективності інвестицій; зрозуміти, які фактори слід враховувати (ринкові, соціальні, технологічні); сформулювати точну гіпотезу: “Зростання обсягів інвестицій у цифровізацію агросектору підвищує продуктивність на X%”.

Цікавий факт: у великих наукових журналах економісти витрачають велику частку всього часу дослідження саме на аналіз і систематизацію літератури, адже це фундамент усіх наступних висновків [89; 92-93].

Практична порада.

Під час написання власного дослідження завжди:

1. Починайте з пошуку сучасних статей та досліджень останніх 5 років.
2. Структуруйте огляд: що відомо, що спірно, що ще не вивчено.
3. Вказуйте джерела для кожного висновку – це підвищує наукову цінність роботи.

2. Методи аналізу наукових публікацій та оцінка їх наукової й методологічної якості (включаючи бібліометричні підходи)

Аналіз наукових публікацій є важливою частиною дослідницької роботи, тому що саме він допомагає зрозуміти, що вже відомо про проблему, які підходи використовували інші дослідники, наскільки якісними є їхні результати та на які теоретичні ідеї можна спиратися у власному дослідженні. Завдяки цьому формується цілісне бачення теми та створюється міцна основа для подальших етапів роботи.

Аналіз наукових публікацій представляє цілеспрямований процес вивчення, оцінювання та узагальнення наукової літератури, який передбачає глибоке осмислення змісту досліджень, логіки їх аргументації, застосованих методів та отриманих результатів. Він включає критичне мислення, уміння порівнювати різні підходи та здатність систематизувати великі обсяги інформації. Завдяки цьому аналіз літератури виступає центральним елементом наукової роботи, що визначає її якість, новизну та наукову значущість [92-94].

У процесі аналізу наукових публікацій дослідник працює з різними типами джерел, від фундаментальних теоретичних праць до сучасних емпіричних досліджень, опублікованих у міжнародних рецензованих журналах. Важливо не лише зібрати релевантні джерела, а й здійснити їх **критичну оцінку**: визначити, наскільки коректно застосовано методи, чи є вибірка репрезентативною, чи відповідають висновки отриманим даним, чи враховано альтернативні пояснення. Критичний аналіз дозволяє виявити

сильні та слабкі сторони наукових робіт, оцінити їхній внесок у розвиток економічної теорії та практики, а також визначити, які аспекти проблеми залишаються недостатньо дослідженими.

Суттєву роль у сучасному аналізі літератури відіграють **бібліометричні методи**, що базуються на кількісній оцінці наукової активності. Використання таких інструментів, як аналіз наукових баз даних Scopus, Web of Science або Dimensions, дозволяє визначити найцитованіші праці, провідних авторів, ключові журнали та наукові тренди. Бібліометричний аналіз допомагає досліднику зорієнтуватися у глобальному науковому просторі, обрати найбільш авторитетні джерела та уникнути використання застарілих або малозначущих публікацій [95-105].

Цікавий факт: За даними Elsevier Research Intelligence, платформи Scopus та SciVal охоплюють понад 29 000 журналів і 24 000 дослідницьких установ у всьому світі, забезпечуючи аналітичні інструменти для оцінки наукової продуктивності та бібліометричного аналізу. Це підтверджує, що застосування таких систем на ранніх етапах дослідження сприяє інтеграції роботи в глобальний науковий дискурс [106].

До інструментів бібліометричного аналізу належать аналіз цитувань, h-index авторів, імпакт-фактор журналів, а також методи коцитування та аналізу наукових мереж, що використовуються у базах даних Scopus та Web of Science. Вони надають можливість виявити не лише найбільш впливові дослідження, але й структуру розвитку самої наукової тематики, включно з формуванням ключових шкіл, домінуючих теорій та нових дослідницьких напрямів. Важливо, що бібліометричний підхід **знижує ризик суб'єктивності**, оскільки базується на кількісних показниках наукового впливу, а не лише на індивідуальній оцінці дослідника.

Щоб спростити можливість розібратися в різних способах аналізу наукових публікацій і зрозуміти, як оцінювати їхню якість, ми подали ці підходи у зручній, впорядкованій формі у табл. 3.2. Це допомагає чітко бачити, що саме стосується змісту досліджень, що - методів, а що стосується наукометричних показників.

Таблиця 3.2 - Основні підходи до аналізу наукових публікацій

Метод аналізу	Сутність підходу	Що оцінюється	Обмеження
Критичний змістовний аналіз	Інтерпретація логіки, аргументації та	Наукова обґрунтованість,	Висока залежність від експертності

	результатів дослідження	внутрішня узгодженість висновків	дослідника
Методологічна експертиза	Оцінка дослідницького дизайну та інструментів аналізу	Коректність методів, репрезентативність вибірки, валідність даних	Складність доступу до повної методологічної інформації
Порівняльний аналіз підходів	Зіставлення різних теоретичних і емпіричних моделей	Переваги та обмеження різних економічних концепцій	Може ігнорувати контекстуальні відмінності
Бібліометричний аналіз	Аналіз цитувань, індексів впливу та наукових мереж	Науковий вплив, актуальність, центральність дослідження	Не завжди відображає якість змісту
Картографування науки (co-citation, networks)	Побудова мереж взаємних цитувань і тематичних кластерів	Структура наукової галузі та ключові напрями розвитку	Потребує спеціалізованого програмного забезпечення

Поєднання змістового, методологічного та бібліометричного підходів надає можливість отримати повну й об'єктивну оцінку наукових джерел. Такий комплексний підхід особливо важливий для економічних досліджень, адже він допомагає не лише зрозуміти теоретичний матеріал, а й побачити, яке місце займає кожна публікація в сучасній науковій спільноті. Завдяки цьому дослідник може відрізнити справді важливі роботи від другорядних, визначити основні наукові тенденції та створити надійну методологічну основу для подальшого теоретичного моделювання й емпіричного аналізу.

3. Формування теоретичної бази дослідження та визначення її ключових елементів

Формування теоретичної бази дослідження є завершальним етапом аналітичної роботи з науковими джерелами і водночас початковою точкою побудови цілісної логіки дослідження. У межах магістерського рівня підготовки вона не зводиться до простого узагальнення прочитаного матеріалу, а передбачає конструювання впорядкованої системи знань, яка пояснює досліджуване явище, визначає його ключові змінні та встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними. **Теоретична база** виконує роль

інтелектуального каркаса, на якому надалі вибудовується емпірична частина роботи, тому її якість безпосередньо впливає на наукову цінність усього дослідження.

У сучасній економічній науці теоретична база формується на перетині різних рівнів узагальнення знань. *З одного боку*, вона включає фундаментальні економічні теорії (наприклад, теорії економічного зростання, інституціональну економіку, теорію раціонального вибору), які задають загальну інтерпретаційну рамку. *З іншого боку*, вона інтегрує прикладні моделі та емпіричні результати попередніх досліджень, що дозволяє адаптувати загальні теоретичні положення до конкретного об'єкта аналізу. Важливим є те, що сучасні дослідження дедалі частіше мають міждисциплінарний характер, тому теоретична база може включати елементи соціології, поведінкової економіки, фінансової аналітики або цифрової економіки. Це розширює пояснювальну здатність моделі, але водночас вимагає чіткої логічної узгодженості між її компонентами [107].

Основним завданням цього етапу є перетворення розрізнених наукових підходів у структуровану концептуальну систему. Для цього дослідник повинен виділити основні категорії, які описують досліджуване явище, визначити змінні, що підлягають аналізу, та встановити характер їх взаємодії. Окрему роль відіграє формування гіпотетичних зв'язків, які надалі перевіряються емпірично. Таким чином, теоретична база виконує не лише описову функцію, але й конструктивну, оскільки задає логіку майбутнього дослідження та визначає його аналітичні межі.

Цікавий факт: За даними OECD, дослідження з чітко структурованою теоретичною та методологічною рамкою демонструють вищу якість, кращу відтворюваність та більший науковий вплив, що підвищує їхні шанси на успішну публікацію у міжнародних журналах [14].

Щоб систематизувати підходи до формування теоретичної бази, доцільно розглянути її ключові елементи у взаємозв'язку, оскільки саме їх узгодженість визначає якість концептуальної моделі дослідження.

Таблиця 3.3 - Взаємозв'язок ключових елементів, змісту та функція у дослідженні теоретичної бази

Ключовий елемент	Зміст	Функція у дослідженні
Теоретичні підходи	Базові економічні та міждисциплінарні теорії	Формують загальну пояснювальну рамку дослідження

Понятійно-категоріальний апарат	Основні поняття та їх визначення	Забезпечує єдність термінології та однозначність інтерпретації
Аналітичні змінні	Фактори та показники, що підлягають дослідженню	Переводять теорію у вимірювану форму
Концептуальні зв'язки	Взаємозалежності між змінними	Визначають логіку моделювання явища
Гіпотези дослідження	Передбачувані причинно-наслідкові зв'язки	Стають основою для емпіричної перевірки
Концептуальна модель	Узагальнена схема досліджуваної системи	Інтегрує всі елементи в єдину логічну структуру

Аналіз наведених елементів показує, що теоретична база є багаторівневою конструкцією, у якій кожен компонент виконує специфічну функцію, але водночас залежить від інших. Відсутність хоча б одного з цих елементів призводить до порушення логічної цілісності дослідження та ускладнює подальшу емпіричну перевірку гіпотез. Саме тому формування теоретичної бази слід розглядати як *процес моделювання*, а не як механічне узагальнення літературних джерел. У результаті правильно побудована теоретична основа забезпечує наукову строгість, внутрішню узгодженість і методологічну стійкість магістерського дослідження, а також підвищує його значущість у сучасному академічному дискурсі.

Практичні поради для студентів ОП Міжнародна економіка

У міжнародній економіці якість дослідження значною мірою визначається тим, наскільки коректно обрано наукові джерела та наскільки логічно побудована теоретична рамка. Тому робота з літературою має бути не описовою, а аналітичною та структурною.

1. Працюйте не з текстами, а з науковими дискусіями

У міжнародній економіці важливо не просто читати статті, а відстежувати, як різні школи пояснюють одне явище (наприклад, глобалізацію, торговельні війни, рух капіталу): групуйте джерела не за авторами, а за підходами: неокласичний, кейнсіанський, інституціональний, поведінковий та ін., фіксуйте, у чому вони не погоджуються.

2. Використовуйте міжнародні бази як стандарт якості. Для магістерського рівня недостатньо бази Google Scholar без фільтрації. Використовуйте для

пошука: Scopus, Web of Science, OECD iLibrary, World Bank Open Data, IMF Publications.

3. Будуйте каркас теорії, а не перелік теорій

Типова помилка студентів - це опис теорій окремо. Натомість при правильному підході має бути так: 1 основна теорія (ядро); 1-2 допоміжні (пояснювальні); емпіричні моделі (як це вимірюється в дослідженнях). Наприклад, Gravity model (основа); New trade theory (пояснення масштабів); Institutional theory (контекст).

4. Завжди прив'язуйте теорію до змінних. У міжнародній економіці будь-яка теорія має бути перекладена у змінні. Наприклад: рівень відкритості економіки; прямі іноземні інвестиції; волатильність валютного курсу.

5. Використовуйте бібліометрію як інструмент вибору літератури. Не всі статті однаково важливі. Перевіряйте кількість цитувань, дивіться мережу цитування, визначаєте ключові статті (top 10-20% у темі). Це стандарт у сучасних оглядових статтях (systematic reviews).

6. Завжди будуйте опис наукової прогалини. Сильне дослідження завжди відповідає на питання: Що саме ще не пояснено у світовій літературі? Вам потрібно з'ясувати: що вже відомо, що суперечливо, що не досліджено у конкретному контексті (країна, період, сектор).

7. Орієнтуйтеся на структуру міжнародної статті.

Велика кількість публікацій у економіці мають однакову логіку:

- Literature review → теоретична рамка;
- Hypotheses development → гіпотези;
- Empirical model → економетрія;
- Results → результати досліджень;
- Conclusion, limitations and future research → висновки, обмеження дослідження та перспективи подальших розвідок в цьому напрямі.

Це важливо, бо ваша магістерська робота має імітувати цю структуру.

8. Не використовуйте застарілу літературу як основу. У міжнародній економіці швидкість змін висока. Рекомендація: 70% джерел за останні 5-7 років; класичні праці використовуйте лише як теоретичну базу.

Питання до обговорення:

1. Які методи використовуються для проведення огляду літератури?
2. Як визначити, які теорії є релевантними для вашого дослідження?
3. Яку роль відіграє теоретична база в обґрунтуванні результатів дослідження?
4. Чому простий опис джерел не може вважатися повноцінним оглядом літератури?
5. У чому полягає відмінність між теоретичною базою дослідження та концептуальною моделлю?
6. Яку роль відіграють гіпотези у зв'язку між теоретичною базою та емпіричним аналізом?
7. Наскільки доцільно використовувати бібліометричні показники (цитованість, імпакт-фактор) як критерій якості наукових джерел?
8. Які ризики виникають при формуванні теоретичної бази без урахування сучасних досліджень (останні 5-7 років)?
9. Як правильно визначити наукову прогалину (research gap) і чому вона є критичною для магістерського дослідження?
10. Чи може надмірна кількість теоретичних підходів у дослідженні знизити його якість і як знайти оптимальний баланс?

ТЕМА 4 (ЛЕКЦІЯ 4).

КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЕКОНОМІЦІ.

***Анотація:** Лекція присвячена аналізу кількісних і якісних методів дослідження, що застосовуються у сучасній економічній науці. У межах теми розкривається сутність цих підходів, їх методологічні особливості та сфери використання у наукових економічних дослідженнях. Розглядаються основні інструменти кількісного аналізу, зокрема статистичні та економетричні методи, що дозволяють виявляти закономірності розвитку економічних процесів та оцінювати взаємозв'язки між економічними показниками. Окрема увага приділяється якісним методам дослідження, таким як інтерв'ю, кейс-аналіз, експертні оцінки, спостереження та контент-аналіз. Висвітлюються можливості їх використання для дослідження поведінкових, інституційних і соціально-економічних аспектів розвитку економічних систем. Також розглядаються переваги, обмеження та можливості інтеграції кількісних і якісних підходів у межах комплексного економічного дослідження. Особлива увага приділяється формуванню у здобувачів навичок обґрунтованого вибору методів дослідження відповідно до мети, завдань і об'єкта наукової роботи.*

Вступ до лекції 4. Використання кількісних і якісних методів є основою проведення ґрунтовних наукових досліджень, аналізу економічних процесів та обґрунтування управлінських рішень. Для магістрів важливим є не лише знання окремих методів, але й уміння обирати найбільш адекватні інструменти дослідження, поєднувати різні підходи та інтерпретувати отримані результати. Оволодіння цими методами сприяє розвитку аналітичного мислення, підготовці до написання магістерської роботи та подальшої науково-дослідної діяльності.

План лекції:

-
1. Сутність і методологічні засади кількісних та якісних методів дослідження в економіці.
 2. Кількісні методи дослідження: статистичні, економетричні та аналітичні інструменти аналізу економічних процесів.
 3. Якісні методи дослідження в економіці: інтерв'ю, спостереження, кейс-аналіз, експертні оцінки, контент-аналіз.
 4. Порівняння та поєднання кількісних і якісних методів у комплексних економічних дослідженнях.

1. Сутність і методологічні засади кількісних та якісних методів дослідження в економіці

Сучасна економічна наука базується на використанні різноманітних методів дослідження, які дозволяють аналізувати економічні явища, виявляти закономірності розвитку економічних систем та формувати науково обгрунтовані висновки. Серед основних підходів до проведення економічних досліджень особливе місце займають **кількісні та якісні методи**. Їх застосування забезпечує всебічне вивчення економічних процесів, оскільки дозволяє досліднику поєднувати математичний аналіз із глибоким розумінням соціально-економічних явищ [7; 13; 37; 43].

У наукових дослідженнях економічної сфери **кількісні методи** використовуються для вимірювання, статистичного аналізу та математичного моделювання економічних процесів. Вони базуються на обробці числових даних і спрямовані на виявлення об'єктивних закономірностей, взаємозв'язків і тенденцій розвитку економічних явищ. Такі методи дозволяють дослідникам формалізувати економічні процеси, оцінювати їх динаміку, прогнозувати розвиток економічних систем і перевіряти наукові гіпотези.

На відміну від кількісних, **якісні методи дослідження** спрямовані на глибоке розуміння сутності економічних явищ, поведінки економічних суб'єктів, а також соціальних та інституційних факторів, що впливають на економічні процеси. Якісні підходи дозволяють досліджувати складні економічні явища, які не завжди можуть бути повністю описані за допомогою числових показників. Вони використовуються для аналізу мотивацій, стратегій поведінки, управлінських рішень, а також для дослідження інституційного середовища економічної діяльності.

Методологічною основою використання кількісних і якісних методів у економічних дослідженнях є загальнонаукові принципи пізнання, серед яких важливе значення мають принципи об'єктивності, системності, комплексності та наукової обґрунтованості:

- Принцип об'єктивності передбачає використання достовірних даних і науково перевірених методів аналізу.
- Принцип системності полягає у розгляді економічних явищ як складових цілісної економічної системи, де всі елементи взаємопов'язані.
- Принцип комплексності передбачає поєднання різних підходів і методів дослідження для отримання більш повного уявлення про об'єкт дослідження.

Кількісні та якісні методи мають різні дослідницькі можливості та виконують різні функції у науковому пізнанні. Кількісні методи забезпечують можливість вимірювання економічних показників, встановлення статистичних закономірностей та перевірки гіпотез на основі емпіричних даних. Водночас якісні методи сприяють більш глибокому розумінню причинно-наслідкових зв'язків, контексту економічних процесів та поведінки економічних агентів.

У сучасних економічних дослідженнях дедалі більшого поширення набуває *інтеграція кількісних і якісних підходів*. Такий підхід дозволяє поєднувати переваги математичного аналізу з глибоким інтерпретаційним аналізом економічних явищ [7; 13; 37; 43]. *Наприклад, статистичні дослідження можуть використовуватися для виявлення загальних тенденцій розвитку економіки, тоді як якісні методи допомагають пояснити причини цих тенденцій, враховуючи соціальні, інституційні та поведінкові аспекти.*

Для здобувачів магістерського рівня вищої освіти важливо не лише розуміти відмінності між кількісними та якісними методами дослідження, але й уміти обирати найбільш адекватний метод відповідно до мети та завдань наукової роботи. Вибір методу дослідження залежить від характеру досліджуваної проблеми, доступності інформаційної бази, рівня складності економічного явища та необхідної глибини аналізу. У практиці економічних досліджень часто застосовується комбінований підхід, що дозволяє підвищити достовірність результатів і забезпечити більш комплексне дослідження економічних процесів [108].

Для магістрів-економістів оволодіння методологією цих підходів є важливою складовою формування професійних дослідницьких компетентностей та підготовки до проведення самостійних наукових досліджень.

Процесам функціонування економічних систем властиві кількісні та якісні характеристики. До *якісних характеристик* можна віднести, наприклад, податкову реформу, приватизацію власності, радикальну перебудову зовнішньої діяльності, зміну інфраструктури, реформу аграрного сектора та ін. Якісні характеристики економічної системи тісно зв'язані зі структурними зсувами в економіці.

У свою чергу *кількісні характеристики* охоплюють множину тих питань, які пов'язані з регулюванням ринкової кон'юнктури, використанням фінансових і матеріальних ресурсів, вибором оптимальних технологічних способів виробництва, структури портфеля цінних паперів, оптимальних стратегій бізнес-планів та ін.

Кількісний аспект оцінки функціонування економічної системи, як на мікро-, так і на макрорівнях, ґрунтується на використанні математичного інструментарію кількісних методів і моделей.

Використання кількісних методів в економічних дослідженнях дає можливість, *по-перше*, виділити та формально описати найбільш важливі й суттєві закономірності функціонування економічних систем і об'єктів у вигляді моделей.

По-друге, на основі сформульованих за певними правилами логіки вхідних даних і співвідношень, методами дедукції зробити висновки, які адекватні об'єкту дослідження в міру зроблених припущень.

По-третє, кількісні методи дозволяють отримати дедуктивним шляхом нові дані про об'єкт дослідження.

По-четверте, використання мови математики дозволяє компактно описати основні положення економічної теорії, формулювати їх змістовний апарат і робити відповідні висновки.

Як свідчить економічна теорія, в економіці діють певні стійкі кількісні закономірності, що піддаються формалізованому математичному опису [43; 110-111].

Кількісні методи в економічному дослідженні – поняття дуже широке. Цим загальним терміном охоплюється цілий спектр застосування сучасною наукою підходів, інструментів, способів вимірювання, опису, аналізу та прогнозування економічних явищ і процесів. Сюди входять різноманітні статистичні методи обробки соціально-економічних даних, мікро- та макроекономічні моделі з відповідним математичним апаратом.

Кількісні методи – це, найперше, вимірювання, які завжди були в економіці. Разом із тим, кількісні методи – не тільки засоби математичної інтерпретації економічних законів і процесів, а й могутній математичний

інструментарій їх виявлення, теоретичного формулювання й прийняття оптимальних рішень (рис. 4.1).

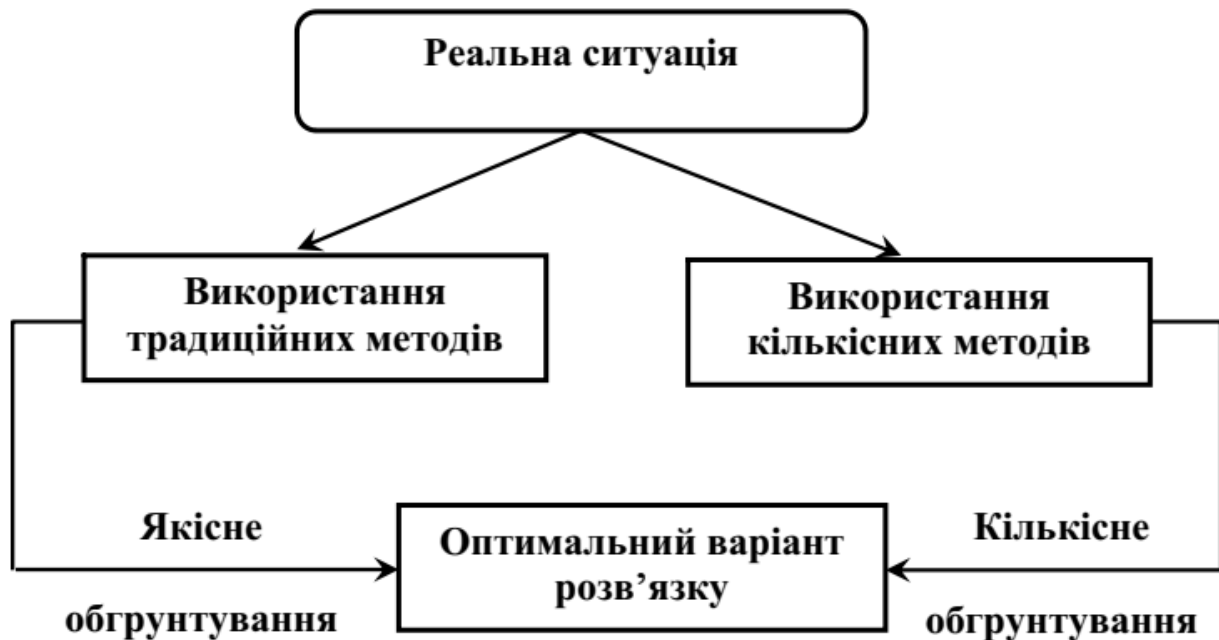

Рис. 4.1 - Схематичне представлення методів

Кількісні методи в економіці серед інших методів посідають чільне місце коли треба перейти до чисел: обсягів випуску продукції, попиту, цін, термінів і т.д., тобто до змінних, вимірюваних кількісною шкалою.

1. Економіка, як будь-яка теоретична наука, в якості інструментарію своїх досліджень використовує моделі, формальною мовою опису яких є математика. Наявний математичний апарат кількісних методів дає можливість знайти чисельні розв'язки побудованих моделей.

2. Наукові розробки з питань ринкової економіки неможливі без використання досить складного й одночасно доступного математичного інструментарію. У протилежному випадку, праці на цю тему мають чисто описовий характер або ж є звичною економічною публіцистикою.

Значна більшість Нобелівських премій з економіки була присуджена за роботи, у яких ключову роль відіграють формалізовані математичні моделі, економетричні методи або інші кількісні підходи [111]. При цьому все ширше використовується кількісний інструментарій сучасної математики та наявне програмне забезпечення.

В іноземних журналах Web of Science, SCOPUS і монографіях присутність математичного апарату практично стала необхідною умовою при вирішенні тих або інших задач соціально-економічного розвитку.

Міжнародна практика переконує у високій ефективності застосування кількісних методів при розв'язанні задач різних рівнів і напрямків економічного розвитку, в тому числі при дослідженні механізмів функціонування фінансової системи.

Розвиток нових напрямків наукових досліджень в економіці став основною передумовою широкого використання кількісних методів математики, статистики та економетрії в прикладних дослідженнях.

При розв'язанні конкретних прикладних задач використання кількісних методів припускає:

- побудову економіко-математичних моделей для задач прийняття рішень у складних ситуаціях або в умовах ризику та невизначеності;
- вивчення взаємозв'язків і залежностей, які в майбутньому послужать основою прийняття вигідних рішень і вироблення критеріїв ефективності, які дають можливість оцінити перевагу того чи іншого сценарію розвитку.

Можна сказати, що кількісні методи – математична теорія використання методів аналізу в процесі прийняття рішень у різних галузях цілеспрямованої діяльності. При цьому основним методом є метод математичного моделювання в тісному поєднанні з використанням програмних продуктів і засобів комп'ютерної техніки.

2. Кількісні методи дослідження: статистичні, економетричні та аналітичні інструменти аналізу економічних процесів

Кількісні методи дослідження в економіці дозволяють здійснювати об'єктивний аналіз економічних процесів на основі числових даних, виявляти закономірності розвитку економічних систем, оцінювати вплив факторів та формувати науково обґрунтовані прогнози. Використання цих методів забезпечує можливість дослідження складних економічних явищ, формалізованого подання взаємозалежностей між економічними показниками та оцінювання ефективності управлінських рішень.

Кількісні методи базуються на застосуванні статистичних даних, математичних моделей, економетричних методів та аналітичних

інструментів, що дозволяють формалізувати економічні процеси та представити їх у вигляді системи показників і взаємозв'язків.

Етапи кількісного економічного дослідження включають:

- формулювання проблеми та цілей дослідження,
- визначення результативних і факторних змінних,
- вибір системи показників та методів вимірювання,
- збір даних із використанням статистичних баз, опитувань, звітів підприємств та державної статистики,
- підготовку та перевірку даних на точність, повноту та узгодженість,
- вибір методів аналізу та моделювання,
- проведення статистичного та економетричного аналізу,
- перевірку гіпотез,
- інтерпретацію отриманих результатів і формування висновків і прогнозів щодо розвитку економічних процесів.

Статистичні методи забезпечують систематизацію, узагальнення та інтерпретацію економічних даних, серед них описова статистика (середні величини, медіана, дисперсія, коефіцієнт варіації), кореляційний аналіз для визначення взаємозв'язків між показниками, регресійний аналіз для оцінки впливу факторів на результативні змінні, аналіз часових рядів для дослідження динаміки показників, індексний метод для оцінки змін показників у часі.

Економетричні методи дозволяють побудувати математичні моделі економічних явищ, поєднуючи економічну теорію, статистику та математичні моделі, і широко застосовуються для побудови регресійних моделей, панельних моделей, моделей прогнозування, оцінювання ефективності економічної політики та моделей часових рядів.

Аналітичні методи використовуються для системного аналізу економічних процесів та оцінки ефективності діяльності економічних суб'єктів, включають порівняльний аналіз, факторний аналіз, балансові методи та економіко-математичне моделювання, дозволяючи оптимізувати управлінські рішення та оцінювати ефективність використання ресурсів.

Контент-аналіз (підрахунок частоти) в економіці застосовується для систематичного обліку та кількісної оцінки явищ у корпоративних звітах, медіа, маркетингових матеріалах, фінансових публікаціях та соціальних мережах. Метод дозволяє кількісно оцінювати наявність певних тем, показників або характеристик і виявляти закономірності, що формують інформаційне поле для економічних рішень. *Наприклад, аналіз публікацій річних звітів компаній може демонструвати частоту згадування інноваційних проектів, витрат на маркетинг або оцінку ризиків, що дозволяє*

прогнозувати поведінку компанії та ринкові тенденції. Контент-аналіз ефективний для виявлення структурних змін у комунікації між компаніями та споживачами, наприклад, у змінах частки позитивних відгуків у соціальних мережах або співвідношенні згадувань про корпоративну соціальну відповідальність у порівнянні з фінансовими показниками.

Мета-аналіз – дозволяє інтегрувати результати серії окремих кількісних досліджень для виявлення загальних тенденцій та закономірностей у часі або у різних економічних контекстах. Він дозволяє оцінити стабільність отриманих результатів, ідентифікувати фактори, що впливають на економічні явища, та формувати обґрунтовані прогнози. *Наприклад, мета-аналіз досліджень щодо ефективності державних програм підтримки малого бізнесу може об'єднати результати регіональних досліджень, щоб визначити, які програми дійсно стимулюють зростання підприємництва, а які є менш ефективними.* Мета-аналіз дозволяє економістам знижувати рівень невизначеності у прийнятті рішень, визначати найважливіші фактори впливу та пропонувати рекомендації для управлінської практики. Аналогічно, у маркетингових дослідженнях мета-аналіз може інтегрувати дані з різних опитувань споживачів щодо впливу рекламних кампаній, що дає змогу виявити найбільш ефективні формати комунікації та канали поширення.

Метод “дослідження в дослідженні” передбачає повторне використання існуючих даних або результатів досліджень для проведення нових, поглиблених аналітичних оцінок та формування додаткових висновків. Такий підхід особливо ефективний у економічних дослідженнях, де великі масиви статистичних даних, опитувань, фінансових звітів або соціально-економічних показників можна повторно аналізувати для уточнення тенденцій та прогнозів.

Дослідження може бути організоване у формі анкетування, опитування, онлайн-збір даних, поштового розсилання або інтерв'ю, де респондентам пропонуються стандартизовані питання щодо конкретних економічних явищ, поведінки споживачів, інвестиційних пріоритетів або оцінки ефективності політик. Після збору даних результати кодуються і представляються у числовій формі за допомогою таблиць, графіків, діаграм або відсоткових показників, що забезпечує можливість проведення статистичного та економетричного аналізу.

Наприклад, у дослідженні поведінкових фінансів встановлено, що реальні інвестиційні рішення студентів та молодих інвесторів часто є більш обережними, ніж це впливає з їхніх суб'єктивних самооцінок ризику. Автори показують, що саме сприйняття ризику (risk perception), а не задекларована готовність до ризику, суттєво впливає на вибір інвестиційних інструментів.

Це дає підстави для коригування навчальних програм і консультацій, орієнтованих на формування адекватного розуміння ризику [112]. Важливо враховувати, що респонденти можуть надавати неточну або соціально бажану інформацію, і для корекції таких спотворень використовуються складні статистичні методи, включно з багатовимірною регресією та методами побудови вагових коефіцієнтів.

Сучасні інструменти для кількісного аналізу значно підвищують ефективність досліджень, дозволяючи обробляти великі обсяги даних, будувати прогностичні моделі та візуалізувати результати. Програмне забезпечення R та Python застосовується для статистичного аналізу, економетричного моделювання, роботи з великими наборами даних та побудови графіків, наприклад, для прогнозування попиту на продукцію чи оцінки ризиків портфеля інвестицій. Stata, SPSS та EViews широко використовуються для регресійного аналізу, побудови панельних моделей та аналізу часових рядів, зокрема для оцінки ефективності економічної політики, моделювання інфляційних процесів або дослідження структури ринку праці. Excel, Power BI та Tableau дозволяють інтегрувати великі дані, проводити візуалізацію та аналітику, що важливо для управлінських рішень і презентацій економічних досліджень. MATLAB та GAMS застосовуються для економіко-математичного моделювання, оптимізації ресурсів та побудови складних економічних моделей, а SQL, BigQuery та Hadoop – для роботи з великими базами даних, наприклад, для аналізу споживчих поведінок або транзакцій фінансових установ.

Використання цих інструментів дозволяє інтегрувати дані з різних джерел, проводити багатовимірний аналіз, формувати точні прогностичні моделі та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Для магістрів економічних спеціальностей оволодіння кількісними методами, контент-аналізом, мета-аналізом та сучасними програмними інструментами є важливою складовою формування дослідницьких компетентностей, дозволяє здійснювати глибокий аналіз економічних явищ, обґрунтовувати результати наукових досліджень та застосовувати отримані знання у практиці економічного управління.

3. Якісні методи дослідження в економіці: інтерв'ю, спостереження, кейс-аналіз, експертні оцінки, контент-аналіз (інтерпретація змісту)

Якісні методи дослідження в економіці включають інтерв'ю, спостереження, кейс-аналіз, експертні оцінки та контент-аналіз (інтерпретація змісту). Ці методи дозволяють отримати глибоке розуміння економічних процесів, поведінки ринкових учасників, стратегій підприємств та особливостей прийняття рішень в конкретних контекстах.

На відміну від кількісних досліджень, які орієнтовані на збір числових даних і узагальнення для великих популяцій, якісні дослідження концентруються на детальному описі явищ, аналізі причинно-наслідкових механізмів, виявленні закономірностей і трендів у поведінці економічних агентів та підприємств.

Збір даних може включати інтерв'ю, фокус-групи, спостереження за поведінкою ринку або окремих учасників, а також аналіз існуючих документів і текстів, наприклад фінансових звітів, ринкових досліджень або новинних матеріалів.

Інтерв'ю можуть бути структурованими, напівструктурованими та неструктурованими; вибір форми залежить від дослідницької задачі, рівня контролю за даними та бажаної глибини інформації.

Фокус-групи застосовуються для отримання колективного погляду учасників, аналізу поведінкових та культурних аспектів ринку, оцінки реакцій споживачів на нові фінансові продукти чи маркетингові кампанії.

Контент-аналіз використовується для системного підрахунку та класифікації економічної інформації з текстів, медіа, звітів компаній, соціальних мереж або публікацій аналітичних агентств, що дозволяє виявляти тенденції, частоту певних подій та взаємозв'язки між економічними явищами.

Кейс-аналіз передбачає детальне вивчення конкретних підприємств, ринкових стратегій або кризових ситуацій з метою формування прикладних висновків та рекомендацій для економічної політики чи управлінських рішень.

Експертні оцінки застосовуються для прогнозування ризиків, оцінки інвестиційних проектів, формування стратегії компаній та аналізу ринкових тенденцій за участю фахівців з відповідними компетенціями.

Збір даних у якісних дослідженнях часто доповнюється цифровими інструментами: програмами для аналізу текстів та тематичного кодування NVivo, Atlas.ti, MAXQDA, використання мов програмування Python або R для обробки великих масивів економічних даних, автоматизованого тематичного аналізу та візуалізації результатів. Метод обґрунтованої теорії дозволяє формувати концептуальні моделі на основі зібраних даних, ієрархізуючи повторювані теми та ключові ідеї, що забезпечує глибоке розуміння

економічних процесів і поведінки ринкових учасників. Мета-аналіз та тріангуляція результатів дозволяють поєднувати кількісні й якісні підходи для підтвердження тенденцій та перевірки гіпотез, *наприклад, порівнюючи сприйняття ризику інвесторами через опитування та інтерпретації експертів, або поєднуючи поведінковий аналіз споживачів із статистичними моделями ринку*. Такий підхід особливо актуальний для магістрів, що навчаються на економічних спеціальностях, оскільки забезпечує інструментарій для прийняття рішень на основі як глибокого опису процесів, так і кількісної перевірки гіпотез.

Якісні методи дозволяють отримати «живий досвід» ринкових учасників, виявити мотивацію і стратегічні поведінкові моделі, які можуть залишатися прихованими при використанні лише статистичних методів. *Наприклад, аналіз відгуків клієнтів компаній у поєднанні з опитуванням допомагає виявити невидимі закономірності, які впливають на лояльність та поведінку споживачів, а кейс-аналіз конкретних стратегій компаній дозволяє оцінити ефективність управлінських рішень у різних економічних контекстах*. Якісні методи є критично важливими для комплексного економічного аналізу, формування рекомендацій з управління підприємствами та прогнозування ринкових тенденцій, забезпечуючи основу для прийняття обґрунтованих управлінських та стратегічних рішень.

4. Порівняння та поєднання кількісних і якісних методів у комплексних економічних дослідженнях

Порівняння та поєднання кількісних і якісних методів у комплексних економічних дослідженнях є ключовим напрямом сучасної методології економічної науки. Кількісні методи забезпечують формалізоване вимірювання економічних явищ, дозволяють виявляти статистичні закономірності, будувати економетричні моделі та здійснювати прогнозування на основі великих масивів даних. Водночас якісні методи спрямовані на глибоке розкриття змісту економічних процесів, інтерпретацію поведінки економічних агентів, виявлення мотиваційних, інституційних та поведінкових факторів, які не завжди піддаються кількісній оцінці. Основна відмінність між цими підходами полягає у рівні узагальнення результатів: кількісні дослідження орієнтовані на репрезентативність і масштабність, тоді як якісні – на глибину аналізу та контекстуалізацію.

У сучасних економічних дослідженнях дедалі більшого поширення набуває *інтегрований підхід, відомий як змішані методи (mixed methods)*,

який передбачає комбінування кількісних і якісних інструментів у межах одного дослідження. Такий підхід дозволяє компенсувати обмеження кожного з методів: кількісні дані забезпечують об'єктивність і можливість узагальнення, тоді як якісні – пояснюють причини виявлених закономірностей. *Наприклад, статистичний аналіз може виявити зниження попиту на продукцію, тоді як інтерв'ю зі споживачами дозволяють встановити, що причиною є зміна споживчих уподобань або недовіра до бренду.*

Поєднання методів реалізується через **тріангуляцію**, яка передбачає використання різних джерел даних, методів та підходів для перевірки результатів дослідження. Це підвищує достовірність і надійність отриманих висновків, дозволяє уникнути однобічності та забезпечує більш повне розуміння економічних процесів. Практичне застосування такого підходу включає послідовні та паралельні моделі дослідження: у першому випадку якісні методи використовуються для формування гіпотез, які потім перевіряються кількісно, у другому – обидва підходи застосовуються одночасно з подальшою інтеграцією результатів.

Комплексне використання кількісних і якісних методів є особливо важливим у дослідженнях ринків, інновацій, поведінкової економіки та державної політики, де необхідно враховувати як числові показники ефективності, так і поведінкові та інституційні аспекти. Такий підхід дозволяє формувати обґрунтовані управлінські рішення, підвищує точність прогнозування та забезпечує більш глибоке розуміння механізмів функціонування економічних систем [110].

Питання до обговорення:

1. У чому полягає методологічна відмінність між кількісними та якісними методами економічного дослідження?
2. Які принципи наукового пізнання лежать в основі застосування кількісних і якісних методів у економіці?
3. Які дослідницькі завдання найчастіше потребують використання статистичних методів аналізу?
4. Якісні методи дозволяють досліджувати поведінкові та інституційні аспекти економіки. Які з них є найбільш поширеними та чому?
5. Які етапи включає процес проведення кількісного економічного дослідження?

-
6. У чому полягає роль економетричних моделей у виявленні взаємозв'язків між економічними показниками?
 7. Які переваги та обмеження має контент-аналіз у дослідженні економічних процесів?
 8. Які можливості відкриває мета-аналіз для узагальнення результатів економічних досліджень?
 9. У яких випадках доцільно поєднувати кількісні та якісні методи в одному дослідженні?
 10. Чому для магістрів-економістів важливо вміти обирати метод дослідження відповідно до мети та об'єкта наукової роботи?

ТЕМА 5 (ЛЕКЦІЯ 5).

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ЕКОНОМІЦІ. ЕТИЧНІ ПИТАННЯ У ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРИМЕНТІВ.

***Анотація:** Лекція присвячена дослідженню сутності, особливостей та значення експериментальних методів у сучасній економічній науці. У межах теми розкриваються основні підходи до організації економічних експериментів, їх роль у перевірці наукових гіпотез, оцінюванні поведінки економічних агентів та аналізі ефективності економічної політики. Розглядаються види експериментальних досліджень, зокрема лабораторні, польові та природні експерименти, а також особливості їх застосування у вивченні ринкових процесів, поведінкової економіки, фінансів, менеджменту та державного регулювання. Окрема увага приділяється методології побудови експерименту, формуванню вибірки, контролю змінних, забезпеченню достовірності результатів та інтерпретації отриманих даних. Значне місце відводиться етичним аспектам проведення економічних експериментів, зокрема питанням добровільної участі респондентів, конфіденційності інформації, недопущення маніпуляцій, забезпечення академічної доброчесності та відповідальності дослідника. Також висвітлюються міжнародні стандарти етичного регулювання наукових досліджень і проблеми дотримання етичних принципів у цифровому середовищі. Особлива увага приділяється формуванню у здобувачів навичок критичного аналізу експериментальних методів та етичного підходу до організації й проведення наукових досліджень.*

Вступ до лекції 5. Експериментальні дослідження є важливим інструментом сучасної економічної науки, оскільки дозволяють перевіряти економічні теорії, моделювати поведінку економічних суб'єктів та оцінювати наслідки управлінських рішень у контрольованих умовах. Для магістрів важливим є розуміння принципів організації експериментів, уміння аналізувати отримані результати та дотримуватися етичних норм наукової діяльності. Оволодіння

методами експериментальних досліджень сприяє розвитку дослідницьких компетентностей, критичного мислення та підготовці до проведення власних наукових досліджень у сфері економіки.

План лекції:

1. Сутність, значення та методологічні засади експериментальних досліджень в економіці.
2. Види економічних експериментів: лабораторні, польові та природні експерименти.
3. Організація та етапи проведення експериментального дослідження: вибірка, контроль змінних, аналіз результатів.
4. Етичні принципи та міжнародні стандарти етики проведення експериментів у наукових економічних дослідженнях.

1. Сутність, значення та методологічні засади експериментальних досліджень в економіці

Експериментальні дослідження в економіці є одним із найважливіших напрямів сучасної наукової діяльності, оскільки вони дозволяють перевіряти економічні теорії та аналізувати поведінку економічних суб'єктів у контрольованих умовах. На відміну від традиційних методів аналізу статистичних даних або спостереження за реальними економічними процесами, експеримент дає можливість створити певну модель економічної ситуації та дослідити, як учасники реагують на зміни умов, стимулів чи обмежень.

Сучасна економічна наука дедалі більше орієнтується не лише на теоретичні припущення, а й на практичне підтвердження економічних закономірностей. Саме тому експериментальні дослідження набули значного поширення у сферах поведінкової економіки, фінансів, маркетингу, державного управління, менеджменту та соціальної економіки. *Економічний експеримент* дозволяє перевірити, як люди приймають рішення в умовах ризику, конкуренції, невизначеності або обмеженості ресурсів.

Сутність економічного експерименту полягає у створенні контрольованої ситуації, у межах якої дослідник може змінювати окремі фактори та аналізувати їх вплив на поведінку учасників. *Наприклад, дослідник може змінити рівень винагороди, інформаційне забезпечення чи правила взаємодії між учасниками ринку й спостерігати за наслідками*

таких змін. Це дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами.

Однією з головних *переваг* експериментального підходу є можливість контролювати умови дослідження. У реальній економіці одночасно діє велика кількість факторів, які складно відокремити один від одного. Експеримент дозволяє ізолювати окремі змінні та дослідити їх вплив більш точно. Саме тому експериментальні методи часто використовують для перевірки ефективності економічної політики, соціальних програм або управлінських рішень.

Методологічною основою експериментальних досліджень є науковий підхід, який передбачає формулювання гіпотези, визначення змінних, проведення експерименту, збір даних та аналіз результатів. Важливою складовою є наявність контрольної та експериментальної груп. *Контрольна група* функціонує у звичайних умовах, тоді як *експериментальна* піддається впливу певного фактора. Порівняння результатів між цими групами дозволяє оцінити ефективність досліджуваного чинника.

Особливе значення в економічних експериментах має поняття *незалежної та залежної змінної*. *Незалежна* змінна це фактор, який змінює дослідник, а *залежна*, показник, зміни якого аналізуються. *Наприклад, у дослідженні впливу рівня заробітної плати на продуктивність праці незалежною змінною буде рівень оплати праці, а залежною — продуктивність працівників.*

Важливим принципом експериментального дослідження є *репрезентативність вибірки*. Учасники експерименту повинні максимально відображати характеристики тієї групи населення або економічних суб'єктів, щодо яких планується робити висновки. Недостатньо репрезентативна вибірка може призвести до викривлення результатів та помилкових висновків.

У сучасній економіці експериментальні дослідження активно використовуються міжнародними організаціями, урядами та науковими центрами. *Наприклад, перед впровадженням нової соціальної програми уряд може провести експеримент у певному регіоні, щоб оцінити її ефективність та можливі ризики.* Такі підходи дозволяють приймати більш обґрунтовані рішення та зменшувати економічні втрати [113-114] .

Експериментальні дослідження є важливим інструментом сучасної економічної науки. Вони забезпечують можливість перевірки теоретичних моделей, аналізу поведінки економічних агентів та вдосконалення механізмів управління економічними процесами.

Експериментальні дослідження займають дедалі важливіше місце в сучасній економічній науці. Якщо раніше економіка переважно спиралася на теоретичні моделі та аналіз статистичних даних, то сьогодні дедалі частіше застосовуються методи, що дозволяють безпосередньо перевіряти причинно-наслідкові зв'язки. Саме експерименти дають змогу відповісти на ключове питання: не просто чи пов'язані явища між собою, а чи викликає одне явище інше. **Експеримент в економіці** — це метод дослідження, за якого дослідник свідомо змінює одну або кілька змінних (незалежні змінні) і спостерігає, як це впливає на інші змінні (залежні змінні), за умови контролю інших факторів. Основна мета - це встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Існує кілька основних типів економічних експериментів. *По-перше*, це лабораторні експерименти, які проводяться в контрольованих умовах, зазвичай у спеціально обладнаних лабораторіях або навіть онлайн. Учасники отримують чіткі інструкції, а дослідник контролює всі умови. Такий підхід дозволяє досягти високого рівня внутрішньої валідності, але іноді обмежує реалістичність поведінки. *По-друге*, це польові експерименти, які проводяться в реальному середовищі. *Наприклад*, у громадах, компаніях або на ринках. Вони дозволяють дослідити поведінку людей у природних умовах, що підвищує зовнішню валідність результатів. *По-третє*, це рандомізовані контрольовані дослідження (RCT), які вважаються «золотим стандартом» експериментальної економіки. У таких дослідженнях учасники випадковим чином розподіляються на контрольну та експериментальну групи. Це дозволяє мінімізувати вплив сторонніх факторів і отримати більш надійні висновки.

Відомими прикладами використання експериментів в економіці є дослідження бідності, освіти, охорони здоров'я, поведінкової економіки. Наприклад, експерименти можуть показати, як змінюється поведінка людей залежно від способу подання інформації, рівня довіри чи стимулів.

Сучасна практика передбачає, що більшість експериментальних досліджень проходять перевірку етичними комітетами або інституційними радами з етики. Вони оцінюють, чи відповідає дослідження встановленим стандартам і чи захищені права учасників.

Експериментальні дослідження є потужним інструментом сучасної економіки, який дозволяє глибше зрозуміти поведінку людей і ефективність економічної політики. Однак їх використання вимагає високого рівня відповідальності та дотримання етичних принципів. Лише поєднання наукової строгості та етичної чутливості забезпечує отримання достовірних і суспільно корисних результатів.

Цікавий факт: Експериментальні методи посідають ключове місце в сучасних економічних дослідженнях, що підтверджується роботами Естер Дюфло, Абхіджита Банерджі та Майкла Кремера — лауреатів Нобелівської премії з економіки 2019 року за їхній експериментальний підхід до подолання глобальної бідності. Одним із відомих прикладів є серія рандомізованих контрольованих експериментів у школах Кенії, де дослідники порівнювали ефективність різних освітніх інтервенцій. Результати показали, що просте збільшення ресурсів (наприклад, забезпечення підручниками) не мало значного впливу на середні навчальні результати, тоді як програми додаткового навчання для учнів із нижчими показниками (remedial education) продемонстрували суттєве покращення. Ці висновки підтверджують, що не всі інвестиції в освіту однаково ефективні, а експериментальні підходи дозволяють визначити, які політики справді працюють, забезпечуючи більш обґрунтовані рішення у сфері соціально-економічного розвитку [115-116].

2. Види економічних експериментів: лабораторні, польові та природні експерименти

У сучасній економічній науці існує декілька основних видів експериментальних досліджень, кожен із яких має свої особливості, переваги та обмеження. Найбільш поширеними є *лабораторні, польові та природні експерименти*. Їх використання залежить від мети дослідження, характеру проблеми та умов проведення аналізу [117].

Лабораторний експеримент проводиться у спеціально створених контрольованих умовах. Зазвичай учасники дослідження виконують певні завдання або приймають економічні рішення відповідно до встановлених правил. Дослідник має можливість контролювати всі фактори, що впливають на результати експерименту. Саме це є головною перевагою лабораторного підходу [118].

У лабораторних експериментах часто використовують моделі ринку, аукціони, ігрові ситуації або сценарії прийняття рішень. *Наприклад, дослідник може моделювати ситуацію конкуренції між підприємствами чи поведінку споживачів в умовах зміни цін.* Учасники отримують певні стимули,

зокрема фінансові винагороди, що дозволяє максимально наблизити експеримент до реальних умов. *Перевагою* лабораторного експерименту є висока точність та можливість багаторазового повторення дослідження. Проте існує і *недолік*, а саме: штучність умов. Поведінка людей у лабораторії може відрізнятися від їх поведінки у реальному житті, оскільки учасники усвідомлюють, що беруть участь у дослідженні [117].

Польовий експеримент проводиться у реальних економічних умовах. Учасники часто навіть не знають, що є об'єктами дослідження. *Наприклад, підприємство може змінити систему мотивації працівників у певному підрозділі та порівняти результати з іншими підрозділами.* Такий підхід дозволяє отримати більш реалістичні результати [118].

Польові експерименти активно застосовуються у маркетингових дослідженнях, аналізі поведінки споживачів, оцінці ефективності соціальних програм та державної політики. *Наприклад, банки можуть тестувати різні способи інформування клієнтів про кредитні продукти, щоб визначити найбільш ефективний підхід.* Головною *перевагою* польового експерименту є його наближеність до реального економічного середовища. *Проте* контроль над зовнішніми факторами у таких дослідженнях є значно слабшим, ніж у лабораторних умовах. Це може ускладнювати аналіз причинно-наслідкових зв'язків.

Природний експеримент виникає тоді, коли певна економічна або соціальна подія створює умови для дослідження без прямого втручання науковця. *Наприклад, зміна податкового законодавства, економічна криза чи впровадження нової державної програми можуть стати основою для аналізу впливу певних факторів на економічну поведінку населення або підприємств.* Природні експерименти особливо *цінні* тим, що дозволяють аналізувати масштабні економічні процеси у реальному житті. *Водночас* дослідник не може контролювати умови проведення такого експерименту, що створює певні труднощі для інтерпретації результатів.

Сьогодні у світовій економічній науці активно поєднуються різні види експериментів. *Наприклад, результати лабораторних досліджень можуть перевірятися у польових умовах, а дані природних експериментів доповнюватися аналітичними моделями.* Це дозволяє підвищити достовірність наукових висновків та сформулювати більш глибоке розуміння економічних процесів. Отже, лабораторні, польові та природні експерименти є важливими інструментами економічного аналізу. Кожен із них має свої переваги та обмеження, а їх комплексне використання сприяє розвитку сучасної економічної науки.

3. Організація та етапи проведення експериментального дослідження: вибірка, контроль змінних, аналіз результатів

Організація експериментального дослідження є складним і багатоетапним процесом, від якого значною мірою залежить достовірність та практична цінність отриманих результатів. Будь-який економічний експеримент потребує чіткого планування, визначення мети дослідження, формування вибірки, контролю змінних та правильного аналізу отриманих даних.

Першим етапом є формулювання проблеми та наукової гіпотези. Дослідник визначає, яке економічне явище необхідно дослідити та який результат очікується. *Наприклад, гіпотеза може полягати у припущенні, що підвищення рівня матеріального стимулювання збільшує продуктивність праці працівників.*

Наступним важливим етапом є визначення вибірки. *Вибірка* — це сукупність учасників дослідження, які представляють певну групу населення або економічних суб'єктів. Для забезпечення достовірності результатів вибірка повинна бути репрезентативною. Це означає, що її характеристики мають відповідати характеристикам генеральної сукупності.

У процесі формування вибірки використовуються різні методи відбору: *випадковий, стратифікований, кластерний або цільовий відбір.* *Випадковий відбір* є одним із найефективніших способів уникнення упередженості дослідження, оскільки кожен учасник має однакову ймовірність потрапити до експерименту. Після формування вибірки дослідник визначає змінні експерименту. Незалежна змінна є фактором впливу, який змінюється у процесі дослідження, тоді як залежна змінна відображає результат цього впливу. *Наприклад, якщо досліджується вплив реклами на попит, незалежною змінною буде обсяг рекламної кампанії, а залежною — рівень продажів.*

Особливе значення має контроль змінних. Дослідник повинен мінімізувати вплив сторонніх факторів, які можуть спотворити результати експерименту. Для цього створюються *контрольні та експериментальні групи.* *Контрольна група* працює у звичайних умовах, а *експериментальна* — за нових умов або під впливом певного чинника [42; 44].

Важливим етапом є проведення самого експерименту. У цей період здійснюється збір інформації про поведінку учасників, їх реакцію на зміни

умов та економічні результати. Дані можуть збиратися за допомогою анкетування, спостереження, комп'ютерних програм або статистичних баз.

Після завершення експерименту проводиться **аналіз результатів**. Для цього використовуються статистичні та економетричні методи. Дослідник оцінює, чи підтвердилася висунута гіпотеза та наскільки значущими є отримані результати. Важливо не лише виявити певний ефект, але й визначити його масштаб та практичне значення.

Однією з ключових вимог є забезпечення надійності та валідності результатів. *Надійність* означає можливість повторення експерименту з отриманням аналогічних результатів, а *валідність* — відповідність результатів поставленій меті дослідження [1; 4].

У сучасних умовах значну роль відіграють цифрові технології та автоматизовані системи аналізу даних. Використання спеціалізованого програмного забезпечення дозволяє швидко обробляти великі масиви інформації та підвищувати точність економічних досліджень [13; 16; 37]. Організація експериментального дослідження є складним процесом, який потребує високого рівня наукової підготовки, дотримання методологічних принципів та уважного аналізу отриманих результатів.

4. Етичні принципи та міжнародні стандарти етики при проведенні експериментів у наукових економічних дослідженнях

Етичні принципи є невід'ємною складовою будь-якого наукового дослідження, особливо якщо воно пов'язане з участю людей. У сфері економічних експериментів етичні питання набувають особливого значення, оскільки дослідники працюють із поведінкою, фінансовими рішеннями, особистими даними та мотивацією учасників [120-134].

Одним із головних етичних принципів є добровільність участі. Учасники експерименту повинні брати участь у дослідженні виключно за власною згодою без примусу чи психологічного тиску. Перед початком експерименту дослідник має пояснити мету дослідження, умови участі, можливі ризики та права учасників. Важливим принципом є інформована згода. Це означає, що учасники повинні мати повну інформацію про дослідження та усвідомлювати наслідки своєї участі. У багатьох міжнародних наукових установах письмова інформована згода є обов'язковою умовою проведення експерименту. Не менш важливим є принцип конфіденційності. Дослідник повинен забезпечити захист персональних даних учасників та не

допускати розголошення інформації без їх дозволу. Особливо це актуально у фінансових та соціально-економічних дослідженнях, де можуть використовуватися чутливі дані про доходи, витрати або економічну поведінку людей.

Етичні норми також передбачають недопущення шкоди учасникам експерименту. Дослідження не повинно створювати психологічний дискомфорт, фінансові втрати чи соціальні ризики для людей. Якщо існує ймовірність негативних наслідків, дослідник зобов'язаний мінімізувати ризики або відмовитися від проведення експерименту. У деяких економічних експериментах використовується елемент прихованої інформації, коли учасники не знають справжньої мети дослідження. Це дозволяє отримати більш об'єктивні результати, однак створює етичні суперечності. У таких випадках після завершення експерименту дослідник повинен пояснити учасникам справжню мету дослідження та надати необхідні роз'яснення. Особлива увага приділяється академічній доброчесності дослідника. Науковець не має права фальсифікувати результати, приховувати важливу інформацію або маніпулювати даними заради підтвердження власної гіпотези. Порушення принципів доброчесності підриває довіру до науки та може призвести до серйозних негативних наслідків. У сучасному цифровому середовищі етичні питання стають ще більш актуальними. Онлайн-експерименти, аналіз великих масивів даних та використання штучного інтелекту створюють нові ризики для конфіденційності та безпеки інформації. Тому міжнародні наукові організації постійно вдосконалюють стандарти етичного регулювання досліджень. Дотримання етичних принципів є обов'язковою умовою якісного та відповідального проведення економічних експериментів. Етичний підхід забезпечує захист прав учасників, підвищує довіру до результатів дослідження та сприяє розвитку наукової культури [120-134].

Міжнародні стандарти етики регулюють порядок проведення наукових досліджень у багатьох країнах світу. Відомими прикладами є принципи Гельсінської декларації, етичні кодекси університетів та рекомендації міжнародних наукових організацій. Вони визначають права учасників досліджень, обов'язки дослідників та правила обробки інформації. У багатьох університетах та наукових установах функціонують спеціальні етичні комісії. Їх завданням є перевірка наукових проєктів щодо відповідності етичним нормам. Жодне дослідження за участю людей не може бути проведене без схвалення такої комісії. Особливого значення набувають питання етики у міжнародних дослідженнях. Дослідники повинні враховувати культурні, соціальні та правові особливості різних країн. Те, що

вважається допустимим в одній державі, може суперечити етичним нормам іншої. У сучасному науковому середовищі велика увага приділяється відкритості досліджень. Відкритий доступ до результатів, методології та джерел фінансування сприяє підвищенню довіри до науки та розвитку міжнародної співпраці [120-134].

Конфіденційність та міжнародні етичні стандарти є основою якісної наукової діяльності. Їх дотримання забезпечує об'єктивність результатів, захист прав учасників досліджень та розвиток сучасної економічної науки.

Питання до обговорення:

1. Які типи експериментальних досліджень існують в економіці?
2. Які етичні питання виникають під час проведення експериментів на людях?
3. Як забезпечити етичність експерименту в економічних дослідженнях?
4. У чому полягає ключова перевага експериментального методу порівняно зі спостереженням та аналізом статистичних даних?
5. Які фактори визначають внутрішню та зовнішню валідність економічного експерименту?
6. Чим відрізняються лабораторні експерименти від польових з точки зору контролю змінних та реалістичності поведінки учасників?
7. Які етичні ризики виникають при використанні прихованої інформації або елементів обману в економічних експериментах?
8. Чому репрезентативність вибірки є критично важливою для формування достовірних висновків експериментального дослідження?
9. Які вимоги міжнародних етичних стандартів повинні бути дотримані при роботі з персональними даними учасників експерименту?
10. У яких випадках природні експерименти можуть забезпечити більш надійні висновки, ніж контрольовані лабораторні дослідження?

ТЕМА 6 (ЛЕКЦІЯ 6).

МОДЕЛЮВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ.

***Анотація:** Лекція присвячена дослідженню сутності, принципів та значення моделювання у сучасній економічній науці. У межах теми розкривається поняття економічного моделювання як одного з основних інструментів аналізу, прогнозування та управління економічними процесами. Розглядаються види економічних моделей, їх класифікація та особливості застосування у дослідженні макроекономічних і мікроекономічних явищ. Окрема увага приділяється математичним, статистичним, економетричним, імітаційним та оптимізаційним моделям, а також їх ролі у прийнятті управлінських рішень. Висвітлюються етапи побудови економічної моделі, процес формалізації економічних процесів, вибір змінних, перевірка адекватності моделі та інтерпретація отриманих результатів. Значне місце відводиться практичному використанню економічного моделювання у прогнозуванні економічного розвитку, аналізі ринку, оцінюванні ризиків та формуванні економічної політики. Також розглядаються переваги та обмеження моделей, проблеми достовірності вихідних даних і вплив цифрових технологій на розвиток сучасного економічного моделювання. Особлива увага приділяється формуванню у здобувачів навичок аналітичного мислення, використання моделей для дослідження економічних процесів та обґрунтування управлінських рішень.*

Вступ до лекції 6. Моделювання є одним із ключових методів сучасної економічної науки, оскільки дозволяє досліджувати складні економічні процеси, прогнозувати можливі зміни та оцінювати наслідки управлінських рішень. У сучасних умовах розвитку цифрової економіки та глобалізації роль економічних моделей постійно зростає, адже вони допомагають аналізувати ринкові процеси, поведінку економічних суб'єктів та ефективність економічної політики. Для магістрів важливим є розуміння принципів побудови економічних моделей, уміння аналізувати результати моделювання

та використовувати їх у науковій і професійній діяльності. Оволодіння методами економічного моделювання сприяє розвитку аналітичних компетентностей, системного мислення та навичок прийняття обґрунтованих економічних рішень.

План лекції:

1. Сутність та значення моделювання в економіці.
2. Основні види економічних моделей та сфери їх застосування.
3. Етапи побудови економічної моделі.
4. Переваги, обмеження та сучасні тенденції розвитку економічного моделювання.

1. Сутність та значення моделювання в економіці

У сучасному світі наука перестала бути лише сферою накопичення знань, вона стала основним фактором економічного розвитку. Саме через наукові відкриття, технологічні інновації та інтелектуальний капітал формується нова якість економічного зростання. Якщо в індустріальну епоху головними драйверами були земля, праця і фізичний капітал, то сьогодні визначальну роль відіграють знання, інформація та здатність суспільства до їх генерації й використання. У цьому сенсі наука виступає не лише як допоміжний елемент економіки, а як її стратегічна основа [85].

Розвиток економічних систем дедалі більше залежить від того, наскільки ефективно вони інтегрують наукові досягнення у виробництво, управління та соціальну сферу. Країни, що інвестують у дослідження та освіту, створюють умови для сталого зростання, підвищення продуктивності та глобальної конкурентоспроможності. Водночас економіки, які ігнорують роль науки, ризикують залишитися у пастці низької доданої вартості та технологічної відсталості. Таким чином, зв'язок між наукою і розвитком є не випадковим, а системним і закономірним.

Однак для того, щоб цей зв'язок зрозуміти, пояснити і тим більше — використовувати у практиці економічної політики, необхідні спеціальні інструменти аналізу. Реальна економіка є надто складною, щоб спиратися лише на інтуїцію чи описові підходи. Саме тому в економічній науці формується **особливий методологічний апарат — моделювання**, яке дозволяє структурувати складні процеси, виділяти ключові фактори та досліджувати їх взаємодію.

Сутність економічного моделювання полягає у створенні спрощеного, формалізованого відображення реальних економічних процесів і явищ з метою їх глибшого аналізу, пояснення та прогнозування. У реальній економіці взаємодіє велика кількість факторів, від поведінки споживачів і виробників до впливу державної політики та глобальних ринків. Без інструментів узагальнення та систематизації ці процеси залишаються складними для розуміння, а тим більше для управління. Саме тому моделювання виступає не лише методом дослідження, а й універсальним інструментом наукового пізнання в економіці.

Економічні моделі виступають своєрідним “містком” між теоретичним розумінням і практичними рішеннями. Вони надають можливість формалізувати вплив науки і технологій на економічне зростання, оцінити роль інвестицій у знання, а також проаналізувати довгострокові наслідки різних стратегій розвитку. Саме через моделі ми можемо перейти від загального твердження “наука важлива для економіки” до чіткого розуміння того, як саме і через які механізми вона впливає на добробут суспільства.

У цьому контексті особливого значення набувають **моделі економічного зростання**, зокрема *Модель Солоу*, яка дозволяє показати, яким чином накопичення капіталу, демографічні процеси та технологічний прогрес формують динаміку розвитку економіки. Перехід до розгляду цієї моделі є логічним кроком від загального розуміння ролі науки до її формалізованого аналізу в економічних системах [125-127].

Модель Солоу є однією з тих концепцій, які змінюють спосіб мислення про економіку. Вона не просто описує окремі процеси, а дає цілісне уявлення про те, як формується добробут суспільства в довгостроковій перспективі. Щоб зрозуміти її, важливо відійти від формул і спробувати побачити економіку як живу систему, яка постійно змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх сил.

Уявімо економіку як велику виробничу систему, де є люди, які працюють, є інструменти та машини, які вони використовують, і є знання або технології, які визначають, наскільки ефективно ці ресурси поєднуються. У найпростішому вигляді можна сказати: чим більше у нас є працівників і чим більше у них є інструментів, тим більше товарів і послуг може виробити економіка. Це інтуїтивно зрозуміло і не викликає заперечень.

Однак модель Солоу змушує зробити наступний крок у розумінні. Вона звертає увагу на те, що не весь вироблений продукт споживається. Частина його відкладається і використовується для створення нового капіталу. Підприємства купують обладнання, будуються дороги, інвестується в інфраструктуру. Саме через цей процес накопичення капіталу економіка

отримує можливість зростати. Чим більше інвестицій — тим більше інструментів у працівників, тим вища їхня продуктивність.

Але тут з'являється перше обмеження, яке часто недооцінюють на інтуїтивному рівні. Капітал не є вічним. Машини зношуються, будівлі старіють, технології морально застарівають. Частина зусиль економіки постійно витрачається не на розвиток, а на підтримання вже досягнутого рівня. Іншими словами, економіка змушена “бігти на місці”, щоб просто не відкотитися назад.

До цього додається ще один важливий фактор — зростання населення. Якщо кількість працівників збільшується, то той самий обсяг капіталу розподіляється між більшою кількістю людей. Навіть якщо загальний обсяг інвестицій залишається значним, на одного працівника може припадати менше ресурсів. Це явище створює ефект розмивання капіталу і стримує зростання продуктивності.

У цей момент модель підводить нас до ключового усвідомлення: економіка перебуває у постійному балансі між силами, що стимулюють зростання, і силами, що його стримують. З одного боку — інвестиції та накопичення капіталу, з іншого — амортизація і зростання населення. І рано чи пізно ці сили врівноважуються.

Цей стан називається стаціонарним. Це не означає, що економіка перестане виробляти чи деградує. Навпаки, вона може залишатися досить розвиненою. Але ключова характеристика полягає в тому, що рівень капіталу на одного працівника перестане зростати. Відповідно, перестане зростати і рівень добробуту на душу населення. Економіка досягає певного “плато”.

І саме тут розкривається одна з найглибших ідей моделі Солоу — ідея спадної віддачі від капіталу. На початкових етапах розвитку додаткові інвестиції дають дуже сильний ефект. Якщо працівник, який раніше працював вручну, отримує навіть прості інструменти, його продуктивність різко зростає. Але коли працівник уже має достатньо обладнання, кожна наступна одиниця капіталу додає все менше і менше до результату. У певний момент додаткові інвестиції майже не змінюють ситуацію.

Це пояснює, чому просте нарощування інвестицій не може бути безкінечним джерелом економічного зростання. Економіка, яка спирається лише на накопичення капіталу, рано чи пізно впирається у межу. Вона може досягти високого рівня розвитку, але її подальший рух уповільнюється.

І тут у моделі з'являється третій ключовий елемент — технології. Саме вони дозволяють вийти за межі цього “плато”. Технологічний прогрес означає, що ті самі ресурси — праця і капітал — починають використовуватися ефективніше. Це може бути нове програмне забезпечення,

інноваційні виробничі процеси, нові матеріали або управлінські рішення. На відміну від капіталу, технології не підпадають під ту ж саму жорстку дію спадної віддачі.

Саме тому модель Солоу приводить до фундаментального висновку: довгострокове зростання добробуту визначається не стільки накопиченням ресурсів, скільки здатністю економіки генерувати і впроваджувати нові знання.

Цей висновок має дуже важливі наслідки для розуміння реального світу. Він пояснює, чому одні країни залишаються бідними, навіть якщо вони активно інвестують у фізичний капітал. Без розвитку освіти, науки, інституцій та інновацій ці інвестиції дають лише тимчасовий ефект. Водночас країни, які роблять ставку на знання і технології, отримують можливість підтримувати зростання протягом тривалого часу.

Модель також змушує інакше подивитися на економічну політику. Наприклад, стимулювання заощаджень і інвестицій дійсно може підвищити рівень доходу в економіці. Але воно не гарантує, що економіка буде швидше зростати у довгостроковій перспективі. Для цього необхідні інвестиції в людський капітал, інновації, інституційний розвиток — усе те, що формує технологічний прогрес.

Модель Солоу не просто пояснює механізм зростання. Вона змінює сам підхід до розуміння економічного розвитку. Вона показує, що економіка — це не механічне накопичення ресурсів, а складна система, де ключову роль відіграє ефективність їх використання. І саме в цьому полягає її головна цінність для магістрів: вона вчить бачити за цифрами глибші процеси, які визначають траєкторію розвитку суспільства.

Економічна модель не є точною копією реальності. Вона свідомо абстрагується від другорядних деталей, залишаючи лише ключові змінні та зв'язки між ними. Це дозволяє зосередитися на суттєвих закономірностях і виявити причинно-наслідкові залежності. *Так, класичні моделі попиту і пропозиції пояснюють механізм формування цін, ігноруючи безліч індивідуальних особливостей поведінки окремих учасників ринку.* Така спрощеність є не недоліком, а необхідною умовою наукового аналізу.

Значення моделювання в економіці суттєво зросло в умовах цифровізації та глобалізації. Сучасні економічні системи характеризуються високою динамічністю, невизначеністю та складністю, що робить інтуїтивні підходи до прийняття рішень недостатніми. Моделі дозволяють не лише аналізувати поточний стан економіки, але й прогнозувати майбутні тенденції, оцінювати ризики та перевіряти різні сценарії розвитку без необхідності

втручання в реальну систему. Це особливо важливо для державної економічної політики, фінансового планування та управління бізнесом.

Цікавий факт: Крива Філіпса є однією з найвпливовіших економічних моделей XX ст. У 1958 р. британський економіст Олбан Філіпс вручну нанів на папір 97 років даних про безробіття та зарплати у Великій Британії (1861-1957) [128], виявивши обернену залежність між ними. Протягом 15 років ця крива формувала макроекономічну політику по всьому світу. Але стагфляція 1970-х (одночасно висока інфляція і безробіття) зруйнувала модель, і саме це підштовхнуло Роберта Лукаса до формулювання «Критики Лукаса» та DSGE-моделювання. Ідеальна ілюстрація сутності моделювання: спрощення реальності, яке одночасно є і силою, і межею моделі [129].

Сутність і значення моделювання доцільно розглянути через взаємозв'язок його ключових елементів, що формують єдину логіку економічного аналізу (рис. 6.1)

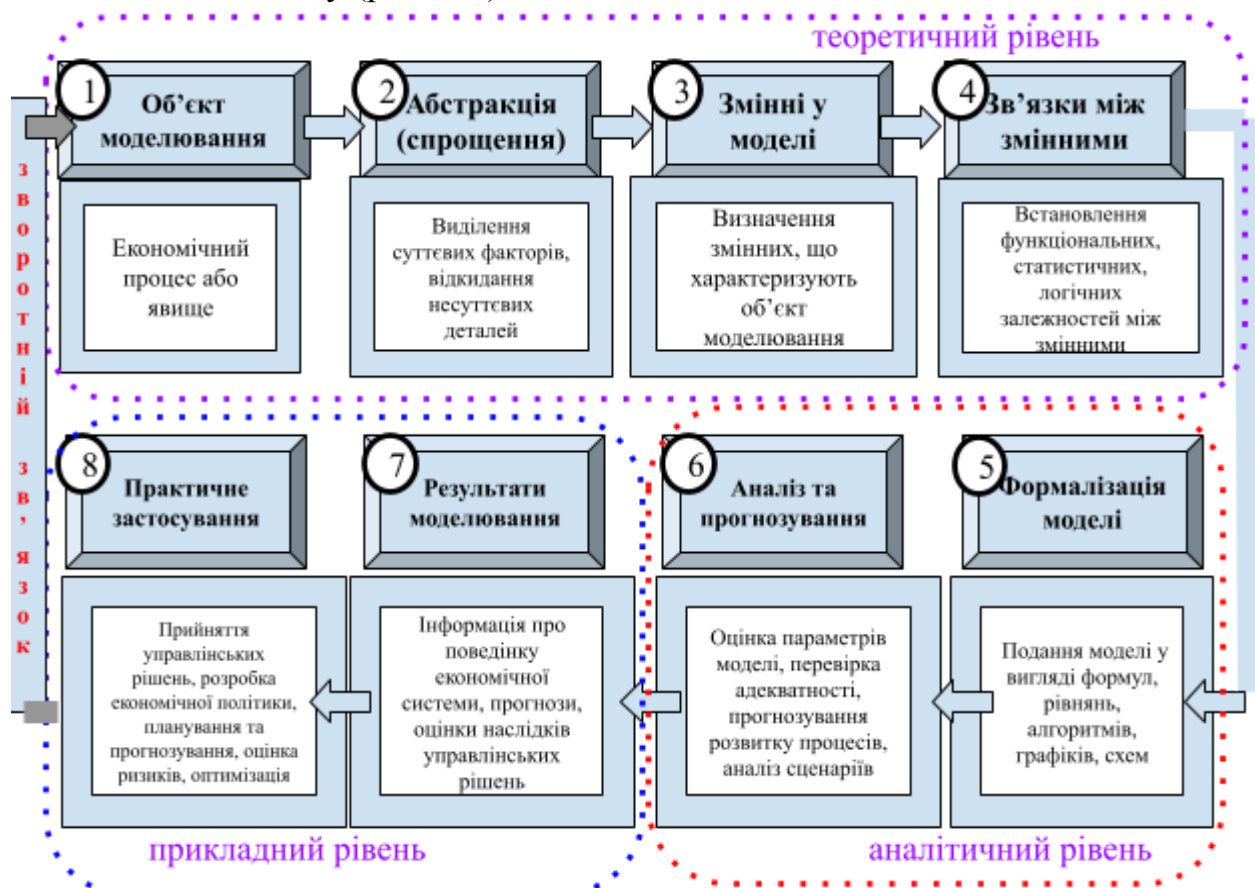

Рис. 6.1 - Сутність економічного моделювання та його значення в економічній науці

Наведена схема демонструє, що економічне моделювання є не окремим етапом дослідження, а комплексним процесом, який охоплює формування уявлення про економічну реальність, її формалізацію та практичне використання отриманих результатів. Кожен елемент відіграє важливу роль, а їх взаємодія забезпечує цілісність і наукову обґрунтованість моделювання.

Отже, економічне моделювання виступає фундаментальним інструментом сучасної економічної науки, який поєднує теоретичні знання з практичними завданнями аналізу та управління. Його значення полягає у здатності спрощувати складні економічні процеси, робити їх зрозумілими для дослідження та забезпечувати основу для прийняття ефективних рішень в умовах невизначеності та швидких змін.

2. Основні види економічних моделей та сфери їх застосування

Моделювання в економіці визначається як метод наукового пізнання, сутність якого полягає у дослідженні замінника об'єкта (моделі) на основі абстрактно-логічного мислення [13; 24; 35-37; 63; 130]. Попри різноманітність підходів, усі економічні моделі переслідують спільну мету, а саме - спрощення дійсності до ступеня, який дозволяє виявляти закономірності, оцінювати наслідки рішень або прогнозувати майбутні зміни.

Математичні моделі є базовим рівнем формалізації економічної реальності. Вони відображають економічні процеси у вигляді рівнянь, нерівностей або функціональних залежностей і дозволяють встановлювати точні кількісні співвідношення між змінними.

Базовим прикладом є лінійна регресійна специфікація:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_n X_n + \varepsilon, \quad (6.1)$$

де Y - залежна змінна,

X - фактори,

ε - випадкова помилка.

Поділ на **детерміновані** та **стохастичні** моделі є принципово важливим. **Детерміновані** моделі припускають повну визначеність результату за заданих умов, що характерно для оптимізаційних задач або балансових розрахунків. Натомість **стохастичні** моделі враховують випадковість і невизначеність економічних процесів, що є більш адекватним

для аналізу реальних ринкових систем. Більшість сучасних макроекономічних моделей є стохастичними динамічними моделями загальної рівноваги (DSGE), що поєднують мікрообґрунтовану поведінку агентів зі стохастичною структурою шоків.

Важливим є також поділ на **статичні** та **динамічні** моделі: перші описують стан системи в один момент часу, тоді як другі дозволяють аналізувати траєкторію розвитку економічних процесів, що є критично важливим для прогнозування.

Статистичні моделі формуються на основі узагальнення емпіричних даних і спрямовані на виявлення закономірностей у масових економічних явищах. У цьому випадку модель не задається теоретично, а виводиться з даних, що дозволяє оцінити реальні зв'язки між змінними. **Кореляційно-регресійні** моделі є класичним прикладом такого підходу: вони дозволяють кількісно оцінити силу та напрямок впливу факторів. Використовуються для вивчення щільності зв'язку між змінними та визначення впливу факторів на результативний показник (наприклад, собівартість або інфляцію).

Метод найменших квадратів (МНК) виступає ключовим інструментом оцінювання параметрів таких моделей, забезпечуючи мінімізацію похибок між фактичними та розрахунковими значеннями. Водночас важливо розуміти, що статистичні моделі здебільшого описують залежності, але не завжди дозволяють інтерпретувати їх як причинно-наслідкові.

Саме цю проблему вирішують **економетричні моделі**, які поєднують економічну теорію зі статистичними методами. На відміну від чисто статистичних підходів, економетричні моделі будуються на основі теоретично обґрунтованих гіпотез і дозволяють не лише вимірювати зв'язки, а й інтерпретувати їх як причинні. Сучасні методи, такі як інструментальні змінні (IV/2SLS), різниця-в-різницях (Difference-in-Differences) або регресійний дизайн розриву (Regression Discontinuity Design), та синтетичний контроль є інструментами ідентифікації причинно-наслідкових ефектів у складних економічних системах [63; 131-132]. Вони широко застосовуються у прикладних дослідженнях для оцінки ефективності державної політики, освітніх програм або податкових змін.

Теоретичні моделі виконують роль концептуального каркаса, який описує причинно-наслідкові зв'язки між економічними змінними. Вони ґрунтуються на припущеннях про поведінку агентів, структуру ринків, механізми формування цін та рівноважні стани. Такі моделі часто абстрагуються від деталей, але саме завдяки цьому дозволяють виявити фундаментальні закономірності. *Наприклад, моделі загальної рівноваги*

демонструють, як зміни в одному секторі економіки можуть впливати на інші, формуючи системні ефекти. Класичним прикладом є модель Ерроу-Дебре, що описує існування конкурентної рівноваги за умов повних ринків [134].

Емпіричні моделі спираються на реальні дані та статистичні методи. Їхнє завдання - перевірити гіпотези, оцінити параметри економічних залежностей і виміряти силу впливу різних факторів. **Економетричні моделі**, згадані вище, є підвидом емпіричних, широко застосовуються у прогнозуванні макроекономічних показників, аналізі ринкової поведінки, оцінюванні ефективності державної політики. Вони дозволяють кількісно оцінити, наприклад, як зміна облікової ставки впливає на інфляцію або як податкові стимули впливають на інвестиційну активність. Важливо розрізняти **описові (descriptive)** та **причинно-наслідкові (causal)** емпіричні дослідження, оскільки лише другі дозволяють формувати обґрунтовані рекомендації щодо економічної політики.

У сучасній економічній науці важливе місце займає поділ моделей на мікро- та макрорівневі. **Мікроекономічні** моделі аналізують поведінку окремих агентів (домогосподарств, фірм, інвесторів) та їхню взаємодію на ринках. **Макроекономічні** моделі агрегують ці процеси, описуючи динаміку ВВП, інфляції, безробіття, зовнішньої торгівлі. В останні десятиліття спостерігається тенденція до мікрообґрунтування макромоделей (підхід, що отримав назву New Keynesian Macroeconomics), що підвищує їхню пояснювальну силу та узгодженість із поведінковими припущеннями [134].

Важливим напрямом розвитку економічного моделювання є поєднання класичних методів із комп'ютерними технологіями. **Імітаційні** моделі дозволяють відтворювати поведінку складних систем із великою кількістю взаємодіючих елементів. Використання програмних середовищ, таких як R, MATLAB або Python, значно розширює можливості аналізу, дозволяючи працювати з великими масивами даних (Big Data) та будувати складні нелінійні моделі [61; 135, 137]. Окрему групу становлять агент-орієнтовані (Agent-Based Models, ABM) імітаційні моделі. Вони дозволяють моделювати складні системи, у яких взаємодія великої кількості агентів призводить до нелінійних ефектів, що не можуть бути описані традиційними рівняннями. Такі моделі застосовуються для аналізу фінансової стабільності, поведінкових реакцій споживачів, динаміки ринкових мереж [138].

Оптимізаційні моделі використовуються тоді, коли необхідно знайти найкраще рішення за умов обмежених ресурсів. Вони широко застосовуються у логістиці, виробничому плануванні, бюджетному розподілі, енергетичному секторі. Їхня цінність полягає у здатності формалізувати компроміси між

альтернативами та визначити рішення, що мінімізує витрати або максимізує вигоди [139]. Математично задача оптимізації формулюється як:

$$\max f(x) \text{ при } g(x) \leq b, \quad (6.2)$$

де f - цільова функція,

g - вектор обмежень,

b - доступні ресурси

Щоб узагальнити різноманіття моделей та їхні сфери застосування, доцільно представити їх у вигляді систематизованої таблиці.

Таблиця 6.1 - Основні види економічних моделей та сфери їх застосування

Тип моделі	Коротка характеристика	Основні сфери застосування	Типовий інструментарій / метод
Математичні	Формалізують залежності у вигляді рівнянь, нерівностей або функцій	Мікро- та макроекономічна теорія, аналіз ринків	Диференціальне числення, лінійна алгебра, теорія ігор
Статистичні / кореляційно-регресійні	Узагальнення емпіричних даних; встановлення сили та напрямку зв'язків між змінними	Аналіз собівартості, інфляції, попиту; маркетингові дослідження	МНК, коефіцієнт кореляції Пірсона, факторний аналіз
Теоретичні	Абстрактні моделі причинно-наслідкових зв'язків; описують механізми без прямої перевірки даними	Економічна теорія, моделювання ринкових структур, теорія рівноваги	Модель Ерроу–Дебре, модель IS-LM, модель Солоу
Емпіричні	Моделі, що базуються на реальних даних; перевіряють теоретичні гіпотези кількісними методами	Прогнозування, оцінка державної політики, аналіз ринків праці	Панельні дані, часові ряди, мікродані обстежень
Економетричні	Поєднують теорію та статистику; орієнтовані на ідентифікацію причинно-наслідкових ефектів	Макропрогнози, фінансовий аналіз, ринок праці, оцінка програм	IV/2SLS, DiD, RDD, GMM, VAR/VECM
Імітаційні	Відтворюють поведінку складних систем із багатьма взаємодіючими агентами; фіксують	Фінансова стабільність, поведінкові дослідження, ринкові мережі	NetLogo, Mesa (Python), MATLAB ABM toolbox

	нелінійні ефекти		
Оптимізаційні	Пошук найкращого рішення за обмежених ресурсів; формалізують компроміси між альтернативами	Логістика, виробництво, бюджетне планування, енергетика	Лінійне програмування, методи Лагранжа, динамічне програмування

Аналіз таблиці демонструє, що економічні моделі утворюють багаторівневу систему інструментів, які доповнюють один одного. Жоден тип моделі не є універсальним, але їхнє поєднання дозволяє отримати комплексне уявлення про економічні процеси. Теоретичні моделі забезпечують концептуальну основу, емпіричні - кількісну перевірку, імітаційні - аналіз складних динамічних систем, а оптимізаційні забезпечують практичні рішення для реальних задач. Ефективність застосування моделей залежить від коректного вибору інструменту відповідно до дослідницької мети, доступності даних та рівня невизначеності середовища.

Критерієм вибору типу моделі є:

- дослідницька мета (описати / пояснити / передбачити / оптимізувати);
- доступність та якість даних;
- рівень невизначеності середовища;
- ресурси дослідника та обчислювальні можливості.

Цікавий факт: Перша обчислювальна загальна модель рівноваги (CGE), яка є попередницею сучасних DSGE-моделей, була розроблена нобелівським лауреатом Василем Леонт'євим ще у 1941 році у вигляді матриці “витрати–випуск” для економіки США. Модель мала лише 41 галузь, проте її побудова зайняла понад два роки ручних обчислень [140]. Сьогодні аналогічні моделі для глобальної економіки містять тисячі секторів і вирішуються за лічені хвилини за допомогою хмарних обчислень. Примітно, що Леонт'єв провів паралель між своїм підходом та біологічними системами: “Економіка — це організм, де кожен орган залежить від інших”. Нобелівська премія з економіки за цю роботу була присуджена йому лише у 1973 році, через 32 роки після публікації.

Приклади застосування для студентів ОП Міжнародна економіка

1. Теоретичні моделі: Гравітаційна модель міжнародної торгівлі

Модель гравітації (Gravity Model of Trade) стверджує, що торговельні

потоки між двома країнами прямо пропорційні розміру їхніх економік (ВВП) та обернено пропорційні відстані між ними [141]. Специфікація має вигляд: $\text{Trade}_{ij} = A \times (\text{GDP}_i \times \text{GDP}_j) / \text{Dist}_{ij}$. Незважаючи на простоту, модель пояснює до 80% варіації двосторонніх торговельних потоків. Використовується МВФ, СОТ та UNCTAD для аналізу регіональних торговельних угод.

2. Економетричні моделі: Оцінка впливу ПІІ на економічне зростання

Для дослідження ефекту прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на ВВП країн, що розвиваються, застосовують панельні економетричні моделі з фіксованими ефектами (Fixed Effects Panel). Метод різниця-в-різницях (DiD) дозволяє відокремити ефект ПІІ від інших факторів зростання [142].

3. Оптимізаційні моделі: Оптимальний валютний курс та резервна стратегія

Центральні банки використовують оптимізаційні моделі для управління золотовалютними резервами. Задача мінімізації ризику портфеля резервних активів формулюється як: $\min \sigma^2(R_p)$ при $E(R_p) \geq R_{\min}$. Метод Марковиця (Mean-Variance Optimization) застосовується центральними банками [143].

4. Статистичні / регресійні моделі: Детермінанти обмінного курсу

Для аналізу факторів, що визначають рівень реального ефективного обмінного курсу (REER), використовують множинну регресію: $\text{REER} = \beta_0 + \beta_1 \times \text{ToT} + \beta_2 \times \text{NFA} + \beta_3 \times \text{Productivity} + \varepsilon$, де ToT - умови торгівлі, NFA - чисті іноземні активи.

5. Імітаційні моделі: Аналіз глобальних ланцюгів постачання

Агент-орієнтовані моделі (ABM) застосовуються для аналізу стійкості глобальних ланцюгів постачання (Global Value Chains, GVC) до зовнішніх шоків (пандемія, торговельні війни). Кожне підприємство у ланцюжку моделюється як автономний агент із власними правилами поведінки.

3. Етапи побудови економічної моделі

Побудова економічної моделі є структурованим науковим процесом, що передбачає послідовне виконання взаємопов'язаних етапів. Попри те, що

конкретні кроки можуть варіюватися залежно від типу моделі (теоретична, емпірична, імітаційна тощо), загальна методологічна логіка є універсальною.

Процедура побудови економічної моделі складається з декількох важливих етапів:

Етап 1. Постановка завдання та накопичення знань.

Дослідник визначає суттєві риси об'єкта-оригіналу, ігноруючи другорядні чинники через принцип абстрагування.

Будь-яке моделювання починається з чіткого формулювання проблеми: що саме потребує пояснення, оцінки або прогнозування? На цьому етапі дослідник визначає:

- об'єкт моделювання (підприємство, ринок, національна економіка, міжнародна торговельна система);
- предмет моделювання (зв'язок між змінними, механізм формування ціни, динаміка показника);
- тип дослідницького питання: описове (що відбувається?), пояснювальне (чому?) або прогностичне (що буде?).

Важливо забезпечити вибір лише істотних змінних для формування інформаційного образу [43; 144].

Невірне або розмите формулювання питання на цьому етапі є найчастішою причиною провалу наукового дослідження. Чітке питання визначає тип моделі та методологію оцінювання.

Етап 2. Створення теоретичного конструкту та гіпотези.

На цьому етапі формулюється апріорне теоретичне знання, тобто, гіпотеза про зв'язки між явищами, яку модель має перевірити [77; 85]. Тут дослідник систематизує наявні теоретичні концепції та емпіричні результати, що стосуються обраної проблеми. Метою є визначення:

- які змінні є релевантними відповідно до теорії;
- які гіпотези були перевірені раніше та з якими результатами;
- які методологічні обмеження мають попередні дослідження (проблема упередженості вибірки, ендогенності тощо).

Теоретичне обґрунтування забезпечує, що модель не є суто статистичною конструкцією, а спирається на економічну логіку. Це принципово відрізняє економетричний підхід від машинного навчання, де теорія часто відсутня.

Етап 3. Специфікація моделювання та розробка Тріади моделювання.

Сучасне математичне моделювання передбачає реалізацію схеми: «математична модель — алгоритм розрахунку — комп'ютерна програма» [63;

77]. Модель перетворюється на ідеалізований аналог, що піддається формальному опису.

Специфікація є формальним записом функціональних залежностей між змінними. Вона включає:

- вибір залежної змінної (Y) та пояснювальних факторів ($X_1, X_2, \dots, X_k$);
- вибір функціональної форми: лінійна ($Y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$), логарифмічна ($\ln Y = \beta_0 + \beta_1 \ln X + \varepsilon$), нелінійна тощо;
- визначення форми розподілу помилок та припущень про їхні властивості; врахування часових лагів (у динамічних моделях) або просторових залежностей.

Помилки специфікації (пропущені змінні, неправильна функціональна форма) призводять до зміщення оцінок і є одним із найсерйозніших порушень у прикладній економетриці [77].

Етап 4. Збір та підготовка даних.

Якість моделі визначається насамперед якістю вхідних даних. Цей етап включає:

- вибір джерел даних (офіційна статистика, мікродані обстежень, адміністративні реєстри, Big Data);
- первинну обробку: видалення викидів, заповнення пропусків (imputation), узгодження одиниць виміру та часових горизонтів;
- перевірку на мультиколінеарність між регресорами;
- для часових рядів - тести на стаціонарність (ADF, KPSS) та коінтеграцію (Engle-Granger, Johansen).

Репрезентативність вибірки та відповідність даних теоретичним конструктам є критично важливими умовами достовірності отриманих результатів.

Етап 5. Оцінювання параметрів.

На цьому етапі параметри моделі оцінюються за допомогою обраного методу. Найбільш поширені підходи:

- метод найменших квадратів (МНК/OLS) для лінійних регресій за умов виконання класичних припущень Гаусса–Маркова;
- узагальнений МНК (GLS) за наявності гетероскедастичності або автокореляції залишків;
- метод максимальної правдоподібності (MLE) для пробіт/логіт-моделей, моделей виживання;
- метод узагальнених моментів (GMM) для динамічних панельних моделей (Arellano-Bond estimator);
- байєсівські методи (MCMC, NUTS) для складних структурних моделей та DSGE.

Етап 6. Модельний експеримент, верифікація та діагностика моделі

Після оцінювання параметрів модель підлягає обов'язковій верифікації: Статистична значущість: t-тести для окремих коефіцієнтів, F-тест для загальної значущості моделі; якість підгонки: R^2 , скоригований R^2 , інформаційні критерії AIC та BIC; діагностика залишків: тести на гетероскедастичність (Breusch-Pagan, White), автокореляцію (Durbin-Watson, Breusch-Godfrey), нормальність (Jarque-Bera); стабільність параметрів: тест Чоу (Chow test) на структурні зламки; прогностична сила: out-of-sample validation, RMSE, MAE. Проводиться дослідження моделі як самостійного об'єкта, де свідомо змінюються умови її функціонування для отримання нових знань [7; 77; 145].

Етап 7. Інтерпретація результатів та формулювання висновків

Отримані оцінки інтерпретуються в категоріях економічного змісту: кожен коефіцієнт описує граничний вплив відповідного фактора. Важливо розрізняти:

- статистичну значущість (чи є ефект ненульовим?) та економічну значущість (чи є ефект суттєвим за величиною?);
- причинно-наслідкові висновки (можливі лише при коректній ідентифікаційній стратегії) та кореляційні спостереження.

Етап 8. Застосування моделі для прийняття рішень.

Виконується перенесення знань з моделі на оригінал з урахуванням тих властивостей об'єкта, які не були відображені в моделі. Результати зіставляються з реальними даними для перевірки їх правильності. Завершальний етап - це і є практичне використання моделі, наприклад, прогнозування, сценарний аналіз, оцінка ефективності альтернативних заходів державної політики. Модель повинна бути прозорою та відтворюваною (reproducible), що досягається публікацією коду та даних [146].

Процес моделювання є циклічним: за одним циклом може наступити другий для поглиблення та уточнення вихідної моделі [77].

4. Переваги, обмеження та сучасні тенденції розвитку економічного моделювання

Отже, економічне моделювання як метод наукового пізнання має ряд ключових **переваг** порівняно з іншими підходами до вивчення економічних процесів, а саме:

-
- *Формалізація та точність.* Моделі переводять якісні економічні міркування у кількісний вимір, що дозволяє уникнути двозначності вербальних описів та забезпечити відтворюваність результатів. Формальна структура моделі робить усі припущення явними та перевірними.
 - *Здатність до прогнозування.* Верифіковані моделі забезпечують системну основу для прогнозування макроекономічних показників (ВВП, інфляція, безробіття). Центральні банки, зокрема ФРС США та ЄЦБ, використовують великомасштабні структурні моделі (DSGE, VAR) для щоквартальних прогнозів та стрес-тестування [147].
 - *Аналіз контрфактичних сценаріїв.* Моделі дозволяють відповідати на питання “що було б, якщо...” (counterfactual analysis), що є практично неможливим за допомогою лише описових методів. Саме на цьому ґрунтується оцінка наслідків невпровадженої політики.
 - *Ідентифікація причинно-наслідкових зв'язків.* Сучасні квазіекспериментальні методи економетрики (DiD, RDD, IV) дозволяють виявляти справжні причинні ефекти навіть за відсутності контрольованого експерименту [146].
 - *Оптимізація рішень.* Оптимізаційні моделі забезпечують інструментарій для прийняття раціональних рішень в умовах обмежених ресурсів, від мікрорівня підприємства до макrorівня державного бюджету.

Водночас будь-яка модель є спрощенням реальності, що неминуче пов'язано з **низкою принципових обмежень**:

- *Проблема специфікації та упередженості оцінок.* Помилки у виборі змінних або функціональної форми призводять до зміщених та несумісних оцінок. «Всі моделі є хибними, але деякі корисні» — ця формула Джорджа Бокса точно відображає фундаментальну суперечність між спрощенням та реалізмом [141].
- *Проблема ендогенності.* У більшості економічних систем причинно-наслідкові зв'язки є двонаправленими (simultaneous causality), що унеможливує просту регресійну інтерпретацію. Наприклад, і рівень освіти впливає на доходи, і рівень доходів впливає на доступ до освіти.
- *Обмеження даних.* Доступність, якість і репрезентативність статистичних даних суттєво обмежують можливості моделювання, особливо для країн з перехідною економікою та неформальним сектором.

-
- *Проблема зовнішньої валідності.* Результати, отримані на даних однієї країни або одного часового проміжку, можуть не поширюватися на інші контексти (проблема Lucas Critique: зміна політики змінює поведінку агентів, що робить модель, побудовану на старих даних, неактуальною) [129].
 - *Ігнорування поведінкових факторів.* Класичні моделі базуються на гіпотезі раціональних агентів, тоді як поведінкова економіка (Kahneman, Thaler) переконливо демонструє систематичні відхилення від раціональності, які стандартні моделі не здатні відобразити [148].
 - *Проблема невизначеності моделі (Model Uncertainty).* Дослідник, як правило, не знає «правильної» специфікації заздалегідь. Вибір серед конкуруючих специфікацій може призводити до «specification searching» та хибних відкриттів (false discoveries), особливо в умовах великих наборів даних.

У XXI сторіччя економічне моделювання переживає методологічну трансформацію, зумовлену розвитком обчислювальних технологій, доступністю Big Data та зростанням міждисциплінарних зв'язків.

1. Інтеграція машинного навчання та класичної економетрики.

Методи машинного навчання (ML), зокрема, ансамблеві методи (Random Forest, Gradient Boosting), нейронні мережі та LASSO-регресія - демонструють видатну прогностичну силу, але, як правило, є «чорними ящиками» без причинно-наслідкового змісту. Сучасний напрям «Causal Machine Learning» прагне поєднати прогностичну потужність ML із каузальним апаратом економетрики. Ключові методи: Double/Debiased Machine Learning, Causal Forests [149]. Ці методи вже застосовуються МВФ та провідними університетами для персоналізованої оцінки ефектів державних програм.

2. Революція Big Data та нетрадиційні джерела. Сучасне моделювання все більше спирається на нетрадиційні джерела даних: супутникові зображення для оцінки економічної активності (нічне освітлення як непрямий показник - проксі ВВП, чим більше світла, тим активніше працює економіка) [150]; дані мобільних телефонів для аналізу міграції та мобільності трудових ресурсів [151]; текстові дані (новини, соціальні мережі) для вимірювання економічних настроїв (Economic Policy Uncertainty Index, Baker et al.) [152-153]; дані транзакцій кредитних карток для аналізу споживчих витрат у реальному часі.

3. Моделювання в режимі реального часу. Традиційні моделі прогнозування були обмежені квартальними або річними даними. Сучасні підходи, зокрема Nowcasting (прогнозування поточних значень показника на основі оперативних даних), дозволяють оновлювати прогнози ВВП практично

щоденно [154]. ЄЦБ, ФРС та МВФ активно використовують такі моделі [155-156]. Інструменти: моделі MIDAS (Mixed Data Sampling), Dynamic Factor Models.

4. Агент-орієнтоване моделювання та складні системи. Зростає роль агент-орієнтованих моделей (ABM) для аналізу нелінійної динаміки економічних систем. ABM особливо перспективні для моделювання: системних ризиків у фінансовому секторі (моделі банківської паніки та зараження); поширення інновацій у мережах підприємств; поведінки домогосподарств в умовах нерівності та соціальних норм. Обмеженням ABM залишається складність калібрування параметрів і верифікації результатів.

5. Поведінкова економіка та нейроекономіка. Включення поведінкових відхилень (когнітивні упередження, гіперболічне дисконтування, соціальні преференції) до структурних економічних моделей стає стандартом у мікроекономічному моделюванні [148; 157]. Нейроекономіка (neuroeconomics) додає вимір нейробіологічних механізмів прийняття рішень, використовуючи дані нейровізуалізації (fMRI) для верифікації теорій корисності [158].

6. Відкрита наука та відтворюваність. Відповідаючи на “кризу відтворюваності”(replication crisis), сучасна економічна наука рухається до стандартів відкритої науки: обов'язкова публікація коду, даних та протоколів дослідження [159]. Провідні журнали (I-II квартиль Web of Science) вимагають надання replication packages як умови прийняття статті до публікації.

Отже, сучасне економічне моделювання є динамічною науковою практикою, що поєднує сувору математичну логіку, статистичну строгість та обчислювальні можливості. Жодна окрема методологія не є панацеєю: ефективний дослідник обирає інструменти відповідно до природи досліджуваного явища, наявних даних та дослідницької мети. Критичне розуміння переваг та обмежень кожного типу моделі є фундаментальною компетентністю сучасного економіста.

Питання до обговорення:

1. У чому полягає сутність економічного моделювання та чому модель не може бути точною копією реальності?
2. Які ключові причини зумовлюють зростання значення економічного моделювання в умовах цифровізації та глобалізації?
3. Чому абстрагування є необхідною умовою побудови економічної моделі?

-
4. Які елементи формують логіку економічного моделювання та як вони взаємодіють між собою?
 5. Які переваги надає використання моделей для державної економічної політики та бізнес-рішень?
 6. Чим відрізняються математичні, статистичні та економетричні моделі за своїм призначенням та інструментарієм?
 7. У чому полягає різниця між детермінованими та стохастичними моделями та які економічні задачі вони вирішують?
 8. Які особливості імітаційних (agent-based) моделей роблять їх корисними для аналізу складних економічних систем?
 9. Чому оптимізаційні моделі є ключовими для прийняття рішень за умов обмежених ресурсів?
 10. Які критерії слід враховувати при виборі типу економічної моделі для конкретного дослідження?

ТЕМА 7 (ЛЕКЦІЯ 7).

НАПИСАННЯ ТА АПРОБАЦІЯ НАУКОВИХ РОБІТ В ЕКОНОМІЦІ. ПРАВИЛА ЦИТУВАННЯ ТА УНИКНЕННЯ ПЛАГІАТУ. РЕЦЕНЗУВАННЯ ТА ПУБЛІКАЦІЯ НАУКОВИХ РОБІТ.

***Анотація:** Наукова діяльність у сфері міжнародної економіки є важливою складовою професійної підготовки сучасного економіста. Якісне написання наукових робіт формує аналітичне мислення, дослідницькі компетентності та здатність працювати з міжнародними інформаційними ресурсами. Лекція присвячена особливостям підготовки наукових робіт в економіці, правилам академічного письма та вимогам до структури наукового дослідження. Значна увага приділяється академічній доброчесності, міжнародним стандартам цитування та проблемі плагіату в сучасному науковому середовищі. Розглядаються види наукового шахрайства, способи уникнення порушень академічної етики та принципи коректної роботи з джерелами інформації. Окремий блок лекції присвячено процедурі рецензування наукових праць, особливостям публікації статей у міжнародних наукометричних базах та сучасним викликам академічного книговидання. Аналізуються вимоги до наукових статей у міжнародних журналах, критерії якості досліджень та роль наукової репутації автора. Лекція спрямована на формування у студентів практичних навичок написання академічних текстів, оформлення бібліографії та підготовки публікацій відповідно до міжнародних стандартів. Особлива увага приділяється ролі цифрових технологій та штучного інтелекту у сучасній науковій діяльності. Отримані знання є необхідними для успішної професійної та наукової діяльності у сфері міжнародної економіки.*

Вступ до лекції 7. У сучасному світі наукові дослідження є важливим інструментом розвитку економіки, міжнародного бізнесу та державної

політики. Для фахівців з міжнародної економіки вміння здійснювати наукові дослідження та презентувати їх результати є необхідною професійною компетентністю. Саме наукові роботи дозволяють аналізувати глобальні економічні процеси, оцінювати міжнародні ризики, досліджувати тенденції світового ринку та формувати обґрунтовані економічні рішення. Написання наукової роботи потребує не лише ґрунтовних знань з економіки, а й володіння методологією наукового дослідження, навичками академічного письма та критичного аналізу інформації. Важливим аспектом сучасної наукової діяльності є дотримання принципів академічної доброчесності, які формують довіру до науки та забезпечують якість досліджень. В умовах цифровізації освіти та науки проблема плагіату набуває особливої актуальності. Швидкий доступ до інформації створює як нові можливості для дослідників, так і ризики порушення етичних норм наукової діяльності. Саме тому сучасний економіст повинен уміти правильно працювати з науковими джерелами, оформлювати цитування та дотримуватися міжнародних стандартів академічного письма. Не менш важливим етапом наукової діяльності є рецензування та публікація результатів досліджень. Публікація статей у міжнародних журналах сприяє інтеграції української науки у світовий науковий простір, формує професійну репутацію дослідника та підвищує конкурентоспроможність фахівця. Сучасне академічне середовище постійно трансформується під впливом цифрових технологій, міжнародної наукової співпраці та розвитку штучного інтелекту. У цих умовах особливого значення набувають навички академічного письма, медіаграмотності, етичної наукової комунікації та вміння працювати з міжнародними інформаційними базами даних.

План лекції:

1. Написання наукових робіт в економіці та апробація.
2. Академічна доброчесність, види плагіату та запобігання науковому шахрайству.
3. Міжнародні стандарти цитування та оформлення бібліографії в економічних дослідженнях.
4. Процедура рецензування, публікація робіт та сучасні виклики академічного книговидавництва.

1. Написання наукових робіт в економіці та апробація

Як вже зазначалось у попередніх лекціях, економічні дослідження мають свою специфіку, яка відрізняє їх від інших суспільних наук. Економіка вивчає, як люди, підприємства та держави роблять вибір в умовах обмежених ресурсів, тому науковий текст у цій сфері зосереджується на аналізі стимулів, поведінкових моделей та раціональності рішень. У цьому контексті науковий текст в економіці - це не художній опис і не емоційний виклад, а форма технічного та аналітичного письма, де головними є точність, логічність і зрозумілість.

Основним завданням опублікованого економічного дослідження є пояснення економічного явища або процесу так, щоб читач міг чітко зрозуміти, як автор отримав свої висновки. Навіть найкраща модель або найточніші дані втрачають наукову цінність, якщо результати подані нечітко або суперечливо. Саме тому у процесі підготовки будь-якої наукової роботи (від короткого есе, тез для виступу на науковій конференції і до магістерської дисертації) важливо дотримуватися структурованого підходу.

Економічні дослідження традиційно будуються навколо трьох важливих питань:

1. Чітке дослідницьке питання: що саме ми хочемо з'ясувати?
2. Власний внесок у наукову літературу: що нового ми додаємо до вже відомих результатів?
3. Коректний теоретичний та емпіричний інструментарій: якими методами ми відповідаємо на поставлене питання?

Ці елементи формують **логіку наукової роботи**, яка має чітку структуру (розглядалась раніше у попередніх лекціях).

Поради щодо написання наукових досліджень з економіки наведені у додатку А. Так, у наукових роботах з економіки рекомендується використовувати активний стан дієслів, оскільки він робить текст чіткішим і зрозумілішим [160]. Наприклад, замість “модель було оцінено” краще використовувати “автор оцінив модель”, щоб читачеві відразу було зрозуміло, хто саме зробив цей внесок у дослідження. Також корисно дотримуватися принципу BLUF (Bottom Line Up Front), що перекладається як “головна думка попереду”. Це означає, що кожен абзац має містити одну ключову ідею, а також що перше речення абзацу повинно узагальнювати зміст, а наступні - деталізувати його. Такий стиль робить текст структурованим, логічним і зручним для читача, адже інформація має бути подана максимально ясно. У науковому економічному тексті особлива увага приділяється чіткому й зрозумілому поданню даних, оскільки саме вони є основою аргументації та висновків [160].

Основний зміст роботи повинен бути зосереджений на економічному аналізі, тоді як політичні чи соціальні аспекти варто згадувати лише тоді, коли вони безпосередньо пов'язані з дослідженням. У мовному оформленні важливо дотримуватися лаконічності, уникаючи зайвих слів, складних конструкцій і надмірних пояснень. Слід обмежувати використання скорочень і спеціалізованого жаргону, залишаючи лише ті терміни, які є необхідними для точності викладу. Важливо також використовувати чіткі формулювання, щоб уникнути двозначностей, особливо у випадках вживання узагальнюючих слів. Надмірне використання прислівників і складних дієслівних конструкцій знижує точність і динамічність тексту, тому перевагу варто надавати простим і прямим дієсловом [160]. Крім того, необхідно уникати слів, що створюють ефект упередженості або очевидності, оскільки науковий текст має базуватися на доказах, а не на припущеннях.

*Цікавий факт: Навіть найбільш авторитетні науковці світового рівня можуть припускатися грубих методологічних помилок, які мають глобальні наслідки для економічної політики. У 2010 році відомі гарвардські економісти Кармен Рейнгарт та Кеннет Рогофф опублікували в престижному журналі *American Economic Review* статтю «Growth in a Time of Debt» [161]. Автори стверджували, що при перевищенні державним боргом порогу у 90% від ВВП темпи економічного зростання країн різко уповільнюються, а середнє зростання становить -0,1%. Це дослідження стало головним науковим щитом для впровадження жорсткої бюджетної економії (austerity) у США та країнах Єврозони під час боргової кризи [162].*

Проте у 2013 році економісти Томас Герндон, Майкл Еш та Роберт Поллін з Університету Массачусетсу в Амгерсті вирішили перевірити ці розрахунки. Отримавши від авторів оригінальний робочий файл Excel, вони виявили три критичні помилки:

- 1. Технічна помилка кодування у формулі Excel: при розрахунку середнього показника автори випадково пропустили п'ять країн вибірки (Австралію, Канаду, Данію, Бельгію та Австрію) через те, що у формулі =AVERAGE(L30:L44) не було охоплено всі необхідні рядки.*
- 2. Вибіркова ексклюзія даних: автори безпідставно виключили дані щодо Австралії, Канади та Нової Зеландії за*

перші повоєнні роки, коли ці країни демонстрували високі темпи зростання попри значний рівень боргу.

3. Неконвенційне зважування: автори розраховували середній показник для категорій боргу так, що один рік глибокої рецесії в Новій Зеландії мав таку ж вагу, як і 19 років помірного зростання у Великій Британії [163].

Після виправлення всіх помилок з'ясувалося, що середнє зростання економік із рівнем боргу понад 90% становить не -0,1%, а +2,2%. Цей випадок став класичним прикладом того, як технічна неуважність у розрахунках може викривити глобальний політичний курс.

Тобто, для економічних досліджень достовірність даних є критично важливою, адже викривлення статистики може призвести до помилкових рішень і негативних економічних наслідків. Для студентів спеціальності «Міжнародна економіка» наукова робота є важливим елементом професійної підготовки. Вона формує навички критичного мислення, аналітичної діяльності, академічної комунікації та самостійного прийняття рішень.

Однак написання роботи — це лише перший етап, і після його завершення важливим кроком є **апробація** — представлення результатів дослідження науковій спільноті. Апробація дозволяє отримати зворотний зв'язок, удосконалити аргументацію, перевірити коректність методів та підвищити наукову цінність роботи.

Основні форми апробації в економічних дослідженнях:

- виступи на наукових конференціях (вітчизняних та міжнародних);
- публікація тез конференцій;
- участь у наукових семінарах, круглих столах, воркшопах;
- обговорення результатів у дослідницьких групах або лабораторіях;
- попередня публікація препринтів (working papers).

Участь у наукових конференціях, підготовка публікацій та виконання дослідницьких проєктів сприяють професійному розвитку майбутніх економістів та їх інтеграції у міжнародне академічне середовище. Для студентів магістерських програм апробація є обов'язковим етапом, оскільки дозволяє підтвердити наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів.

Щоб апробація була успішною, важливо дотримуватися кількох рекомендацій. По-перше, виступ має містити одну головну ідею, а презентація — не більше 10–12 структурованих слайдів. По-друге, слід уникати перевантаження текстом і робити акцент на графіках, таблицях та візуалізаціях. По-третє, необхідно підготувати відповіді на запитання

аудиторії, оскільки саме дискусія дозволяє виявити слабкі місця дослідження. По-четверте, важливо дотримуватися регламенту та підкреслювати наукову новизну роботи. Для міжнародних конференцій бажано використовувати академічну англійську та заздалегідь підготувати тези, які часто публікуються у збірниках.

Після апробації на конференціях наступним кроком є публікація результатів у наукових журналах. У сфері економіки існує кілька типів видань, які відрізняються рівнем наукової ваги, вимогами та індексацією:

1. *Міжнародні рецензовані журнали (indexed journals).*

Це журнали, що входять до міжнародних наукометричних баз:

- Scopus;
- Web of Science (WoS);
- EconLit;
- RePEc / IDEAS;
- SSRN (для препринтів).

Такі журнали мають високі вимоги до наукової новизни, методологічної строгості, якості даних, структури статті, академічної доброчесності. Публікація в них формує міжнародну наукову репутацію автора.

2. *Фахові журнали категорій А і Б (Україна), що включені до переліку МОН України.* Вимоги нижчі, ніж у Scopus/WoS, але статті проходять рецензування та мають наукову цінність.

3. *Галузеві та прикладні журнали.* Орієнтовані на практичні аспекти економіки, бізнесу, фінансів. Такі журнали підходять для публікації результатів прикладних досліджень.

4. *Студентські та молодіжні журнали* призначені для початківців у науці, вони надають можливість отримати перший досвід публікації.

Під час вибору журналу важливо враховувати рівень індексації, наявність рецензування, вимоги до структури статті, репутацію редакції, наявність APC (article processing charges) та відповідність тематики дослідження профілю видання. Особливу увагу слід приділяти уникненню хижацьких журналів (predatory journals), ознаками яких є відсутність рецензування, надто швидкі терміни публікації, агресивні листи-запрошення, нечіткі вимоги до APC, відсутність індексації у Scopus/WoS та фальсифікована редакційна колегія.

Отже, написання, апробація та публікація наукових робіт є взаємопов'язаними етапами формування дослідницьких компетентностей економіста. Якісна підготовка тексту, коректна робота з даними та активна участь у наукових заходах забезпечують інтеграцію молодих дослідників у

міжнародну академічну спільноту та сприяють розвитку їх професійної репутації.

2. Академічна доброчесність, види плагіату та запобігання науковому шахрайству

Сучасне академічне середовище базується на принципах чесності, відповідальності, прозорості, самостійності та поваги до авторського права. Академічна доброчесність є фундаментальною основою сучасної освіти та науки. Вона формує довіру до результатів наукових досліджень, забезпечує якість академічної діяльності та сприяє розвитку професійної репутації дослідника. У сфері міжнародної економіки дотримання принципів академічної доброчесності має особливе значення, оскільки результати економічних досліджень впливають на прийняття управлінських рішень, формування державної політики, міжнародне співробітництво та інвестиційну діяльність.

За визначенням з Закону України “Про освіту”, “Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень” [164]. У 2025 році Верховна Рада України прийняла спеціальний Закон України “Про академічну доброчесність” (законопроект № 10392, прийнятий 18 грудня 2025 р.), перший у вітчизняній практиці законодавчий акт, повністю присвячений цій тематиці. Він встановлює уніфіковані правила для всіх рівнів освіти та науки, чіткі санкції, порядок розслідування порушень і захист осіб, які повідомляють про факти недотримання академічної доброчесності [165].

Подібні підходи закріплені й у міжнародних нормативних актах. На рівні міжнародних організацій ключову роль відіграє ІЕР-UNESCO, яка ще у 2003 р. опублікувала доповідь «Combating academic fraud: towards a culture of integrity» (М. Eckstein), що стала першою системною міжнародною концептуалізацією проблеми академічного шахрайства [166]. У 2016 р. ІЕР-UNESCO спільно з CHEA/CIQG видали «Advisory Statement: Combatting Corruption and Enhancing Integrity» [167], заклик до систем забезпечення якості вищої освіти активніше протидіяти академічній корупції.

Загальноєвропейським стандартом доброчесності у наукових дослідженнях є European Code of Conduct for Research Integrity — переглянута редакція Кодексу, розробленого Федерацією академій наук Європи. Кодекс закріплює принципи чесності, підзвітності, прозорості та надійного поводження з даними, і є обов'язковим орієнтиром для установ, що фінансуються за програмою Horizon Europe [168].

У законодавстві інших країн академічна доброчесність також має чітке нормативне закріплення.

1. Велика Британія (саме Англія). Skills and Post-16 Education Act 2022 (с. 21), Part 4, Chapter 1 — закон Парламенту Великої Британії, що набрав чинності у квітні 2022 р. Розділ 4 криміналізує надання та рекламу послуг essay mills (комерційне виготовлення робіт на замовлення) для осіб, які навчаються у постсередніх та вищих освітніх установах Англії. Важливе застереження: закон поширюється лише на Англію (в повному обсязі). Максимальне покарання — штраф або позбавлення волі [169].

2. Ірландія. Qualifications and Quality Assurance (Education and Training) Act 2012, Section 43A (зі змінами 2019 р.) — закон Ірландії, що криміналізував послуги essay mills: штраф до €100 000 або позбавлення волі до 5 років [170]. QQI (Quality and Qualifications Ireland) видала White Paper on Academic Integrity, що розкриває механізм імплементації закону та планові дії регулятора [171]. Ірландський досвід є одним з найбільш комплексних у ЄС: поєднання кримінальної відповідальності постачальників essay mills та систематичних вимог до провайдерів освіти.

3. Австралія. Нормативно-правову основу становить Higher Education Standards Framework (Threshold Standards) 2021, Standard 5.2, що встановлює обов'язкові вимоги до всіх університетів щодо академічної та дослідницької доброчесності [172]. Його конкретизує TEQSA Guidance Note: Academic and Research Integrity, Version 2.0 (лютий 2024 р.). Секції 114A та 114B Education (Overseas Students) Act передбачають кримінальні та цивільні санкції за комерційні послуги академічного шахрайства [173].

4. Нова Зеландія. Регулятор NZQA (New Zealand Qualifications Authority), заснований на підставі Education Act 1989, видав Academic Integrity Guidelines for Tertiary Education Organisations (TEOs) and Standard-Setting Bodies (SSBs). Документ встановлює обов'язкові настанови для всіх провайдерів освіти щодо процедур виявлення і розслідування академічного шахрайства, використання інструментів детекції та взаємодії з NZQA [174].

Таким чином, академічна доброчесність є не лише етичним принципом, а й юридично закріпленим стандартом, який підтримується міжнародними організаціями та національними законодавствами, забезпечуючи якість і

довіру до результатів наукових досліджень у глобальному академічному просторі.

Важливим елементом формування академічної культури є розвиток відповідальності за результати власної наукової діяльності. Науковець повинен усвідомлювати, що академічна доброчесність є не лише формальною вимогою, а й важливим професійним принципом, який визначає рівень довіри до науки та якість освітнього середовища.

У міжнародній практиці питання академічної доброчесності тісно пов'язане з формуванням наукової репутації дослідника. Репутаційні втрати через плагіат або фальсифікацію даних можуть мати довгострокові негативні наслідки для професійної кар'єри науковця. І навпаки, дотримання етичних норм, коректна робота з джерелами інформації та відповідальне ставлення до результатів дослідження формують професійну культуру сучасного економіста та забезпечують довіру до наукових результатів у міжнародному академічному середовищі.

У практиці вищої освіти виокремлюють кілька основних форм порушення академічної доброчесності [164-174]:

1. **Академічний плагіат** - привласнення чужих ідей, текстів, результатів досліджень або графічних матеріалів без належного посилання на автора. Плагіат може бути як навмисним, так і ненавмисним, але в обох випадках він є грубим порушенням академічної етики.

2. **Самоплагіат.** Повторне використання автором власних раніше опублікованих матеріалів без зазначення відповідних посилань. Самоплагіат часто виникає тоді, коли автор намагається подати старі результати як нові.

3. **Академічний аутсорсинг** (вже згадуване *paper mills*) - замовлення робіт стороннім особам чи організаціям, що суперечить принципам самостійності та відповідальності.

4. **Недеклароване використання технологій штучного інтелекту.** Йдеться про випадки, коли автор приховує факт використання мовних моделей або інших інструментів ШІ для створення тексту, коду чи формул. У сучасних вимогах до академічного письма передбачено обов'язкове зазначення таких інструментів у методологічній частині роботи.

5. **Маніпуляція статистичною інформацією (фальсифікація даних)** - це свідоме викривлення, вибіркове подання або некоректне інтерпретування статистичних даних з метою отримання бажаного результату. До таких дій належать: вибіркове включення лише тих даних, які підтверджують гіпотезу автора; приховування або ігнорування даних, що суперечать очікуваним висновкам; зміна масштабів, пропорцій чи форматів візуалізації для створення хибного враження; використання некоректних методів обробки

даних (наприклад, усереднення без урахування ваги спостережень). Такі дії є небезпечними, оскільки спотворюють реальну картину економічних процесів і можуть призвести до помилкових управлінських рішень, хибних наукових висновків та втрати довіри до дослідника. Ця форма академічної недоброчесності розглянута докладно у попередньому параграфі цієї лекції.

6. Фабрикація даних (вигадані джерела) – це посилення на неіснуючі публікації, авторів, звіти або статистичні матеріали, які ніколи не були опубліковані. Це одна з найсерйозніших форм порушення, оскільки вона підриває достовірність усієї роботи; створює ілюзію наукової обґрунтованості там, де її немає; ускладнює перевірку фактів та відтворення результатів; свідчить про навмисне введення читача в оману. Вигадані джерела часто виявляються під час перевірки DOI; пошуку в Google Scholar, Scopus, Web of Science; аналізу бібліографічних баз даних; звіряння з каталогами бібліотек. Фабрикація джерел вважається грубим порушенням академічної етики та може мати серйозні дисциплінарні наслідки.

Однією з найбільш поширених проблем у сучасній освіті та науці є плагіат. **Плагіат** – це привласнення чужих ідей, текстів, результатів досліджень або наукових положень без належного посилання на автора. У міжнародній академічній практиці плагіат розглядається як серйозне порушення професійної етики, яке може призвести до втрати наукової репутації, відкликання публікацій та дисциплінарної відповідальності.

У науковій діяльності розрізняють декілька видів плагіату. Найбільш поширеним є **прямий** плагіат, який передбачає дослівне копіювання тексту без зазначення автора. **Частковий** плагіат виникає у випадках фрагментарного запозичення тексту з різних джерел. **Мозаїчний** плагіат полягає у зміні окремих слів або речень при збереженні структури оригінального тексту. **Перекладний плагіат** – це переклад іншомовного тексту без посилання. Особливу увагу в сучасному академічному середовищі приділяють самоплагіату. У вищенаведеному визначенні підкреслюється, що самоплагіат також вважається порушенням академічної етики, оскільки створює ілюзію новизни дослідження.

Цікавий факт: Одним із найбільш показових прикладів порушення академічної етики у сфері економічних досліджень є кейс швейцарського економіста Bruno Frey [175]. Він тривалий час входив до провідних рейтингів економістів і розглядався як потенційний кандидат на Нобелівську премію, що робить цей випадок особливо резонансним. У 2011 році німецьке видання Handelsblatt разом із дослідницькою спільнотою (зокрема проектом FreyPlag Wiki) виявило

системне порушення, відоме як «клонування статей» (duplicate publication). Йшлося про те, що Фрей у співавторстві з David Savage та Benno Torgler опублікував фактично одне й те саме дослідження у кількох наукових виданнях. Зокрема, результати аналізу поведінки пасажирів під час катастрофи RMS Titanic sinking були опубліковані щонайменше у п'яти джерелах, серед яких:

- *Journal of Economic Behavior & Organization;*
- *Proceedings of the National Academy of Sciences;*
- *Journal of Economic Perspectives.*

Усі ці публікації базувалися на одному наборі даних (2207 пасажирів), містили майже ідентичні висновки та не мали взаємного цитування, що є грубим порушенням академічних стандартів. Додатково було встановлено факт самоплагіату: Фрей двічі опублікував той самий текст під різними назвами — «Publishing as Prostitution» (2003) [176] та «Problems with Publishing» (2005) [177]. Відмінності між статтями були мінімальними і не мали суттєвого наукового значення.

Реакція академічної спільноти була жорсткою: санкції журналів, офіційні догани та створення спеціальної комісії в Цюрихському університеті. Цей кейс демонструє, що навіть провідні науковці можуть порушувати принципи академічної доброчесності, а дублювання публікацій, самоплагіат і відсутність прозорості у використанні даних можуть мати серйозні репутаційні наслідки.

У міжнародному науковому середовищі активно використовуються системи перевірки текстів на плагіат. Такі програми аналізують текстові збіги та допомагають виявляти порушення академічної доброчесності. Серед найвідоміших міжнародних систем перевірки текстів на плагіат варто виділити Turnitin, це одна з найпоширеніших платформ у світі, яку активно використовують університети та школи для перевірки академічних робіт студентів [178]. Вона має велику базу джерел і вважається стандартом у сфері освіти. Система iThenticate орієнтована переважно на науковців і видавництва, забезпечуючи перевірку статей перед публікацією в міжнародних журналах. Її часто застосовують провідні дослідницькі установи та редакції [179]. Також популярною є Copyleaks, сучасний сервіс, який дозволяє перевіряти тексти на плагіат різними мовами та додатково визначає наявність AI-згенерованого контенту, що робить його актуальним як

для освіти, так і для бізнесу [180]. Розповсюджені й інші програми перевірки на плагіат.

Проте навіть найсучасніше програмне забезпечення не може повністю замінити академічну культуру та професійну етику дослідника.

Для уникнення плагіату здобувачам вищої освіти всіх рівнів необхідно:

- коректно оформлювати цитування;
- здійснювати перефразування з обов'язковим посиланням на джерело;
- використовувати власний аналіз;
- вести систематичний облік використаних джерел;
- дотримуватися вимог академічного письма.

Однією з поширених проблем студентських робіт є надмірне використання цитат без достатнього рівня власного аналізу. Наукове дослідження повинно демонструвати не лише здатність працювати з джерелами, а й уміння критично мислити, аналізувати економічні процеси та формулювати авторські висновки.

У сучасній академічній практиці плагіат виявляється не лише через антиплагіатні системи, а й через аналіз стилю тексту; перевірку джерел; Google-пошук; логічні неузгодженості; усне опитування автора. В табл. 7.1 наведено типові ситуації та механізми виявлення порушень.

Таблиця 7.1. - Основні підходи до виявлення порушень академічної доброчесності у закладах вищої освіти та наукових виданнях

Типова академічна ситуація	Сутність порушення	Механізм виявлення
“Ідеально переписаний текст” (мозаїчний плагіат)	Студент підготував курсову роботу з міжнародної економіки. Текст виглядає оригінально, але насправді він: переписаний з 5-6 англomовних статей; окремі слова замінені синонімами; структура абзаців збережена.	Викладач завантажив роботу в систему перевірки, яка показала: 62% текстових збігів; збіги з кількома різними джерелами. Тип помилки: мозаїчний плагіат Висновок: Навіть “перефразований” текст без посилань

		виявляється системами аналізу.
“Google-copy стратегія” (прямий плагіат)	Студент бере визначення з відкритих сайтів (Wikipedia, блоги, реферати), вставляє у роботу без цитування.	Викладач вводить фрагмент тексту в Google; знаходить первинне джерело за 10-15 секунд; виявляється повне копіювання. Тип помилки: прямий плагіат Висновок: Пошукові системи часто працюють швидше за антиплагіат.
Старі свої тексти (самоплагіат)	Студент повторно використовує свою курсову роботу з 2 курсу у дипломі, трохи змінивши структуру.	Система антиплагіату показала 45% збігів; викладач перевірів архів кафедри; текст ідентичний попередній роботі. Тип помилки: самоплагіат Висновок: Власний старий текст без оновлення і посилання теж вважається порушенням.
Переклад з англійської = новий текст (перекладний плагіат)	Студент перекладає англomовну статтю з сайта World Bank українською і подає як власний аналіз.	Викладач впізнав структуру звіту; перевірка через Google Scholar показала оригінал;

		збіг структури + даних = 90%. Тип помилки: перекладний плагіат Висновок: Переклад ≠ авторство.
Фейкові джерела в списку літератури (фабрикація)	У роботі є гарні посилання: “Smith, J. (2020) Global Trade Analysis” “Brown, R. (2019) Economic Models” Але викладач не може знайти ці джерела.	Як виявили: перевірка в Google Scholar; відсутність публікацій; вигадані DOI. Тип помилки: фабрикація джерел Висновок: Фейкові джерела — серйозніше порушення, ніж плагіат
Неавторський контент (ШІ-генерація)	Студент генерує розділ роботи через ChatGPT, вставляє без змін.	Як виявили: викладач задає уточнюючі питання; студент не може пояснити терміни; стиль різко відрізняється від інших частин роботи. Тип проблеми: неавторський контент / академічна недобросовісність Висновок: Генерація тексту без розуміння = ризик академічної відповідальності.

Комбінований плагіат	Різкий стрибок стилю; складність мови різко змінюється; антиплагіат показує локальні збіги 70–80%.	Локальні піки збігів; різкі стилістичні контрасти. Тип помилки: комбінований плагіат Висновок: Зміна стилю — один із головних “червоних прапорців” для викладача.
----------------------	--	--

В умовах цифровізації освіти та розвитку штучного інтелекту проблема академічної доброчесності набуває нового значення. Використання ІІІ-технологій для генерації текстів створює етичні виклики щодо авторства, достовірності інформації та самостійності виконання наукових робіт [181]. Сучасні університети поступово формують правила використання штучного інтелекту в освітньому процесі, наголошуючи на необхідності відповідального та прозорого застосування цифрових інструментів. Важливим напрямом є проведення тренінгів, семінарів та консультацій з питань академічного письма та доброчесності.

Академічна доброчесність охоплює як етичні принципи, так і чітко визначені правові норми, закріплені в Законі України «Про освіту» (зокрема, стаття 42) [182], а також у рекомендаціях Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) [183].

В 2026 році в Україні було прийнято Закон про Академічну доброчесність який уперше встановив єдині правові правила для всієї системи освіти від шкіл до університетів та наукових установ [184]. Цей закон деталізує види порушень, процедури їх розгляду, права та обов’язки учасників освітнього процесу, а також механізми захисту осіб, які повідомляють про недоброчесні практики.

Для забезпечення прозорості та чесності наукової діяльності заклади вищої освіти впроваджують внутрішні процедури контролю. Зокрема:

- усі студентські та наукові роботи проходять автоматизовану перевірку на збіги за допомогою антиплагіатних систем (наприклад, Turnitin або Unicheck);
- викладачі та наукові керівники навчають студентів правилам академічного письма;

-
- студентам пояснюють різницю між прямим цитуванням (текст у лапках із точним посиланням на сторінку) та парафразом (переказ змісту своїми словами з обов'язковим зазначенням автора).

Політика академічної доброчесності КПІ ім. Ігоря Сікорського. Університет має одну з найбільш розвинених систем забезпечення академічної доброчесності серед українських університетів.

Вона включає:

- офіційний розділ «Академічна доброчесність» на сайті університету, де зібрано всі нормативні документи, методичні рекомендації, накази та освітні матеріали [185];
- Кодекс честі КПІ ім. Ігоря Сікорського, який визначає моральні принципи, правила поведінки та відповідальність усіх учасників університетської спільноти [186];
- положення про запобігання плагіату, що регламентує використання антиплагіатних систем та процедури перевірки робіт;
- внутрішні правила використання генеративного штучного інтелекту, які визначають межі допустимого застосування ШІ в навчальному процесі та наукових дослідженнях [181].

Університет активно впроваджує сучасні інструменти контролю та системи перевірки текстів на збіги.

Отже, академічна доброчесність є невід'ємною складовою сучасної наукової діяльності та основою якісної економічної освіти. Дотримання етичних норм, коректна робота з джерелами та відповідальне ставлення до результатів дослідження формують професійну культуру економіста та забезпечують довіру до наукових результатів у міжнародному середовищі.

3. Міжнародні стандарти цитування та оформлення бібліографії в економічних дослідженнях

Міжнародні стандарти цитування та оформлення бібліографії є важливою складовою академічного письма, оскільки забезпечують наукову доброчесність, прозорість дослідження та можливість перевірки використаних джерел. У сфері міжнародної економіки це питання набуває особливого значення, адже дослідники працюють із великим масивом міжнародних даних, аналітичних звітів та публікацій різних наукових шкіл. Коректне цитування не лише запобігає плагіату, а й демонструє рівень наукової культури автора, його здатність працювати з літературою та інтегруватися у міжнародний академічний простір.

У світовій науковій практиці існує кілька основних стилів цитування, які застосовуються залежно від вимог журналу, університету або видавництва. Найпоширенішими є APA, Harvard, Chicago, MLA та Vancouver. Для економічних досліджень домінує стиль APA (American Psychological Association) [187], оскільки він широко використовується у міжнародних економічних журналах, підтримується наукометричними базами та забезпечує зручну систему внутрішньотекстових посилань. У стилі APA автор зазначає прізвище та рік публікації у тексті, а повний опис джерела подається у списку літератури. Такий підхід робить наукову інформацію прозорою та легко перевірюваною.

В економічних дослідженнях джерела інформації можуть бути дуже різноманітними. До них належать наукові статті, монографії, статистичні бази даних, звіти міжнародних організацій, аналітичні матеріали, нормативно-правові акти та офіційні вебресурси. Особливо важливими є міжнародні статистичні та аналітичні ресурси, які використовуються для емпіричного аналізу економічних процесів.

Серед ключових **міжнародних платформ**, що забезпечують доступ до наукової літератури, слід виділити Scopus, Web of Science та Google Scholar. Ці бази даних дозволяють не лише знаходити літературу, а й оцінювати її науковий вплив через індекси цитування, що є важливим для економістів, які працюють у глобальному академічному середовищі.

Правильне **оформлення бібліографії** є важливою складовою наукової роботи. Воно включає такі елементи: прізвище та ініціали автора, рік видання, назву роботи, місце видання, видавництво, а для статей у журналах – назву журналу, том, номер випуску та сторінки. У випадку електронних джерел обов'язковим є зазначення DOI або URL-адреси. Типовою помилкою студентів є змішування різних стилів у межах однієї роботи, відсутність DOI, некоректне оформлення електронних ресурсів або відсутність посилання при парафразі.

Цитування може бути прямим і непрямим. Пряме цитування передбачає дослівне відтворення тексту з обов'язковим зазначенням сторінки джерела. Непряме цитування (парафраз) полягає у викладенні думки автора своїми словами з обов'язковим посиланням на джерело. В економічних дослідженнях перевага надається саме непрямому цитуванню, оскільки воно демонструє рівень розуміння матеріалу та аналітичні здібності дослідника.

Сучасні цифрові технології значно спрощують процес **оформлення бібліографії**. Для цього використовуються спеціальні менеджери цитувань, такі як *Zotero*, *Mendeley* та *EndNote*. Вони надають можливість автоматично

формувати списки літератури відповідно до обраного стилю, зменшуючи ризик технічних помилок та підвищуючи якість наукового оформлення.

Важливою складовою міжнародних економічних досліджень є **робота з англomовними джерелами**, оскільки більшість провідних журналів та аналітичних центрів публікують матеріали саме англійською мовою. Тому володіння навичками роботи з англomовною літературою є обов'язковою компетентністю сучасного економіста.

Окрему роль відіграють індекси цитування та наукометричні показники, які використовуються для оцінювання якості журналів, впливу дослідників та ефективності наукових установ. Високий **рівень цитованості** часто впливає на академічну кар'єру, можливості фінансування та міжнародне визнання.

У процесі підготовки економічних досліджень важливо також дотримуватися принципу **актуальності джерел**. У швидкозмінному економічному середовищі застарілі дані можуть призвести до викривлення результатів аналізу. Перевага надається сучасним дослідженням, статистичним оновленням та актуальним аналітичним звітам.

Слід також враховувати регіональні та методологічні відмінності у підходах до цитування. Різні наукові школи можуть мати власні вимоги до оформлення бібліографії, тому дослідник повинен уважно дотримуватися інструкцій конкретного журналу або університету. Наприклад, український стандарт **ДСТУ 8302:2015** не використовує систему "автор-дата", а передбачає повний бібліографічний опис у списку літератури без внутрішньотекстових посилань. Він застосовується у кваліфікаційних роботах та публікаціях, що подаються до українських фахових видань. На відміну від APA, Chicago чи Harvard, ДСТУ вимагає структурованого опису відповідно до національних вимог (табл.7.2).

Таблиця 7.2 - Порівняльна матриця оформлення різних видів джерел за стандартами APA, Chicago, Harvard та ДСТУ 8302:2015

Елемент джерела	APA 7th [188]	Chicago Author-Date [189]	Harvard [190]	ДСТУ 8302:2015 [191]
Стаття в журналі	Korohodova, O., Moiseienko, T., Hlushchenko, Y., & Chernenko, N. (2024). Ukraine's Green Economy Growth in the Context of	Korohodova, Olena, Moiseienko, Tetiana, Hlushchenko, Yaroslava and Chernenko, Natalya. 2024.	Korohodova, O., Moiseienko, T., Hlushchenko, Y. and Chernenko, N. (2024) 'Ukraine's Green Economy Growth in the Context of	Корогодова О., Моїсеєнко Т., Глущенко Ю., Черненко Н. Ukraine's Green Economy Growth in the Context of Industry 4.0:

	Industry 4.0: Challenges and Solutions. <i>Ekonomika</i> , 103(2), 24–44. https://doi.org/10.15388/Ekon.2024.104.2.2	“Ukraine’s Green Economy Growth in the Context of Industry 4.0: Challenges and Solutions.” <i>Ekonomika</i> 103, no. 2: 24–44. https://doi.org/10.15388/Ekon.2024.104.2.2 .	Industry 4.0: Challenges and Solutions’, <i>Ekonomika</i> , 103(2), pp. 24–44. doi:10.15388/Ekon.2024.104.2.2.	Challenges and Solutions // <i>Ekonomika</i> . – 2024. – Т. 103, № 2. – С. 24–44. – DOI: 10.15388/Ekon.2024.104.2.2.
Внутрішньотекстове посилання (1 автор)	(Korohodova, 2024)	(Korohodova 2024)	(Korohodova, 2024, p. 644)	[] в дужках вказується порядковий номер джерела зі списку літератури
Внутрішньотекстове (2 автори)	(Korohodova & Chernenko, 2026)	(Korohodova and Chernenko 2006)	(Korohodova and Chernenko, 2023)	[] в дужках вказується порядковий номер джерела зі списку літератури

Цікавий факт: у 2016 році CrossRef повідомив, що понад 70% читачів наукових статей переходять до джерел саме через DOI-посилання, а не через пошук у Google Scholar. Це стало однією з причин, чому APA 7th edition запровадив вимогу обов’язкового зазначення DOI у форматі активного гіперпосилання [192].

Отже, міжнародні стандарти цитування та оформлення бібліографії є невід’ємною частиною академічного письма в економіці. Вони забезпечують прозорість наукового дослідження, підвищують його якість та сприяють інтеграції національної науки у світовий академічний простір. Для сучасного економіста володіння навичками правильного цитування є обов’язковою складовою професійної компетентності.

4. Процедура рецензування, публікація робіт та сучасні виклики академічного книговидавання

Публікація наукових результатів є завершальним і водночас одним із найважливіших етапів дослідницької діяльності в економіці. Саме через наукові публікації відбувається інтеграція дослідника у міжнародний академічний простір, формування його професійної репутації та поширення нових знань у науковій спільноті. Публікація статті в рецензованому журналі є офіційним введенням результатів дослідження у науковий обіг і підтвердженням їхньої наукової цінності. Для сфери міжнародної економіки це має особливе значення, оскільки опубліковані результати часто впливають на економічну політику, аналітичні рішення бізнесу та діяльність міжнародних організацій.

Ключовим етапом підготовки наукової публікації є процедура рецензування (peer review). Вона передбачає оцінювання роботи незалежними експертами з відповідної галузі з метою перевірки її якості, наукової новизни, методологічної коректності та практичної значущості. Процес рецензування є головним механізмом контролю якості та верифікації наукових результатів у міжнародній практиці.

Послідовність етапів стандартного редакційного циклу наведено на рис. 7.1.

На зображенні показано алгоритм редакційного циклу наукової статті, який складається з кількох послідовних етапів, від первинного скринінгу до остаточного допущення до публікації.

1. Первинний скринінг редакції. На цьому етапі головний редактор перевіряє відповідність тематики статті профілю журналу, якість мови, структуру, а також проводить перевірку на плагіат, та (все частіше зараз) перевірку на наявність незадекларованого використання ШІ. Можливі результати: відхилення, якщо стаття не відповідає вимогам або має низьку якість, або передання на рецензування.

2. Експертна оцінка (рецензування). Рукопис надсилається 2-3 незалежним рецензентам, які оцінюють новизну, методологію, логіку викладу та якість джерел. Труднощі: рецензенти можуть мати різні погляди, іноді суперечливі. Порада: уважно аналізуйте кожне зауваження, але не поспішайте погоджуватися з усім, оцінюйте, чи воно справді покращує роботу. Не всі коментарі є однаково обґрунтованими. Частина них може суперечити один одному або виходити за межі теми дослідження. Незгода з деякими

пропозиціями рецензентів має бути чітко обгрунтована з посиланнями на наукові джерела, стандарти публікацій тощо.

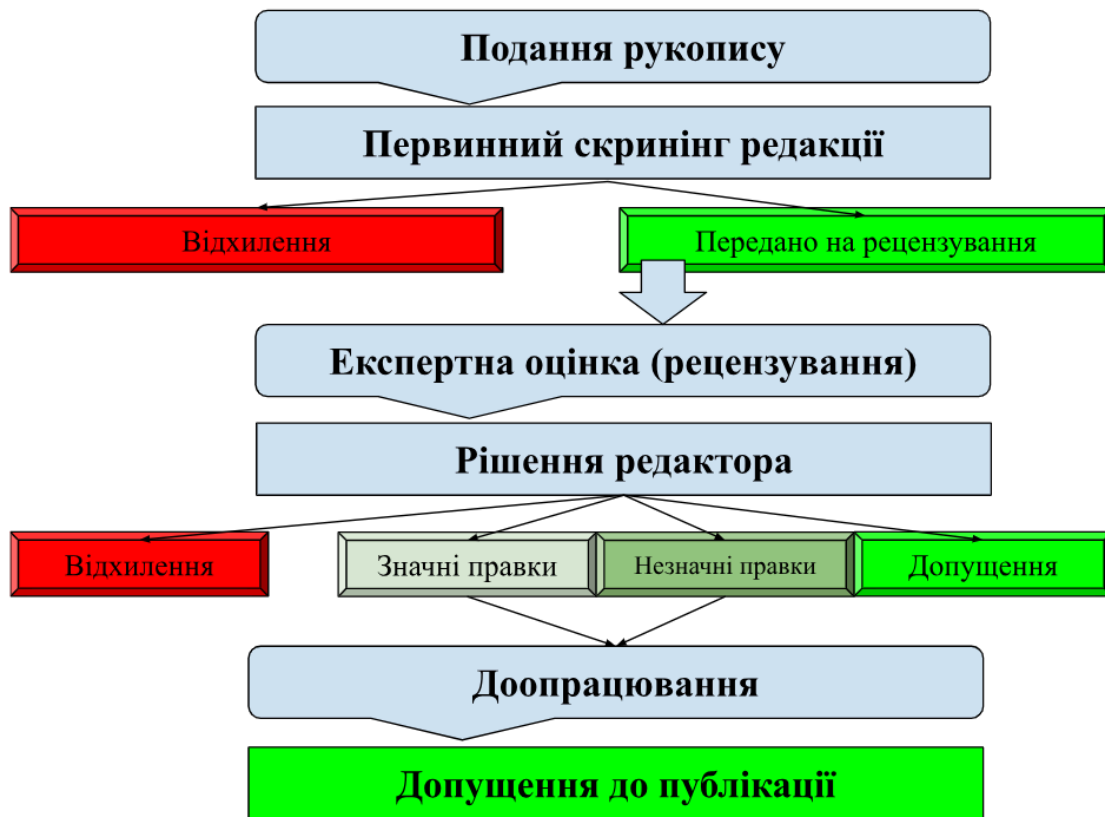

Рис. 7.1 -Процес академічного рецензування

3. **Рішення редактора.** На основі рецензій редактор приймає рішення: *відхилення (Reject)*; *суттєве доопрацювання (Major Revision)*; *незначні правки (Minor Revision)*; або відразу *допущення до публікації (Accept)*. **Труднощі:** редактор може додати власні зауваження навіть після виправлень. Порада: сприймайте це як можливість покращити роботу, а не як критику. Автори цього посібника з власного досвіду можуть сказати, що у всіх випадках, коли статтю рекомендували покращити, вона в результаті ставала більш логічною, обгрунтованою та мала більшу вагу в науковій репутації.

4. **Доопрацювання.** Автор відповідає на всі коментарі рецензентів і редактора, вносить зміни до тексту. *Процес є ітеративним:* рецензенти можуть надсилати додаткові зауваження після повторного перегляду, а редактор може уточнювати власні вимоги. **Порада:** ведіть чіткий список змін

і пояснень у документі “Відповіді рецензентам”, щоб показати, як ви врахували кожне зауваження.

5. Допущення до публікації. Після успішного доопрацювання стаття приймається до друку.

Міжнародні видавництва та етичні організації у сфері наукових публікацій підкреслюють, що процес рецензування є ключовим елементом забезпечення якості досліджень і має насамперед конструктивний характер. Зокрема, Elsevier Publishing Ethics Guide наголошує, що мета рецензування полягає не в пошуку помилок, а у вдосконаленні наукової роботи та підвищенні її якості [193]. У свою чергу, Springer Nature Editorial Policies рекомендує авторам уважно аналізувати коментарі рецензентів і відповідати на них аргументовано, не сприймаючи всі зауваження як обов’язкові до безумовного виконання [194]. Подібний підхід підтримує і Taylor & Francis Peer Review Policy, де рецензування розглядається як багатоетапний діалог між автором і науковою спільнотою, який може включати кілька циклів доопрацювання рукопису [195]. Загальні етичні принципи цього процесу формалізує COPE (Committee on Publication Ethics), визначаючи стандарти взаємодії між авторами, рецензентами та редакторами для забезпечення прозорості та академічної доброчесності [196].

Автори цього навчального посібника з власного досвіду можуть підтвердити, що майже в усіх випадках, коли рецензенти рекомендували доопрацювати статтю, це призводило до суттєвого покращення її структури, логіки та аргументації. Рецензування — це не критика заради критики, а спільна робота над підвищенням якості наукового тексту. Кожне зауваження, навіть якщо воно здається дрібним або суперечливим, допомагає автору побачити дослідження з іншого ракурсу, уточнити методологію, зробити висновки більш переконливими. У результаті стаття стає не лише більш логічною та обґрунтованою, а й отримує вищу наукову вагу, що позитивно впливає на репутацію автора у міжнародному академічному середовищі.

У міжнародній практиці існує кілька основних моделей рецензування (табл. 7.3). Найбільш поширеною є “подвійне сліпе рецензування”, коли ані автор, ані рецензент не знають один одного. Також використовується “одностороннє сліпе рецензування”, коли рецензент знає автора, але автор не знає рецензента. Останнім часом набуває розвитку відкрите рецензування, де сторони процесу є взаємно відомими, що підвищує прозорість наукової комунікації.

Таблиця 7.3 - Порівняльний аналіз моделей рецензування в економічних журналах

Характеристика	Однобічно сліпе рецензування (Single-blind)	Двобічно сліпе рецензування (Double-blind)
Анонімність автора	Відсутня: рецензент знає автора. Це може створювати упередженість на користь відомих дослідників або престижних університетів.	Повна: рецензент не знає автора. Зменшує ризик інституційного упередження.
Анонімність рецензента	Повна: автор не знає рецензента.	Повна: автор не знає рецензента.
Вплив інституційного упередження	Високий: дослідження показують, що роботи авторів із топ-університетів отримують м'якші оцінки, тоді як статті з країн, що розвиваються, оцінюються суворіше.	Низький: оцінюється зміст роботи, а не статус автора.
Сумісність із культурою препринтів	Висока: попереднє поширення праці не заважає анонімності рецензента.	Низька: препринти та конференційні презентації легко дозволяють ідентифікувати автора, руйнуючи анонімність.
Типові труднощі	Упередженість рецензента, ризик "ефекту імені", суворіша оцінка молодих авторів.	Порушення анонімності через препринти, конференції, Google Scholar.
Як впоратися	Пояснювати методологію максимально прозоро, уникати "слабких місць", подавати статтю у журнали з СОРЕ-політикою проти упередженості.	Прибирати з рукопису самопосилання, уникати формулювань "у нашій попередній роботі", не викладати препринт до подання.
Переваги	Швидкість, простота організації, сумісність із препринтами.	Вища об'єктивність, менше інституційних упереджень.
Недоліки	Упередженість щодо авторів.	Складність реалізації в економіці через відкритість препринтів.
Типові журнали, що	Багато журналів Elsevier,	Частина журналів у

використовують модель	Springer, Wiley.	соціальних науках, де препринти менш поширені.
-----------------------	------------------	---

Важливим показником якості журналу є його індексація у міжнародних наукометричних базах (Scopus, Web of Science, інші). Журнали, що входять до цих баз, мають високі вимоги до якості досліджень і проходять суворий відбір. Публікація у таких виданнях впливає на наукову репутацію дослідника, можливості участі у міжнародних проєктах, отримання грантів та співпрацю з провідними установами.

Однак сучасна система наукового книговидання стикається з низкою викликів. Однією з головних проблем є поява “хижацьких журналів” (predatory journals), які імітують наукову діяльність, але не забезпечують належного рецензування [197]. Такі видання часто беруть плату за публікацію без реальної експертизи, що підриває довіру до науки.

Ще одним викликом є комерціалізація наукових публікацій: доступ до якісних журналів часто є платним, що обмежує можливості дослідників із країн, що розвиваються. У відповідь на це активно розвивається рух відкритого доступу (Open Access), який забезпечує безкоштовне поширення знань.

Сучасна академічна система стикається також із проблемою інформаційного перевантаження: кількість публікацій зростає надзвичайно швидко, що ускладнює відбір якісних досліджень і підвищує значення наукометричних показників (імпакт-фактора, індексу цитування та h-index).

Окремим викликом є використання цифрових технологій і штучного інтелекту у процесі підготовки наукових текстів. З одного боку, вони полегшують аналіз даних, з іншого — створюють ризики автоматичного генерування текстів без глибокого змісту, що ставить питання про авторство та наукову доброчесність.

У сучасній міжнародній економічній науці важливу роль відіграє також швидкість публікацій. У динамічних економічних умовах результати досліджень повинні швидко доходити до спільноти, бізнесу та органів управління. Саме тому активно розвиваються електронні журнали, онлайн-платформи та препринт-сервери, які забезпечують оперативне поширення результатів. Для молодих науковців процес публікації часто починається з участі у конференціях, підготовки тез доповідей та поступового переходу до статей у фахових журналах. Це дозволяє формувати науковий досвід, розвивати академічне письмо та налагоджувати міжнародні контакти.

Важливим елементом успішної публікації є правильний вибір журналу. Дослідник повинен враховувати тематичну відповідність, рівень журналу, вимоги до оформлення та індексацію у базах. Невдалий вибір може призвести до відхилення статті або її публікації у виданні низької якості.

Процедура рецензування та публікації наукових робіт є складним і багаторівневим процесом, який забезпечує якість знання та його інтеграцію у міжнародний академічний простір. Сучасні виклики академічного книговидання потребують від дослідників високого рівня професійної відповідальності, етичної культури та навичок критичного мислення.

Цікавий факт: Елементи рецензування наукових робіт почали формуватися у XVIII столітті в діяльності Королівського товариства Лондона, зокрема після створення комітетів для оцінки рукописів у середині 1700-х років. Однак сучасна система peer review розвивалася поступово і стала масовим стандартом міжнародної науки лише у другій половині XX століття [198].

Практичні поради для студентів ОПІ «Міжнародна економіка»

Починайте наукову роботу з чітко сформульованої дослідницької проблеми, а не з пошуку джерел. Використовуйте лише перевірені міжнародні джерела (Scopus, Web of Science, OECD, IMF, World Bank). Ведіть системний облік використаної літератури з перших етапів роботи. Обов'язково перефразовуйте текст, а не копіюйте його навіть із зазначенням джерела. Використовуйте один стиль цитування (найчастіше APA) у всій роботі без змішування форматів. Перевіряйте роботу на плагіат до подання. Уникайте надмірної кількості цитат, важливий власний аналітичний внесок. Публікуйте тези доповідей на студентських конференціях для формування наукового досвіду. Обирайте журнали або конференції відповідно до тематики дослідження, а не лише за престижем. Розвивайте навички академічного письма англійською мовою.

Питання до обговорення:

1. Чому академічна доброчесність є основою сучасної науки?
2. Які основні відмінності між прямим і непрямым цитуванням?
3. Чому рецензування є критично важливим етапом наукової публікації?

-
4. Які ризики створюють хижацькі наукові журнали?
 5. Як правильно обрати журнал для публікації наукової статті?
 6. Чи може використання штучного інтелекту впливати на якість наукових робіт?
 7. Які основні помилки допускають студенти при оформленні бібліографії?
 8. Чому міжнародні наукометричні бази є важливими для економічної науки?
 9. Яку роль відіграють конференції у розвитку молодого дослідника?
 10. Як забезпечити баланс між швидкістю публікації та якістю наукового дослідження?

ТЕМА 8 (ЛЕКЦІЯ 8).

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ. РОЛЬ МЕДІА ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Анотація: У сучасній глобальній економіці наукові дослідження є важливим джерелом формування управлінських рішень, економічної політики та міжнародної співпраці. Водночас результати досліджень набувають практичного значення лише за умови їх ефективної презентації та популяризації. Сучасні цифрові технології, медіа та соціальні мережі значно розширили можливості поширення економічної інформації. Економічна аналітика активно використовується державами, міжнародними організаціями, бізнесом та інвесторами. Лекція присвячена особливостям презентації результатів наукових досліджень у сфері міжнародної економіки. Розглядаються сучасні інструменти наукової комунікації, візуалізації даних та формування професійного іміджу дослідника. Значна увага приділяється ролі медіа та соціальних мереж у популяризації економічних досліджень. Аналізуються можливості цифрових платформ для просування наукового контенту та розвитку професійного бренду економіста. Окремо висвітлюються питання академічної доброчесності, медіаграмотності та ризиків поширення інформації у цифровому середовищі. Лекція спрямована на формування у студентів практичних навичок ефективної наукової комунікації у міжнародному економічному просторі.

Вступ до лекції 8. У ХХІ столітті інформація стала одним із ключових факторів економічного розвитку держав та міжнародної конкурентоспроможності. Наукові дослідження у сфері економіки дедалі більше впливають на формування економічної політики, міжнародної торгівлі, інвестиційної діяльності та розвитку бізнесу. Проте результати досліджень мають цінність лише тоді, коли вони є доступними, зрозумілими

та своєчасно представленими до суспільства. Саме тому презентація та популяризація наукових результатів стали невід'ємною складовою професійної діяльності сучасного економіста. Розвиток цифрових технологій, онлайн-медіа та соціальних мереж суттєво трансформували систему наукової комунікації. Сьогодні економіст може поширювати результати власних досліджень не лише через наукові журнали чи конференції, а й через цифрові платформи, професійні мережі, подкасти, відеоблоги та соціальні медіа. Це відкриває нові можливості для міжнародної співпраці та популяризації економічної науки. Водночас цифрове середовище створює нові виклики. Висока швидкість поширення інформації посилює ризики маніпуляцій, фейкових економічних прогнозів та інформаційних впливів на суспільство й фінансові ринки. Тому сучасний економіст повинен не лише володіти аналітичними знаннями, а й мати навички медіакомунікації, критичного мислення та цифрової грамотності. Особливого значення популяризація економічних досліджень набуває в умовах глобальних криз, воєнних конфліктів та трансформації міжнародної економіки. Саме якісна економічна аналітика дозволяє суспільству приймати обґрунтовані рішення, а державам – формувати ефективну політику розвитку.

План лекції

1. Сутність та значення популяризації наукових економічних досліджень.
2. Методи та інструменти презентації результатів досліджень.
3. Роль медіа у формуванні суспільного сприйняття економічної інформації.
4. Академічна етика, медіаграмотність та ризики поширення інформації у цифровому середовищі.

1. Сутність та значення популяризації наукових економічних досліджень

Популяризація наукових досліджень є важливою складовою сучасної наукової діяльності. У глобалізованій економіці результати економічних досліджень мають значний вплив на розвиток держав, міжнародних ринків, бізнесу та фінансових систем. Саме тому важливо не лише створювати нові знання, а й забезпечувати їх доступність для суспільства.

Економічні дослідження відіграють ключову роль у формуванні державної політики. Аналітичні матеріали щодо інфляції, валютного курсу,

міжнародної торгівлі чи інвестиційної привабливості використовуються урядами, міжнародними організаціями та бізнесом. Проте ефективність таких досліджень залежить від того, наскільки зрозуміло вони представлені аудиторії.

У сучасному світі науковець більше не може обмежуватися лише публікацією статті у фаховому журналі. Суспільство очікує швидкої та доступної інформації. Тому економіст повинен володіти навичками наукової комунікації та вміти адаптувати складну інформацію до різних цільових аудиторій.

Популяризація економічних знань у сучасному суспільстві є необхідною складовою професійної діяльності економіста, а не другорядною активністю. Наукове дослідження набуває суспільної значущості лише тоді, коли його результати зрозуміло пояснені, доступні та здатні впливати на суспільні рішення.

При цьому важливо розрізняти суміжні, але не тотожні поняття. **Популяризація** економічних досліджень (popularization) спрямована на спрощене представлення складних наукових результатів для широкої аудиторії. **Наукова комунікація** (scientific communication) є ширшим процесом двостороннього обміну знаннями між науковцями, політиками та суспільством. **Наукова дипломатія** (science diplomacy) передбачає використання наукових результатів як інструменту міжнародного співробітництва, формування довіри між країнами та вирішення глобальних економічних проблем. Розмежування цих категорій є принциповим для коректного аналізу каналів та ефектів поширення економічного знання.

Протягом тривалого часу економічна наука розвивалася у відносній ізоляції, що спричинило комунікаційний розрив між дослідниками та громадськістю. Цей розрив у науковій літературі отримав назву public-economics gap, або суспільно-економічна прогалина.

Public-economics gap (суспільно-економічна прогалина) — це системний розрив між науковими економічними знаннями та їх сприйняттям суспільством, що виникає через складність мови науки, різні цінності, когнітивні упередження, низьку економічну грамотність та вплив цифрового інформаційного середовища.

Дослідники (Medvecky & Macknight, 2017) виділяють кілька ключових причин виникнення public-economics gap:

1. *Складність мови економічної науки.* Економічні статті містять математичні моделі, економетричні формули та спеціалізований жаргон, що робить їх малозрозумілими для широкої аудиторії.

2. *Різниця у способах мислення.* Економісти оцінюють явища через ефективність, альтернативні витрати та довгострокові наслідки. Суспільство мислить інтуїтивно, емоційно та короткостроково.

3. *Контрінтуїтивність економічних законів.* Багато економічних висновків суперечать життєвому досвіду людей (наприклад, користь вільної торгівлі або позитивна роль помірної інфляції).

4. *Криза довіри після фінансової кризи 2008 року.* Нездатність багатьох експертів передбачити кризу спричинила зниження довіри до економістів.

5. *Цифровізація та інфодемія.* Соціальні мережі, відеоплатформи та месенджери поширюють величезну кількість неперевіреної інформації, що підсилює економічні міфи та популізм.

У контексті цифрової економіки процеси популяризації економічних досліджень набувають нових характеристик, пов'язаних із феноменами *attention economy* (економіки уваги) та *platform capitalism* (платформного капіталізму). В умовах надлишку інформації головним ресурсом стає не знання як таке, а здатність привернути та утримати увагу аудиторії, що суттєво впливає на способи подання економічних даних.

Соціальні платформи, зокрема TikTok та YouTube, фактично виконують роль нових економічних інтерпретаторів, трансформуючи складні макроекономічні концепції у короткі візуальні наративи. Це сприяє підвищенню доступності знань, однак одночасно створює ризик **oversimplification bias** — систематичного викривлення змісту економічних явищ через надмірне спрощення. У результаті формується ситуація, коли популярність контенту не корелює з його науковою достовірністю, що посилює проблему інформаційної асиметрії між експертами та аудиторією.

Чинники формування суспільно-економічної прогалини наведено у табл. 8.1:

Таблиця 8.1 - Чинники формування public-economics gap та їхні наслідки

Рівень	Основні прояви	Наслідки
Академічний	Складний жаргон, математизація, вузька спеціалізація	Нерозуміння наукових висновків
Суспільний	Інтуїтивне мислення, емоційні оцінки, недовіра	Спротив реформам, популізм
Цифровий (платформи)	Фейки, інфодемія, “диванні” експерти	Дезінформація, викривлені очікування

Політичний	Використання економічних міфів у кампаніях	Маніпуляції та хибні рішення
------------	--	------------------------------

У ХХІ столітті розрив між економістами та суспільством поглибився через:

- соціальні мережі, де складні економічні рішення коментуються на побутовому рівні;
- анонімні канали в месенджерах, що поширюють фейки;
- платформи з короткими відео, де популярність отримують прості, але хибні пояснення;
- ефект Даннінга-Крюгера, коли некомпетентні автори демонструють надмірну впевненість [199].

У результаті голос професійного економіста стає менш помітним, а суспільство частіше довіряє блогерам, ніж науковцям.

Цікавий факт: Дослідження Паоли Сапієнці та Луїджі Зінгалеса (2013) показує, що між поглядами економічних експертів і широкої громадськості існує суттєвий систематичний розрив [200]. У середньому рівень згоди з певними економічно-політичними твердженнями відрізняється приблизно на 35 процентних пунктів між економістами та населенням США. Підкреслимо, що цей розрив не зменшується для більш освічених респондентів або тих, хто має економічну освіту: навіть ці групи демонструють відповіді, подібні до середнього населення, а не до професійних економістів. Ще один результат полягає в тому, що розбіжності між економістами та громадськістю є найбільшими саме в тих питаннях, де серед економістів існує найвищий рівень консенсусу. Тобто там, де професійна економічна спільнота найбільш одностайна, громадська думка часто відхиляється найбільше. Типовим прикладом є вибір між політичними інструментами для зменшення викидів CO₂: економісти переважно підтримують податок на вуглець або пальне як більш ефективний механізм, тоді як значна частина населення віддає перевагу регуляторним стандартам для автомобілів, навіть якщо вони економічно менш ефективні. Автори пояснюють ці розбіжності не стільки браком інформації, скільки різними базовими припущеннями щодо того, як працюють ринки та державна політика, а також різним рівнем довіри до економічних моделей і їхніх наслідків.

Міжнародні економічні організації відіграють системоутворюючу роль у процесах популяризації економічних знань, використовуючи розвинуті комунікаційні інструменти. Зокрема, World Bank, International Monetary Fund та Organisation for Economic Co-operation and Development активно застосовують policy briefs (короткі аналітичні записки для політиків), інтерактивні dashboards (візуалізовані статистичні платформи), а також explainer videos (пояснювальні відеоматеріали), що спрощують складні економічні моделі для широкої аудиторії.

Такі комунікаційні інструменти забезпечують не лише поширення знань, але й безпосередній вплив на економічну політику держав. Наприклад, policy briefs Міжнародного валютного фонду часто використовуються урядами як аналітична основа для програм макроекономічної стабілізації, тоді як аналітичні звіти Світового банку впливають на формування стратегій розвитку інфраструктури та подолання бідності. OECD, у свою чергу, через свої порівняльні індикатори формує глобальні стандарти оцінки економічного та соціального добробуту, що опосередковано впливає на національні реформи. Ці індикатори не встановлюють обов'язкових стандартів для держав, але створюють "м'яку інституційну силу" (soft governance) через міжнародні рейтинги та порівняння країн, політичний бенчмаркінг (peer comparison), рекомендації щодо реформ на основі даних. У результаті уряди часто використовують ці показники як орієнтир для оцінки ефективності власних політик та обґрунтування реформ, особливо в освіті, ринку праці та соціальній політиці.

Ключові напрями подолання розриву між наукою та суспільством за OECD [201]. OECD визначає три критичні сфери, які потребують негайної уваги, якщо наука прагне бути ефективною та суспільно значущою:

1. Наукова доброчесність та відповідальна комунікація. Наукова доброчесність - фундамент довіри. Після низки гучних випадків фальсифікацій та помилкових публікацій, особливо під час COVID-19, багато країн переглянули стандарти етики, прозорості та рецензування. OECD наголошує, що публічна комунікація науки довгий час була недооцінена, а її слабкість сприяла поширенню недовіри та дезінформації.

Проблеми, які виділяє OECD:

- надмірна орієнтація на "сенсаційні відкриття";
- відсутність пояснення невизначеностей;
- одностороння комунікація без діалогу з громадянами;
- вразливість до фейків, що поширюються через соціальні мережі.

2. Залучення громадян до досліджень. Сучасна наука дедалі більше переходить до моделей citizen science, де громадяни беруть участь у зборі даних, моніторингу, оцінюванні політик. Це підвищує довіру, розширює доступ до науки та формує культуру співучасті.

3. Інтерфейс між наукою та політикою. Ефективна взаємодія між науковцями та політиками потребує:

зрозумілих форматів подання даних (policy briefs, інфографіка, презентації);

чітких рекомендацій, прив'язаних до доказів;

прозорості щодо обмежень дослідження;

регулярного діалогу, а не реакції лише у кризові моменти.

OECD підкреслює, що ці три напрями є частиною ширшої концепції open science, яка передбачає «вбудовування науки в суспільство» (OECD, 2025, р. 136) [201].

Цікавий факт: Під час пандемії COVID-19 OECD у своїх аналітичних звітах зазначала, що рівень довіри до наукових рекомендацій і державної політики залежав від якості комунікації, зокрема від того, наскільки відкрито уряди та науковці пояснювали невизначеності, обмеження даних і процес ухвалення рішень. OECD підкреслювала, що прозорість, інклюзивна комунікація та визнання наукової невизначеності сприяють вищій довірі до науки та кращій готовності населення дотримуватися рекомендацій у кризових умовах [202].

Отже, популяризація досліджень виконує кілька важливих функцій, які наведено у табл. 8.2:

Таблиця 8.2 - Функції популяризації економічних досліджень

Функція	Сутність	Результат для суспільства
Демократизація знань	Пояснення складних економічних моделей простими словами	Зростання доступності наукової інформації
Формування раціонального виборця	Навчання аналізу економічних обіцянок політиків	Зменшення впливу популізму
Зміцнення довіри до інституцій	Пояснення логіки рішень державних органів	Підвищення рівня громадської підтримки реформ
Підвищення рівня економічної культури	Усвідомлена участь громадян в економічних процесах	Зростання фінансової грамотності

Формування позитивного іміджу науки	Публічне представлення досліджень у медіа та соцмережах	Підвищення престижу економічної професії
Сприяння міжнародній співпраці	Поширення результатів досліджень через глобальні платформи	Інтеграція української науки у світовий простір
Підвищення конкурентоспроможності дослідника	Розвиток навичок комунікації та публічного виступу	Зростання цитованості та впізнаваності автора

Цікавий факт: За результатами міжнародного дослідження OECD Trust Survey 2023, рівень довіри громадян до національних урядів суттєво залежить від соціально-економічних характеристик населення.

Зокрема, освітній розрив (Education Gap) показує, що серед людей із високим рівнем освіти довіра до уряду є на 18–25 % вищою, ніж серед осіб із низьким рівнем освіти.

Фінансовий розрив (Financial Concerns Gap) демонструє, що громадяни, які не хвилюються за своє фінансове благополуччя, мають на 20 % більше довіри до державних інституцій.

Крім того, політична активність і відчуття впливу на систему (Political Agency Gap) підвищують рівень довіри майже вдвічі порівняно з тими, хто вважає, що не має голосу в політиці. Зазначені дані підтверджують, що поширення економічних знань, розвиток освіти та фінансової грамотності є ключовими чинниками зміцнення суспільної довіри та подолання суспільно-економічного розриву [203].

У сучасній науковій літературі популяризація економічних досліджень розглядається в межах кількох взаємопов'язаних теоретичних підходів. По-перше, це science communication (**наукова комунікація**), яка фокусується на процесах передавання наукового знання від дослідників до різних цільових аудиторій із урахуванням рівня їхньої компетентності та когнітивних особливостей. По-друге, knowledge translation (**трансляція знань**), що передбачає адаптацію результатів досліджень у прикладні форми, придатні для використання у політиці, бізнесі та суспільній практиці. По-третє, evidence-based policy (яка вже згадувалась у попередніх лекціях), яка визначає механізми інтеграції наукових результатів у процес ухвалення державних рішень. У сукупності ці підходи формують концептуальну основу популяризації економічної науки як інструменту суспільного впливу.

В умовах воєнних та економічних криз роль економічної аналітики значно зростає. Саме економічні дослідження допомагають оцінювати наслідки кризових явищ, прогнозувати розвиток економіки та формувати стратегії відновлення. У кризових умовах економічні рішення мають прийматися швидко, але водночас на основі достовірних даних. Тому популяризація економічних досліджень стає важливою не лише для науки, а й для національної безпеки, адже суспільство повинно розуміти логіку державних рішень, щоб підтримувати їх.

Отже, популяризація економічних досліджень є необхідною умовою інтеграції науки у суспільний розвиток та формування сучасного інформаційного середовища. Популяризація економічних досліджень підвищує практичну цінність науки, забезпечує зв'язок між дослідниками та суспільством і сприяє формуванню економічної культури.

2. Методи та інструменти презентації результатів досліджень

Ефективна презентація результатів економічних досліджень є важливою умовою подолання суспільно-економічної прогалини та забезпечення практичного впливу науки на політику, бізнес і суспільство. Сучасний економіст повинен уміти адаптувати складні наукові дані до потреб різних аудиторій, використовуючи інструменти, що поєднують наукову точність, візуальну виразність і доступність викладу.

Одним із найважливіших форматів комунікації між економічною наукою та владою є **аналітична записка (Policy Brief)**, яка вже згадувалась у попередньому параграфі, це короткий документ обсягом 1500-3000 слів, призначений для осіб, які ухвалюють рішення. Його структура суттєво відрізняється від академічної статті, оскільки орієнтована на швидке розуміння проблеми та варіантів її вирішення. Такий формат дозволяє перетворити академічні результати на конкретні політичні та управлінські рішення, що особливо важливо в умовах кризових ситуацій.

На відміну від академічної статті, яка орієнтована на фахівців і містить розгорнуту методологію, policy brief призначений для читачів, що мають обмежений час і потребують швидкого доступу до ключових висновків. У документі Світового банку наголошується, що аналітична записка має бути короткою, сфокусованою, орієнтованою на аудиторію та заснованою на доказах [204]. Її головне завдання — переконати у необхідності певного рішення, а не просто інформувати.

Рекомендації щодо підготовки ефективного Policy Brief: узагальнення на основі презентації Світового банку [204].

1. Орієнтація на аудиторію та мету документа. Першим кроком у створенні policy brief є чітке визначення аудиторії. Автор повинен розуміти, хто саме буде читати документ: політики, адміністратори, дипломати, журналісти, донори чи інші зацікавлені сторони. Стиль, обсяг і тон мають бути адаптовані до рівня підготовки читача. Орієнтація на аудиторію є ключовою умовою ефективності аналітичної записки. Не менш важливою є чітка постановка мети. Автор повинен визначити, чи має документ привернути увагу до проблеми, запропонувати альтернативу, вплинути на рішення або підготувати підґрунтя для подальших дій. Мета формулюється на початку й визначає логіку всього тексту. У презентації WB наголошено: “Озвучуйте мету з самого початку — не залишайте її між рядками”.

2. Структура та логіка викладу. Policy brief має чітку структуру, яка веде читача від проблеми до рішення. Типова структура включає резюме, вступ, контекст і значущість проблеми, огляд дослідження, аналіз висновків, огляд політичних варіантів, рекомендації та додатки. Структура повинна логічно вести читача від проблеми до рішення.

3. Резюме (executive summary) є найважливішим елементом, оскільки саме його читають у першу чергу. Воно має містити 1–2 абзаци з викладом суті проблеми, ключових висновків і рекомендацій. Резюме варто писати після завершення основного тексту, щоб воно було максимально точним.

4. Вступ має зацікавити читача та пояснити, чому тема є актуальною. Контекст і значущість проблеми повинні показати, чому саме зараз потрібне політичне втручання. Огляд дослідження подає лише найважливіші факти, без надмірної методології. Аналіз результатів має бути зрозумілим нефаховій аудиторії та пов’язувати дані з рекомендаціями. Розділ про політичні варіанти демонструє недоліки поточного підходу та обґрунтовує потребу змін. Завершальні рекомендації повинні бути чіткими, реалістичними та здійсненними.

4. Мова, стиль і доступність. Policy brief має бути написаний простою, зрозумілою мовою, без академічного жаргону. Кожен абзац повинен працювати на головну мету — донесення суті проблеми та рекомендацій. Автору слід уникати надмірної деталізації, повторів і другорядної інформації. Доступність також означає використання візуальних елементів: графіки, схеми, бічні панелі, короткі списки (табл. 8.3). Вони допомагають структурувати текст і полегшують сприйняття.

4. Візуалізація та дизайн. Ефективний дизайн policy brief підсилює аргументацію. Заголовки та підзаголовки структурують текст, списки

допомагають подати інформацію стисло, а графіка робить документ наочним. Бічні панелі (sidebars) використовуються для коротких фактів, цитат або прикладів. Важливо використовувати лише ті візуальні матеріали, які підсилюють ключові ідеї. Кожен графік має мати підпис, що пояснює його зміст і зв'язок із рекомендаціями.

5. Перевірка якості та оцінювання ефективності. Перед поширенням policy brief необхідно провести ревізію. Автор має ще раз оцінити мету, аудиторію, зміст і структуру документа. У методологіях підготовки policy briefs широко використовується принцип “elevator pitch” [205], який передбачає перевірку ясності документа через здатність коротко пояснити його ключове повідомлення нефахівцю за 20–30 секунд. Такий тест застосовується як евристичний інструмент для оцінки зрозумілості та фокусу політичного повідомлення, хоча не є формалізованим стандартом міжнародних організацій.

На відміну від policy brief, **policy paper** є більш розгорнутим аналітичним документом, що містить глибокий аналіз проблеми, методологічне обґрунтування та системну оцінку альтернативних політик. Policy paper зазвичай має обсяг 5 000-20 000 слів і може функціонально наближатися до прикладного дослідницького звіту [206].

Структура policy paper. Типова структура включає:

- вступ і постановка проблеми;
- теоретичне та концептуальне підґрунтя;
- методологія аналізу;
- емпіричні результати або моделювання;
- порівняння політичних альтернатив;
- оцінка наслідків (economic impact assessment);
- висновки та політичні рекомендації.

Policy paper виконує роль: аналітичної бази для формування policy brief, інструменту стратегічного планування політики, документа для експертного обговорення (think tanks, урядові аналітичні підрозділи). Таким чином, policy paper є аналітичним фундаментом, тоді як policy brief — комунікаційним інструментом прийняття рішень (табл. 8.3).

Таблиця 8.3 - Порівняльна характеристика: policy brief, policy paper та academic paper

Критерій	Policy Brief	Policy Paper	Academic Paper
Основна мета	Швидке інформування для	Глибокий політичний аналіз і обґрунтування	Генерація нового наукового знання

	прийняття рішень	рішень	
Цільова аудиторія	Політики, держслужбовці, менеджери	Аналітичні центри, урядові експерти	Наукова спільнота
Обсяг	2-8 сторінок (1500-3000 слів)	10-40 сторінок	15-60+ сторінок
Структура	Жорстко прикладна, скорочена	Розширена аналітична	Академічно стандартизована (IMRaD)
Рівень деталізації	Низький–середній	Середній–високий	Високий
Тип даних	Ключові індикатори, візуалізації	Повні набори даних, моделі	Повні емпіричні дані, методологія
Стиль викладу	Простий, комунікаційний	Аналітичний, структурований	Формалізований, теоретичний
Час підготовки	Короткий (дні–тижні)	Середній (тижні–місяці)	Довгий (місяці–роки)
Основний фокус	Рекомендації	Аналіз + політичні альтернативи	Теоретичний внесок
Роль у політиці	Прямий інструмент прийняття рішень	Основа для політичного дизайну	Опосередкований вплив

У сучасній системі економічної науки ці три формати утворюють ієрархію трансляції знання (рис. 8.1):

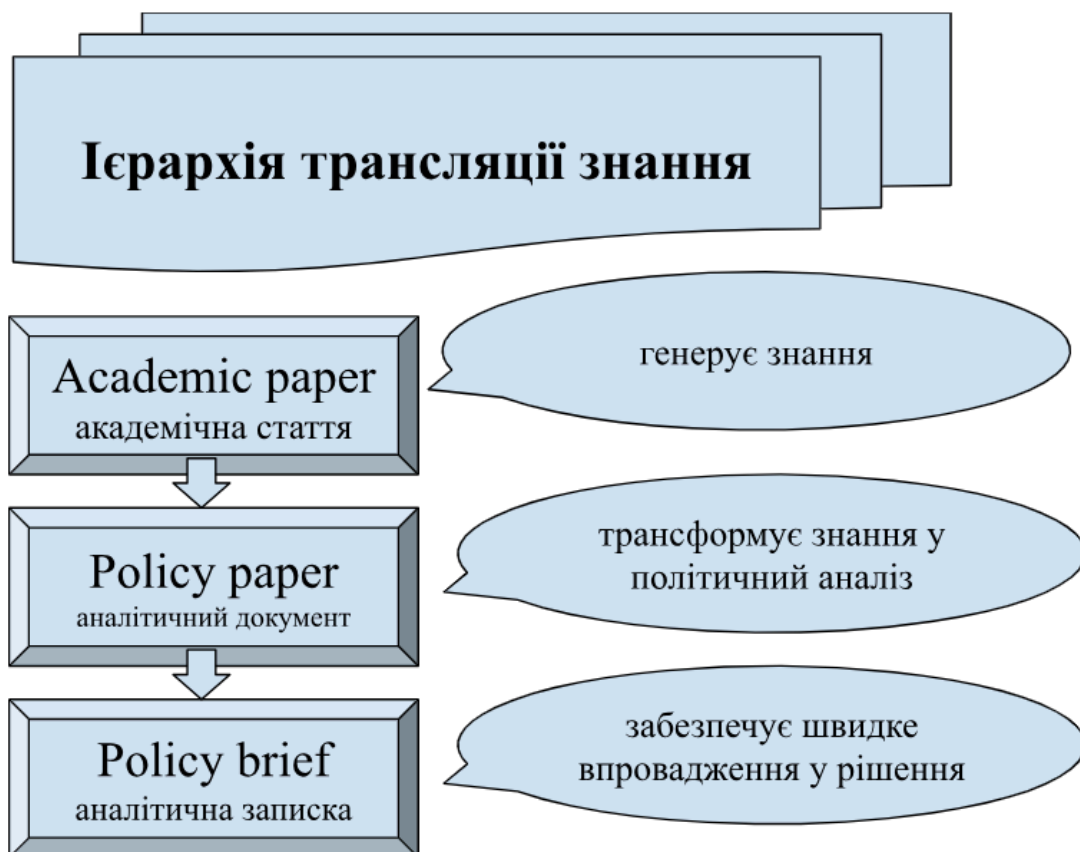

Рис. 8.3 - Ієрархія трансформації наукових результатів у політико-управлінські рішення

Таким чином, ефективна наукова комунікація в економіці передбачає не лише виробництво знань, але й їх структуровану трансляцію в різні рівні прийняття рішень.

Важливою складовою сучасної економічної комунікації є візуалізація даних, яка підвищує зрозумілість складних статистичних та модельних результатів. Тому навички data storytelling (поєднання аналітики, візуалізації та наративного пояснення даних) стають важливими для економістів і політичних аналітиків. У роботах Дейдріе МакКлоскі, зокрема в *The Rhetoric of Economics* [207], стверджується, що економічна наука має риторичний характер: економісти переконують не лише за допомогою формальних моделей, а й через мову, метафори, аналогії та наративні структури. Формальні моделі самі по собі містять концептуальні метафори (наприклад,

раціонального вибору чи ринкової рівноваги), які впливають на те, як інтерпретуються економічні явища.

Сучасна презентація поєднує:

- Data Visualization — графіки, діаграми, карти, анімації;
- Data Storytelling — логічний сюжет, що пояснює дані через історію.

Візуалізація забезпечує емпіричну основу, а сторітелінг — змістовну логіку та зрозумілий контекст.

Одним із найбільш поширених інструментів є мультимедійна презентація. Вона дозволяє поєднати текст, графіку, таблиці та відеоматеріали. Для економічних досліджень особливо важливо використовувати візуалізацію статистичних даних.

Сучасний економіст повинен дотримуватися **принципів ефективної презентації**:

1. мінімум тексту на слайдах;
2. чітка структура;
3. використання графіків та схем;
4. логічність викладу;
5. доступність інформації.

Важливим елементом є **інфографіка**. Вона дозволяє спрощувати складні економічні процеси та робити інформацію більш зрозумілою для аудиторії.

Сучасні цифрові інструменти значно полегшують підготовку презентацій: Canva (інфографіка та дизайн) [208]; Power BI (інтерактивні панелі) [209]; Tableau (складна візуалізація) [210]; Google Trends (аналіз інформаційних трендів) [211]; Statista (статистичні бази даних) [212].

Типовими **помилками презентацій** є:

- надмірна кількість тексту;
- складна термінологія без пояснень;
- перевантаження статистикою;
- відсутність візуалізації;
- слабкий контакт із аудиторією.

Візуалізація є дуже важливою для економічних досліджень, оскільки надає можливість:

- спрощувати складні процеси;
- демонструвати тренди та закономірності;
- зменшувати когнітивне навантаження;
- підвищувати рівень запам'ятовування інформації (табл. 8.4).

Таблиця 8.4 - Типи візуальних інструментів та їхнє застосування в економіці

Тип інструменту	Оптимальна сфера застосування	Когнітивний ефект
Лінійний графік	Часові ряди: ВВП, інфляція, безробіття	Розпізнавання трендів і циклів
Стовпчикова діаграма	Порівняння країн, галузей, ринків	Швидке ранжування показників
Діаграма розсіювання	Кореляції між змінними	Виявлення зв'язків і аномалій
Гістограма	Розподіл доходів, вікові структури	Розуміння нерівності та структури даних
Анімований графік	Динамічні процеси у часі	Зниження когнітивного навантаження, краща наочність

У міжнародній економіці значну роль відіграють онлайн-комунікації. Вебінари, онлайн-конференції та відеопрезентації дозволяють дослідникам співпрацювати з міжнародною аудиторією. Економіст-міжнародник повинен уміти презентувати результати досліджень у міжнародному професійному середовищі. Під час міжнародних презентацій важливо враховувати мовні особливості аудиторії; культурні відмінності у сприйнятті кольорів та символів; різні стандарти академічної комунікації; потребу адаптації прикладів до глобального контексту.

Ефективна міжнародна презентація економічних досліджень базується на чотирьох взаємопов'язаних вимірах:

1. *Мовна адаптація (linguistic accessibility)*. Міжнародна аудиторія вимагає використання простого академічного англійського стилю (plain academic English); уникнення локалізованих термінів без пояснення; чіткої дефініції економічних категорій. Поради: застосовувати принцип “one idea – one sentence” у слайдах; мінімізувати синтаксичну складність; уникати надмірної термінологізації без контексту [213].

2. *Культурна адаптація візуальних елементів*. Сприйняття кольорів, символів та графічних метафор суттєво варіює між культурами. Приклади: червоний колір може означати як “ризик”, так і “успіх” залежно від культурного контексту; жести та іконографія можуть мати різні семантичні значення; напрямок читання графіків (ліва→права vs інші традиції сприйняття інформації).

3. *Стандарти академічної комунікації*. Структурованість презентації (problem → method → results → implications); прозорість методології;

відтворюваність результатів (reproducibility); чітке розмежування фактів і інтерпретацій.

Отже, ефективна презентація економічних досліджень повинна поєднувати наукову точність, візуальну привабливість та доступність інформації. Сучасна презентація економічних досліджень базується на візуалізації даних, цифрових технологіях та навичках ефективної комунікації.

3. Роль медіа у формуванні суспільного сприйняття економічної інформації

Медіа є ключовим посередником між економічною наукою, державними інституціями та суспільством. Оскільки більшість громадян не звертається безпосередньо до первинних джерел — офіційних звітів, наукових публікацій чи статистичних баз даних — саме медіа формують первинне уявлення про стан економіки, фінансові ринки, державну політику та глобальні економічні процеси. Телебачення, друковані видання, онлайн-ресурси, соціальні мережі та інформаційні агентства створюють інформаційне середовище, у якому громадяни інтерпретують економічні події та ухвалюють фінансові рішення.

Сучасний медіапростір забезпечує швидке поширення результатів економічних досліджень і суттєво впливає на громадську думку щодо реформ, інвестиційного клімату та міжнародних відносин. Для економістів співпраця з медіа є важливим інструментом популяризації наукових результатів: експертні коментарі, аналітичні статті, інтерв'ю та публічні виступи дозволяють донести складні економічні висновки до широкої аудиторії та підвищити рівень економічної грамотності населення.

Вплив медіа на економічну поведінку реалізується через три основні канали:

1. Трансляційний канал. Медіа передають актуальні статистичні дані, прогнози, рішення центральних банків та урядів. Для значної частини населення саме новини є основним джерелом інформації про інфляцію, облікову ставку чи валютний курс.

2. Психологічний канал (тональність новин). Емоційне забарвлення новин формує загальний настрій споживачів і бізнесу. Негативна тональність може посилювати песимізм, тоді як нейтральна або конструктивна подача знижує панічні реакції. Це особливо важливо в умовах криз.

3. Канал інтенсивності оновлення очікувань. У періоди економічної нестабільності кількість новин різко зростає. Це стимулює людей частіше

переглядати свої фінансові плани, що впливає на споживання, заощадження та інвестиції.

У межах теорії раціональної неувважності (Rational Inattention) припускається, що економічні агенти мають обмежену здатність до обробки інформації, що змушує їх оптимально відбирати, які сигнали враховувати при формуванні очікувань [214]. Оновлення очікувань може бути неперервним або асинхронним і залежить від інформаційних витрат, а не є обов'язково дискретним у часі. Медіа та інформаційні платформи знижують витрати доступу до інформації та обробки сигналів, фактично підвищуючи ефективну інформаційну пропускну здатність агентів. Це призводить до більш швидкої та точної корекції очікувань, оскільки оптимальна стратегія уваги змінюється у бік більш частого оновлення інформації.

Медіа не лише передають інформацію, а й формують контекст її сприйняття. Найважливіші ефекти:

1. Асиметрія висвітлення (Negativity Bias) — перевага негативних новин створює відчуття постійної нестабільності.
2. Ефект заголовка (Headline Effect) — короткі емоційні заголовки визначають інтерпретацію події навіть без прочитання тексту.
3. Ефект присутності інституцій — так, наприклад, часті виступи представників центрального банку країни підсилюють відчуття активності, але надмірність може знижувати довіру.
4. Фокусування уваги на наративах — емоційні історії витісняють раціональний аналіз.

Економічні новини безпосередньо впливають на поведінку споживачів, інвесторів і фінансових установ. Повідомлення про зміну облікової ставки, інфляцію чи міжнародні санкції можуть спричинити коливання валютного курсу або фондового ринку.

У глобальному інформаційному просторі особливе значення мають міжнародні економічні медіа — Bloomberg, Reuters, Financial Times, які формують світовий порядок денний у сфері економіки та фінансів. В умовах криз роль медіа посилюється: суспільство потребує оперативної та об'єктивної інформації, але водночас зростають ризики маніпуляцій, сенсаційності та поширення фейкових прогнозів. Тому економіст повинен уміти працювати з публічним простором, дотримуватися принципів наукової обґрунтованості та оперативно реагувати на інформаційні виклики.

Цікавий факт: Емпіричні дослідження монетарної комунікації, зокрема робота Berger & Winter (2025) “The Newspaper Channel of Monetary Communication: Do Consumers Hear What the ECB Says?”, аналізують роль медіа як проміжного каналу

між центральними банками та домогосподарствами. Автори показують, що новинні медіа відіграють суттєву роль у трансляції інформації про монетарну політику та інфляцію до споживачів, а тональність та інтерпретація новин може бути статистично пов'язана з короткостроковими змінами інфляційних очікувань (у сенсі Granger-причинності). Результати також узгоджуються з широкою літературою про інформаційні фрикції та обмежену увагу, яка припускає, що складність або низька зрозумілість офіційних комунікацій може підвищувати роль медіа як інтерпретатора економічної інформації. Водночас ці результати не означають, що медіа систематично “перевершують” центральні банки, а радше що вони є критичним каналом трансляції та фреймінгу економічних сигналів [215].

В умовах криз роль медіа значно посилюється. Під час пандемії COVID-19, фінансових потрясінь чи геополітичних конфліктів суспільство потребує оперативної та об'єктивної інформації щодо економічних наслідків кризових явищ. Водночас існують ризики маніпуляції статистичними даними, сенсаційності матеріалів, економічної пропаганди та поширення фейкових прогнозів.

Сучасна медіасфера характеризується високою швидкістю інформаційних потоків, тому економіст повинен уміти професійно працювати з публічним простором, оперативно реагувати на інформаційні виклики та дотримуватися принципів наукової обґрунтованості. Особливого значення набуває розвиток медіаграмотності та критичного мислення, що дозволяє аналізувати достовірність економічної інформації та уникати маніпуляцій.

Таблиця 8.5. - Порівняння традиційних медіа та соціальних мереж

Критерій	Традиційні медіа	Соціальні мережі
Швидкість поширення	Середня	Висока
Достовірність	Вища	Часто неперевірена
Охоплення	Масове	Таргетоване
Зворотний зв'язок	Обмежений	Миттєвий
Вартість популяризації	Висока	Нижча

У швидкому та фрагментованому інформаційному середовищі критичне мислення та медіаграмотність стають необхідними навичками. Вони дозволяють оцінювати достовірність економічної інформації; розрізняти факти та інтерпретації; уникати маніпуляцій; формувати обґрунтовані економічні рішення.

Отже, медіа формують суспільне сприйняття економічних процесів і мають значний вплив на економічну поведінку населення та бізнесу. Вони є не лише каналом передачі інформації, а й активним учасником формування економічних очікувань. Тому якість економічної журналістики, відповідальність експертів та розвиток медіаграмотності є критично важливими для стабільності економічної системи.

4. Академічна етика, медіаграмотність та ризики поширення інформації у цифровому середовищі

У цифрову епоху наукова комунікація виходить далеко за межі традиційних форматів (академічних журналів і конференцій). Соціальні мережі, онлайн-медіа та цифрові платформи створюють нові можливості для популяризації економічних досліджень, але водночас формують середовище з високими етичними, інформаційними та репутаційними ризиками. Поширення наукової інформації у цифровому середовищі потребує дотримання принципів академічної етики. Для економістів це особливо важливо, оскільки економічна інформація впливає на суспільні процеси, фінансові рішення та поведінку громадян.

Академічна етика — це система норм і принципів, що регулюють поведінку науковця у процесі дослідження, публікації та публічного представлення результатів. Вона базується на принципах надійності досліджень; чесності та прозорості; поваги до колег та аудиторії; відповідальності за суспільні наслідки наукових висловлювань. У Європейському кодексі наукової доброчесності (European Code of Conduct for Research Integrity) [216] особливо наголошується на відкритості даних та коду відповідно до принципів FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable) [217]. Це означає, що результати досліджень мають бути доступними для перевірки, відтворення та повторного використання.

Одним із ключових принципів є *достовірність інформації*. Будь-які статистичні дані чи аналітичні висновки повинні базуватися на перевірених джерелах. Важливим аспектом є *академічна доброчесність*, увагу

дослідження якої ми вже присвятили на минулих лекціях. Як вже зазначалось, *плагіат, маніпуляція даними або використання неперевіреної інформації* негативно впливають на репутацію дослідника. Порушення академічної етики, а саме плагіат, маніпуляція статистикою, використання неперевіраних джерел, не лише дискредитують дослідника, а й можуть завдати реальної шкоди суспільству, особливо коли йдеться про економічні прогнози чи аналітичні висновки.

У цифровому середовищі особливо швидко поширюються фейки та дезінформація. Це створює загрозу для суспільної довіри до науки та економічної аналітики. Економісти повинні дотримуватися етичних стандартів під час роботи у соціальних мережах. Публічні коментарі мають бути професійними, обґрунтованими та коректними. Окрему проблему становить *інформаційна маніпуляція*. Економічні дані можуть використовуватися для політичного чи комерційного впливу. Особливо небезпечними є фейкові економічні прогнози. Розрізняють такі форми інформаційних викривлень:

- ненавмисне поширення помилкової інформації;
- свідому дезінформацію (маніпуляцію даними);
- використання правдивої інформації у викривленому контексті [218; 219].

Для економічних досліджень це має особливе значення, оскільки інформаційні викривлення можуть впливати на економічні очікування, інвестиційні рішення та функціонування фінансових ринків.

Соціальні мережі стали одним із найважливіших каналів наукової комунікації у XXI столітті. Платформи LinkedIn, YouTube, Facebook, Instagram, а також наукові мережі (ResearchGate, Google Scholar) забезпечують швидке поширення результатів досліджень та прямий контакт із аудиторією. Важливим сучасним трендом є використання відеоконтенту, інфографіки та подкастів для популяризації економічної науки. Такі формати сприяють підвищенню доступності складної інформації та розширенню міжнародної наукової взаємодії.

Соціальні мережі забезпечують прямий контакт між науковцями та аудиторією. Важливим трендом є використання відеоконтенту та подкастів. Короткі відео з поясненням економічних процесів стають популярним форматом популяризації науки. Соціальні мережі також сприяють міжнародній комунікації. Дослідники, економісти можуть брати участь у професійних дискусіях, поширювати результати досліджень та встановлювати контакти з міжнародними партнерами.

Разом із перевагами цифрового середовища існують суттєві ризики поширення економічної інформації (табл. 8.6).

Таблиця 8.6 - Основні ризики поширення економічної інформації у цифровому середовищі

Тип ризику	Сутність	Приклад	Наслідки
Інформаційний	Викривлення або спотворення економічної інформації в процесі її поширення	Фейкові економічні новини, неточні статистичні дані	Формування хибного уявлення про економічні процеси
Аналітичний	Некоректна інтерпретація або узагальнення економічних даних	Ототожнення кореляції з причинно-наслідковим зв'язком	Прийняття неефективних або помилкових рішень
Репутаційний	Втрата довіри до дослідника або інституції внаслідок поширення неякісної інформації	Публікація неперевіраних або суперечливих даних	Зниження професійного авторитету
Економічний	Вплив інформаційних повідомлень на поведінку економічних агентів і ринки	Маніпулятивні прогнози, заяви у соцмережах	Волатильність ринків, панічні або спекулятивні реакції
Етичний	Порушення норм академічної доброчесності у роботі з інформацією	Плагіат, фальсифікація, маніпуляція даними	Дискредитація дослідника та науки загалом

Прикладом впливу цифрового середовища на економічні процеси є реакція ринку криптовалют на публічні заяви популярних осіб, що може спричиняти значні коливання вартості активів. Це демонструє високий рівень взаємозв'язку між інформаційним простором та економічною поведінкою.

Важливим елементом професійної підготовки економістів є медіаграмотність.

Медіаграмотність — це здатність критично оцінювати інформацію, перевіряти джерела, аналізувати достовірність даних і виявляти маніпуляції. Вона включає такі навички:

-
- критичне оцінювання інформації;
 - перевірка джерел (fact-checking);
 - аналіз достовірності даних;
 - виявлення маніпулятивних повідомлень.

Формування медіаграмотності є необхідною умовою протидії дезінформації та підвищення якості економічної аналітики.

Для ефективної діяльності у цифровому середовищі економісту доцільно дотримуватися таких рекомендацій:

- використовувати лише перевірені та авторитетні джерела інформації;
- чітко відокремлювати факти від інтерпретацій;
- пояснювати обмеження дослідження;
- дотримуватися правил цитування та авторського права;
- уникати сенсаційних або маніпулятивних формулювань;
- підтримувати професійну репутацію у цифровому середовищі.

Особливу увагу слід приділяти формуванню цифрової репутації. Для студентів-економістів це передбачає участь у професійних дискусіях, публікацію аналітичних матеріалів, розвиток академічного нетворкінгу та навичок публічних онлайн-виступів. Якісний цифровий профіль і професійна активність у мережі сприяють підвищенню конкурентоспроможності фахівця на ринку праці.

Таким чином, цифрове середовище створює нову модель наукової комунікації, що поєднує можливості швидкого поширення інформації з підвищеними вимогами до її достовірності та етичності. Відповідальне ставлення до інформації, медіаграмотність та дотримання принципів академічної доброчесності є основою професійної діяльності сучасного економіста.

Дослідження у сфері наукометрії (altmetrics) свідчать, що активна присутність науковців у цифровому середовищі сприяє підвищенню видимості та цитованості їхніх досліджень, що підсилює значення цифрової комунікації у сучасній економічній науці.

Цікавий факт. Рандомізоване контрольоване дослідження соціальної медіа-комунікації у кардіоторакальній хірургії показало, що публікації, які були спеціально продвинуті через Twitter (X), отримали статистично значуще більше цитувань через рік спостереження порівняно з контрольною групою. Зокрема, “твітнуті” статті демонстрували в середньому +3.1 додаткові цитування за рік, тоді як контрольні — лише +0.7, а сам факт рандомізації на просування через Twitter був

*незалежним предиктором цитованості ($OR \approx 9.5$). Дослідження також показало сильний супровідний ефект: значно вищі *Altmetric scores*, більше онлайн-охоплення, стійкий зв'язок між цифровою видимістю та академічним впливом. Тобто, активне поширення наукових статей у соціальних медіа може мати вимірюваний і довготривалий вплив на академічну цитованість, а не лише на короткострокову увагу [220].*

Практичні поради для студентів ОПП «Міжнародна економіка»

- Розвивайте навички публічних виступів та академічних презентацій.
- Використовуйте інфографіку для пояснення економічних процесів.
- Створіть професійний профіль у LinkedIn.
- Навчіться працювати з міжнародними статистичними базами даних.
- Розвивайте навички цифрової комунікації та медіаграмотності.
- Публікуйте короткі аналітичні матеріали у професійних мережах.
- Дотримуйтеся принципів академічної доброчесності.
- Використовуйте сучасні інструменти візуалізації даних.
- Формуйте власний професійний бренд економіста.
- Критично оцінюйте інформацію у медіапросторі.

Практико-орієнтовані дискусійні питання:

1. Як би ви популяризували результати власного економічного дослідження?
2. Яку соціальну мережу ви вважаєте найефективнішою для економічної аналітики та чому?
3. Чи завжди спрощення економічної інформації є позитивним явищем?
4. Як економічні блогери впливають на фінансову поведінку населення?
5. Чи можна вважати TikTok платформою для популяризації економічної науки?

Питання до обговорення

1. Чому популяризація економічних досліджень є важливою для розвитку суспільства?
2. Які інструменти презентації є найбільш ефективними для економістів?
3. Як соціальні мережі впливають на міжнародну економічну комунікацію?

-
4. Які ризики виникають під час популяризації результатів досліджень у медіа?
 5. Як забезпечити баланс між доступністю інформації та її науковою достовірністю?
 6. Чи впливає цифрова репутація економіста на його професійну кар'єру?
 7. Як міжнародні організації використовують медіа для популяризації економічних досліджень?
 8. Чому візуалізація даних є важливою складовою економічної аналітики?
 9. Які загрози створює поширення фейкової економічної інформації?
 10. Які компетентності повинен мати сучасний економіст-комунікатор?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: навчальний посібник. К.:НУХТ, 2022. 385 с.
2. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / КПП ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: Астрелін І. М., Косогіна І.В., Кирій С.О. К.: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. 121 с.
3. Луцький Р. П. Методичні вказівки до самостійної роботи з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» для студентів на здобуття освітнього ступеня «магістр». Івано-Франківськ: Ред.-вид. відділ Університету Короля Данила, 2023. 16 с.
4. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник / уклад.: Н.В. Рашкевич, Ю.А. Отрош. Харків, 2022. 291 с.
5. Alvin E. Roth. Laboratory Experimentation in Economics // Economics and Philosophy. 1986. Vol. 2. P. 245–273. Printed in the United States of America. Cambridge University Press. URL: https://web.stanford.edu/~alroth/papers/86_EP_LaboratoryExperiment.pdf (дата звернення: 20.05.2026).
6. Confirmation Bias // Mini Encyclopedia of Behavioral Economics / Behavioral Economics. URL: <https://www.behavioraleconomics.com/resources/mini-encyclopedia-of-be/c/confirmation-bias> (дата звернення: 20.05.2026).
7. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень: підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2023. 488 с.
8. Sanghro M. A. The Synergy of Economic Theory and Research // MASEconomics. 2024. 13 Oct. URL: <https://maseconomics.com/the-synergy-of-economic-theory-and-research> (дата звернення: 20.05.2026).
9. Hendry D., Castle J. An improved approach to empirical modelling // VoxEU / CEPR. 2017. 6 Feb. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/improved-approach-empirical-modelling-0> (дата звернення: 20.05.2026).
10. Korohodova O., Ponomarenko Y., Konovalova N. Activation of international cooperation of higher education institutions in the conditions of globalization and crisis challenges. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics. 2025. № 10. С. 119–132. DOI: 10.58423/2786-6742/2025-10-119-132

-
11. Evidence-Based Management Guide / K. Schwaber [et al.]. Scrum.org, 2020. URL: <https://www.scrum.org/resources/evidence-based-management-guide> (дата звернення: 21.05.2026).
 12. Moyo C., Phiri A. Knowledge creation and economic growth: the importance of basic research. *Cogent Social Sciences*. 2024. Vol. 10, № 1. DOI: 10.1080/23311886.2024.2309714.
 13. Методологія і організація наукових досліджень: навчальний посібник / А. О. Азарова, Н. О. Біліченко, Ю. В. Міронова, Л. М. Ткачук. Вінниця: ВНТУ, 2022. 117 с.
 14. Science, technology and innovation / Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Official website. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/science-technology-and-innovation.html> (дата звернення: 20.05.2026).
 15. Aparicio G., Iturralde T., Rodríguez A. V. Developments in the knowledge-based economy research field: a bibliometric literature review. *Management Review Quarterly*. 2023. Vol. 73, № 1. P. 317–352. DOI: 10.1007/s11301-021-00241-w.
 16. Організування і проведення наукових досліджень: 1001 тест для магістрів. Спецкурс для спеціальностей 051 «Економіка», 073 «Менеджмент»: навчальний посібник / Л. І. Гальків, О. Б. Мрихіна ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів : Растр-7, 2021. – 197 с.
 17. Rivero O. The role of artificial intelligence in strategic decision-making: Transforming managerial strategies in the digital age. *European Journal of Studies in Management and Business*. 2025. Vol. 33. P. 33–42. DOI: 10.32038/mbrq.2025.33.03.
 18. Sabău-Popa C.-D. Sustainability-Oriented Digital Transformation Under Industry 4.0: Managerial Perceptions of Digitalization and AI. *Sustainability*. 2026. Vol. 18, № 5. Art. 2570. DOI: 10.3390/su18052570.
 19. Моїсеєнко Т. Є. Інвестиції ТНК у інноваційну діяльність: моделі та інструменти / Т. Є. Моїсеєнко, О. О. Корогодова, Н. О. Черненко, Я. І. Глущенко // *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 18. DOI: 10.5281/zenodo.15570537.
 20. Dvouléty O. Artificial intelligence, digitalization, and new technologies in shaping business and management research / O. Dvouléty, M. Jirásek, C. Giglio, E. Liguori // *Cogent Business & Management*. 2025. Vol. 12, № 1. DOI: 10.1080/23311975.2025.2580126.
-

-
- 21.Глущенко Я. Особливості та принципи форсайту міжнародної діяльності / Я. Глущенко, О. Корогодова, Т. Моїсеєнко, Н. Черненко // Підприємництво та інновації. 2024. № 33. С. 144–150. DOI: 10.32782/2415-3583/33.25.
 - 22.Kasali K., Olawore A. O., Raji A. N. Machine learning applications in early warning systems for supply chain disruptions: strategies for adapting to risk, pandemics and enhancing business resilience and economic stability. International Journal of Science and Research Archive. 2025. Vol. 15, № 2. P. 1829–1845. DOI: 10.30574/ijusra.2025.15.2.1612.
 - 23.Ткаченко Т. П., Гречко А. В. Узагальнення методичних підходів оцінювання економічної безпеки промислових підприємств / Т. П. Ткаченко, А. В. Гречко // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2022. Вип. 22. С. 79–82. DOI: 10.20535/2307-5651.22.2022.260154.
 - 24.Основи наукових досліджень: навчальний посібник / М. Мальська, Н.Паньків. Львів: Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 226 с.
 - 25.Cirera X. A Practitioner’s Guide to Innovation Policy: Instruments to Build Firm Capabilities and Accelerate Technological Catch-Up in Developing Countries / X. Cirera, J. Frías, J. Hill, Y. Li. Washington, DC : World Bank, 2020. 106 p. DOI: 10.1596/3326.
 - 26.Saharti M. R&D and Innovation and Its Impact on Firm Performance and Market Value: Panel Evidence from G7 Economies. Economies. 2025. Vol. 13, № 9. Art. 254. DOI: 10.3390/economies13090254.
 - 27.Bambhroliya O., Desai K., Shringi D. K. Modernizing Risk Management: The Role of Predictive Analytics and AI // ICT: Applications and Social Interfaces. ICTCS 2024 / A. Joshi, R. Ragel, M. Mahmud, S. Kartik (eds). Singapore : Springer, 2025. Vol. 1384: Lecture Notes in Networks and Systems. DOI: 10.1007/978-981-96-5751-3_22.
 - 28.Singh G. The Ultimate Guide to Predictive Analytics Tools and Frameworks / Debut Infotech Blog. 2025. Дата оновлення: 09.03.2026. URL: <https://www.debutinfotech.com/blog/predictive-analytics-tools-frameworks> (дата звернення: 21.05.2026).
 - 29.Korohodova Olena. Transformation of the product life cycle management business model: synergy of TNCs and startups in the digital economy. БІЗНЕС, ІННОВАЦІЇ, МЕНЕДЖМЕНТ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ : зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 23 квіт. 2026 р. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2026. – 234 с. С. 35-37. URL:
-

<https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/360825> (дата звернення: 21.05.2026).

30. Корогодова О. О., Задорожний О. О. Управління дослідженнями та розробками в умовах глобальної кризи COVID-19 Тези IV Міжнародної науково-практичної конференції Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні (2021) <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2021/paper/view/11351> (дата звернення: 21.05.2026).
31. Войтко С. В., Черненко Н. О., Глущенко Я. І., Корогодова О. О. Ретроспективний аналіз системи управління надзвичайними та кризовими ситуаціями в Україні / С. В. Войтко, Н. О. Черненко, Я. І. Глущенко, О. О. Корогодова // Наукові перспективи. Серія «Державне управління», 2024. – Вип. 8 (50). С. 89-103. ISSN (print) 2708-7530 [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-8\(50\)-89-103](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-8(50)-89-103)
32. Korohodova O. O., Hrechko A. V., Hlushchenko Ya. I., Chernenko N. O. Petrenko K. V. FEATURES OF INTERNATIONAL PROJECT MANAGEMENT UNDER CRISIS CONDITIONS. Наукові перспективи. Серія «Державне управління», 2024. – Вип. 8 (50). С. 308-320. ISSN (print) 2708-7530 [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-8\(50\)-308-320](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-8(50)-308-320)
33. Zhang Henguri, Chernenko N. CEPT and key technologies of Industry 4.0 in the energy sector // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність. 2025. С. 86–88. URL: <https://istc-proc.kpi.ua/article/view/331508> (дата звернення: 21.05.2026).
34. Methodology of modern scientific research with the basics of intellectual property: textbook / В. Zlotenko, Т. Kulik ; Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv National University of Technologies and Design. – Kyiv : KNUTD, 2021. – 154 p.
35. Методологічне та інструментальне забезпечення наукових досліджень: навчальний посібник / В. Г. Бодров, Л. Л. Лазебник, С. В. Онишко, В. А. Рожко, О. А. Шевчук ; за ред. О. А. Шевчука ; Університет державної фіскальної служби України. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. – 323 с.
36. Методологія та методика наукового дослідження: підручник / В. О. Вихрущ, Ю. М. Козловський; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. – 335 с.
37. Економіко-математичні методи і моделі у науково-дослідних роботах: навчальний посібник / О. Є. Кузьмін, І. І. Новаківський ; за заг. ред. О. Є. Кузьміна ; Міністерство освіти і науки України, Національний

-
- університет «Львівська політехніка». – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. – 282 с.
38. Bieńkowska J., Sikorski C. Integrating qualitative and quantitative methods: a balanced approach to management research // *Eastern Journal of European Studies*. 2024. Vol. 15, № 1. P. 345. DOI: 10.47743/ejes-2024-0115.
39. Wienclaw R. Quantitative Economic Analysis // *Business and Management : Research Starters* / EBSCO. 2021. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/business-and-management/quantitative-economic-analysis> (дата звернення: 21.05.2026).
40. Harding M., Hersh J. Big Data in economics: New sources of data create challenges that may require new skills // *IZA World of Labor*. 2018. Art. 451. DOI: 10.15185/izawol.451.
41. Bitzenis A., Koutsoupas N. Big Data in Economics Research // *Applied Economic Research and Trends. ICOAE 2023* / N. Tsounis, A. Vlachvei (eds). Cham : Springer, 2024. P. 835–848. (Springer Proceedings in Business and Economics). DOI: 10.1007/978-3-031-49105-4_61.
42. Теорія і методологія наукових досліджень: навчальний посібник для студентів (магістрів) усіх форм навчання / Ю. Д. Костін, Т. В. Полозова, І. А. Шейко, Д. Ю. Костін ; Міністерство освіти і науки України, Харківський національний університет радіоелектроніки. – Харків : ХНУРЕ, 2021. – 152 с.
43. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навчальний посібник / В. Ю. Медвідь, Ю. І. Данько, І. І. Коблянська. – Суми : Університетська книга, 2020. – 218 с.
44. Основи наукових досліджень: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти/ уклад. М. В. Кудла, В. О. Коблик ; Міністерство освіти і науки України, Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань : Видавець М. М. Сочінський, 2021. – 185 с.
45. Pangallo M., del Rio-Chanona R. M. Data-Driven Economic Agent-Based Models // *arXiv preprint*. 2024. arXiv:2412.16591. DOI: 10.48550/arXiv.2412.16591.
46. Бхаттачарджи, А. Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках: навчальний посібник 2-ге видання, перероблене і доповнене / Бхаттачарджи А., Ситник Н.; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 2,64 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 181 с.
47. Zhang P., Melguizo A. Data 4.0 – Rethinking rules for a data-driven economy // *World Economic Forum*. 2022. URL:
-

-
- <https://www.weforum.org/stories/2022/01/data-4-0-rethinking-rules-for-a-data-driven-economy> (дата звернення: 21.05.2026).
48. Моїсеєнко Т. Є. Трансформація соціально-трудових процесів транснаціональних корпорацій (ТНК) в умовах Індустрії 4.0 та 5.0: виклики та можливості для працівників і роботодавців / Т. Є. Моїсеєнко, О. О. Корогодова, Н. О. Черненко, Я. І. Глущенко // Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2025. № 14. DOI: 10.5281/zenodo.14899766.
49. Черненко Н. О. Вплив четвертої промислової революції на соціодемографічну основу людства / Н. О. Черненко, Я. І. Глущенко, О. О. Корогодова, Т. Є. Моїсеєнко // Бізнес Інформ. 2020. № 4. С. 46–56. DOI: 10.32983/2222-4459-2020-4-46-56.
50. Моїсеєнко Т. Є., Черненко Н. О., Корогодова О. О. Інноваційне оновлення економіки України за допомогою стартапів в умовах розвитку Індустрії 4.0 // Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 42. С. 97–104. DOI: 10.32843/infrastructure42-16.
51. Моїсеєнко Т. Є. Структурні елементи формування і функціонування екосистеми стартапів в умовах четвертої промислової революції / Т. Є. Моїсеєнко, О. О. Корогодова, Я. І. Глущенко, Н. О. Черненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2020. № 11. С. 81–88. DOI: 10.26565/2310-9513-2020-11-09.
52. Lundberg E. Award ceremony speech: Presentation Speech from Nobel Lectures, Economics 1969–1980 // NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach, 2026. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1969/ceremony-speech> (дата звернення: 20.05.2026).
53. World Bank Open Data // The World Bank Group. URL: <https://data.worldbank.org> (дата звернення: 20.05.2026).
54. IMF Data // International Monetary Fund. URL: <https://data.imf.org> (дата звернення: 20.05.2026).
55. UNCTADstat Data Center // United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctadstat.unctad.org> (дата звернення: 20.05.2026).
56. OECD Data // Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://data.oecd.org> (дата звернення: 20.05.2026).
57. World Economic Outlook: Reports and Publications // International Monetary Fund. 2026. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO> (дата звернення: 20.05.2026).
-

-
58. OECD Economic Outlook // Organisation for Economic Co-operation and Development. 2026. URL: <https://www.oecd.org/economic-outlook> (дата звернення: 20.05.2026).
59. World Investment Report // United Nations Conference on Trade and Development. 2025. URL: <https://unctad.org/publications/world-investment-report> (дата звернення: 20.05.2026).
60. Global Trade Outlook and Statistics // World Trade Organization. 2026. URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/publications_e.htm (дата звернення: 20.05.2026).
61. Основи наукових досліджень в економіці. Самостійна робота студентів: навчальний посібник для здобувачів ступеня магістра за освітньою програмою "Економічна аналітика" спеціальності 051 Економіка / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; укладачі: Трофименко О. О., Фартушний І. Д. - Електронні текстові дані (1 файл: 973 Кбайт). - Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. - 43 с.
62. Підготовка наукових публікацій та презентація результатів наукових досліджень. Конспект лекцій: конспект лекцій до самостійної та дистанційної роботи здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії / ІСЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад. В. О. Ананьїн, В. В. Горлинський, О. В. Уваркіна. – Електронні текстові дані (1 файл: 745.88 Кбайт). – Київ : ІСЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. – 64 с.
63. Методологія науково-дослідницької діяльності: Навчальне видання. [Електронний ресурс]: навч. посібник для аспірантів спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія» ОНП «Видавництво та поліграфія» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти / КПІ ім. Ігоря Сікорського / Уклад.: Т. А. Роїк. – Електронні текстові дані (1 файл: 1,45 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 56 с.
64. World Bank. Global Economic Prospects, January 2026: Global Economy is Resilient, but Vulnerable Countries Lag. Washington, DC : World Bank, 2026. 188 p. ISBN 978-1-4648-2267-4. DOI: 10.1596/978-1-4648-2267-4.
65. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: ШНАУ, 2020. 220 с.
66. Aye G. C. High-Frequency Contagion between Aggregate and Regional Housing Markets of the United States with Financial Assets / G. C. Aye [et al.] // Journal of Real Estate Finance and Economics. 2022. DOI: 10.1007/s11146-022-09919-8.
-

-
67. Fajgelbaum P. The Return to Protectionism / P. Fajgelbaum, P. Goldberg, P. Kennedy, A. Khandelwal // *Quarterly Journal of Economics*. 2020. Vol. 135, № 1. P. 1–55. DOI: 10.1093/qje/qjaa019.
68. Montevirgen K. Comparative advantage : economic theory // *Encyclopaedia Britannica*. 2026. Дата оновлення: 01.05.2026. URL: <https://www.britannica.com/money/comparative-advantage> (дата звернення: 20.05.2026).
69. Основи наукових досліджень: Навчально-методичний комплекс дисципліни [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент і бізнес адміністрування», «Менеджмент міжнародного бізнесу», «Менеджмент інвестицій та інновацій», «Логістика» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Н.І. Ситник – Електронні текстові дані (1 файл: 74,1 Кбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. – 57 с.
70. Economics in the Time of COVID-19 / R. Baldwin, B. Weder di Mauro (eds) ; CEPR Press. Paris ; London, 2020. URL: <https://cepr.org/publications/books-and-reports/economics-time-covid-19> (дата звернення: 22.05.2026).
71. Vidya C. T., Prabheesh K. P. Implications of COVID-19 Pandemic on the Global Trade Networks // *Emerging Markets Finance and Trade*. 2020. Vol. 56, № 10. P. 2408–2421. DOI: 10.1080/1540496X.2020.1785426.
72. United Nations Conference on Trade and Development. World Investment Report 2021: Investing in Sustainable Recovery. Geneva : UNCTAD, 2021. 248 p. (UNCTAD/WIR/2021). URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2021> (дата звернення: 20.05.2026).
73. Наукові дослідження в економіці [Електронний ресурс] : курс лекцій : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за освіт. програмою «Економічна аналітика» спеціальності 051 «Економіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: Трофименко О.О., Шевчук О.А., Фартушний І.Д. – Електрон. текст. дані (1 файл). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. – 192 с.
74. Mendeley Reference Manager // Elsevier. URL: <https://www.mendeley.com> (дата звернення: 20.05.2026).
75. Zotero: Your personal research assistant // Corporation for Digital Scholarship. URL: <https://www.zotero.org> (дата звернення: 20.05.2026).
76. EndNote: Clarivate Analytics // Clarivate. URL: <https://endnote.com> (дата звернення: 20.05.2026).
-

-
77. Кизим М. О., Дороніна М. С., Хаустова В. Є. Методологія і технологія наукових досліджень. Економічні науки (у схемах, визначеннях, прикладах) : навч. посіб. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. 56 с.
78. Корогодова О. О., Глущенко Я. І., Черненко Н. О. Особливості функціонування митних органів у податковій системі країни в умовах Індустрії 4.0 // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2020. Вип. 2 (25). С. 55–61. DOI: 10.32782/easterneurope.25-8.
79. Chernenko N. Analysis of mergers and acquisitions between 2009 and 2020 / N. Chernenko, T. Moiseienko, O. Korohodova, Y. Hlushchenko // Revista Galega De Economía. 2021. Vol. 30, № 4. P. 1–18. DOI: 10.15304/rge.30.4.7558.
80. Корогодова О. О. Ретроспектива заощадження у комунальному секторі окремих країн / О. О. Корогодова, Н. О. Черненко, Я. І. Глущенко, Т. Є. Моїсеєнко // Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». 2022. № 23. С. 45–56. DOI: 10.20535/2307-5651.23.2022.264628.
81. Корогодова О. О. Аналіз привабливості відновлюваної енергетики в окремих країнах / О. О. Корогодова, Н. О. Черненко, Т. Є. Моїсеєнко, Я. І. Глущенко // Часопис економічних реформ. 2022. № 3 (47). С. 74–82. DOI: 10.32620/cher.2022.3.10.
82. Hlushchenko Y. Evaluating the influence of taxation levels on the degree of economic freedom of countries / Y. Hlushchenko, N. Chernenko, O. Korohodova, T. Moiseienko, K. Moskvychova // Journal of Economy Culture and Society. 2024. DOI: 10.26650/JECS2023-1360385.
83. Hrechko A. Análisis de la interacción dinámica entre la expansión de territorios verdes, la reducción de emisiones y el turismo en los países Balcánicos y Europeos / A. Hrechko, K. Moskvychova, O. Korohodova, N. Chernenko, Y. Hlushchenko [et al.] // REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas. 2024. Vol. 12, № 24. P. 254–296. DOI: 10.5377/reice.v12i24.20092.
84. Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD Glossary of Statistical Terms. Paris : OECD Publishing, 2008. 496 p. ISBN 978-92-64-05507-0. DOI: 10.1787/9789264055087-en.
85. Наукові дослідження в економіці: опорний конспект лекцій [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. денної та заочної форм навчання другого магістерського рівня вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка і бізнес» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: М.В. Шашина. Електронні текстові дані (1 файл: 900 Кбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 152 с.
-

-
86. Gertler P. J. *Impact Evaluation in Practice* / P. J. Gertler, S. Martinez, P. Premand, L. B. Rawlings, C. M. J. Vermeersch ; World Bank. 2nd ed. Washington, DC : World Bank, 2016. 360 p. URI: <http://hdl.handle.net/10986/25030>. DOI: 10.1596/978-1-4648-0779-4.
87. Waltman L. A review of the literature on citation impact indicators // *Journal of Informetrics*. 2016. Vol. 10, Iss. 2. P. 365–391. DOI: 10.1016/j.joi.2016.02.007.
88. Lauronen J.-P. The epistemic, production, and accountability prospects of social impact: An analysis of strategic research proposals // *Research Evaluation*. 2022. Vol. 31, Iss. 2. P. 214–225. DOI: 10.1093/reseval/rvac001.
89. Chigbu U. E., Atiku S. O., Du Plessis C. C. *The Science of Literature Reviews: Searching, Identifying, Selecting, and Synthesising* // Publications. 2023. Vol. 11, Iss. 1. Art. 2. DOI: 10.3390/publications11010002.
90. Castillo-Martínez I. M., Ramírez-Montoya M. S. Research Competencies to Develop Academic Reading and Writing: A Systematic Literature Review // *Frontiers in Education*. 2021. Vol. 5. Art. 576961. DOI: 10.3389/feduc.2020.576961.
91. Aghion P., Antonin C., Bunel S. *The Power of Creative Destruction: Economic Upheaval and the Wealth of Nations*. Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 2021. 400 p. URL: https://books.google.ro/books/about/The_Power_of_Creative_Destruction.html?id=7SAZEAAAQBAJ (дата звернення: 20.05.2026).
92. Elsevier Researcher Academy: Research Preparation // Elsevier. URL: <https://researcheracademy.elsevier.com/research-preparation> (дата звернення: 20.05.2026).
93. Tay A. How to write a superb literature review // *Nature*. 2020. Vol. 588. Дата корекції: 09.12.2020. URL: <https://www.nature.com/articles/d41586-020-03422-x> (дата звернення: 20.05.2026).
94. Paul J., Criado A. R. The art of writing literature review: What do we know and what do we need to know? // *International Business Review*. 2020. Vol. 29, № 4. Art. 101717.
95. Aria M., Cuccurullo C. bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis // *Journal of Informetrics*. 2017. Vol. 11, № 4. P. 959–975.
96. Cobo M. J. Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools / M. J. Cobo, A. G. López-Herrera, E. Herrera-Viedma, F. Herrera // *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2011. Vol. 62, № 7. P. 1382–1402.
-

-
97. Donthu N. How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines / N. Donthu, S. Kumar, D. Mukherjee, N. Pandey, W. M. Lim // *Journal of Business Research*. 2021. Vol. 133. P. 285–296.
 98. Mongeon P., Paul-Hus A. The journal coverage of Web of Science and Scopus: A comparative analysis // *Scientometrics*. 2016. Vol. 106, № 1. P. 213–228.
 99. Nowakowska M. A comprehensive approach to preprocessing data for bibliometric analysis // *Scientometrics*. 2025. Vol. 130, № 9. P. 5191–5225.
 100. Passas I. Bibliometric analysis: The main steps // *Encyclopedia*. 2024. Vol. 4, № 2. P. 1014–1025.
 101. Peña-Rocha M. Bibliometrics effects of a new paper level classification / M. Peña-Rocha, R. Gómez-Crisóstomo, V. P. Guerrero-Bote, F. D. Moya-Anegón // *Frontiers in Research Metrics and Analytics*. 2025. Vol. 10. Art. 1531758.
 102. Perianes Rodríguez A., Olmeda Gómez C., de Moya Anegón F. *Redes de colaboración científica: Análisis y visualización de patrones de coautoría*. Valencia : Tirant Lo Blanch, 2010. 144 p.
 103. Van Eck N. J., Waltman L. Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping // *Scientometrics*. 2010. Vol. 84, № 2. P. 523–538.
 104. Korohodova O., Puiu I.-A., Druică E. From Individual Behavior to Systemic Insight: A Bibliometric and Content Analysis of COM-B Applications in Responsible Consumption // *Behavioral Sciences*. 2026. Vol. 16, № 3. Art. 474. DOI: 10.3390/bs16030474.
 105. Waltman L. A review of the literature on citation-based research evaluation // *Quantitative Science Studies*. 2020. Vol. 1, № 1. P. 1–49. DOI: 10.1162/qss_a_00018.
 106. Elsevier's impact in numbers: 2023 Highlights // RELX. URL: <https://stories.relx.com/elsevier-in-numbers-2023/index.html> (дата звернення: 20.05.2026).
 107. Truc A. The interdisciplinarity of economics / A. Truc, O. Santerre, Y. Gingras, F. Claveau // *Cambridge Journal of Economics*. 2023. Vol. 47, Iss. 6. P. 1057–1086. DOI: 10.1093/cje/bead021.
 108. Gamage A. A comparative analysis of qualitative and mixed methods research: Strengths, limitations, and practical applications // *World Journal of Advanced Research and Reviews*. 2025. Vol. 25, № 3. P. 2040–2046. DOI: 10.30574/wjarr.2025.25.3.0947.

-
109. Економіко-математичне моделювання : навч. посіб. / В. В. Вітлінський та ін. ; за заг. ред. В. В. Вітлінського. — Київ : КНЕУ, 2008. — 536 с.
110. Аверкина М. Ф., Андрущишина Г. М. Моделювання економічного зростання України // *SWorld Journal*. 2023. № 18 (2). С. 95–102. URI: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9083> (дата звернення: 20.05.2026).
111. All Prizes in Economic Sciences // The Nobel Prize. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/lists/all-prizes-in-economic-sciences/> (дата звернення: 22.05.2026).
112. Almansour, B. Y., Elkrghli, S., & Almansour, A. Y. (2023). Behavioral finance factors and investment decisions: A mediating role of risk perception. *Cogent Economics & Finance*, 11(2). <https://doi.org/10.1080/23322039.2023.2239032>
113. Introduction to randomized evaluations // The Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab (J-PAL). 2023. URL: <https://www.povertyactionlab.org/resource/introduction-randomized-evaluations> (дата звернення: 20.05.2026).
114. Ali A. What is the policy footprint of RCTs? / A. Ali, D. Evans, D. Goldemberg, R. Osei // *World Bank Blogs*. 2024. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/impac evaluations/policy-footprint-rcts> (дата звернення: 20.05.2026).
115. Press release: The Prize in Economic Sciences 2019 // NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach, 2019. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2019/press-release/> (дата звернення: 20.05.2026).
116. Olken B. A. Banerjee, Duflo, Kremer, and the Rise of Modern Development Economics // *Scandinavian Journal of Economics*. 2020. Vol. 122, № 3. P. 853–878. DOI: 10.1111/sjoe.12418.
117. Kumar P. Experimental Research Design: Lab-Experiments vs. Field Experiments // Themba Institute. 2022. URL: <https://themba.institute/research-methodology-for-management-decisions/experimental-research-design/> (дата звернення: 20.05.2026).
118. Laboratory vs. Field Experiments: Understanding the Key Differences // LIS (Library & Information Science) Academy. 2024. URL: <https://lisacademy.org/laboratory-vs-field-experiments-understanding-the-key-differences/> (дата звернення: 20.05.2026).
119. Ida T., Tanaka M., Ito K. The Economics of Field Experiments // *Smart Grid Economics*. Singapore : Springer, 2024. P. 13–35. (Advances in
-

-
- Japanese Business and Economics ; vol. 32). DOI: 10.1007/978-99-8577-7_2
120. Ensuring ethical standards and procedures for research with human beings // World Health Organization. URL: <https://www.who.int/activities/ensuring-ethical-standards-and-procedures-for-research-with-human-beings> (дата звернення: 20.05.2026).
121. Recommendations: Protection of Research Participants // International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE). URL: <https://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/protection-of-research-participants.html> (дата звернення: 20.05.2026).
122. WMA Declaration of Helsinki – Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects // World Medical Association (WMA). 1964–2024. URL: <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki/> (дата звернення: 20.05.2026).
123. Sutrop M., Lõuk K. Informed consent and ethical research // Handbook of Research Ethics and Scientific Integrity / ed. R. Iphofen. Cham : Springer, 2020. P. 213–232. DOI: 10.1007/978-3-030-16759-2_8.
124. Laas K. Human Subjects & Informed Consent Bibliography // Online Ethics Center. 2016. DOI: 10.18130/yf52-2r78.
125. Kazemi S., Korohodova O. The role of Robert Solow's theories in human resources management in the era of globalization / S. Kazemi, O. Korohodova // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність : зб. пр. XIV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 берез. 2018 р.) / КПІ ім. Ігоря Сікорського, ФММ, КМЕ. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. С. 35. URI: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/24001> (дата звернення: 20.05.2026).
126. Пістунов І. М., Турчанінова І. Ю., Чуріканова О. Ю. Прогнозування розвитку економіки України за односекторною моделлю Солоу / І. М. Пістунов, І. Ю. Турчанінова, О. Ю. Чуріканова // Економіка. Фінанси. Право. 2023. № 8. С. 5–9. DOI: 10.37634/efp.2023.8.1.
127. Robert M. Solow – Biographical // NobelPrize.org. The Nobel Foundation, 1987–2005. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1987/solow/biographical/> (дата звернення: 20.05.2026).
128. Hoover K. D. Phillips Curve // The Library of Economics and Liberty (Econlib). URL: <https://www.econlib.org/library/Enc/PhillipsCurve.html> (дата звернення: 20.05.2026).
-

-
129. Lucas R. E. Jr. Econometric policy evaluation: A critique // Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy. 1976. Vol. 1. P. 19–46. DOI: 10.1016/S0167-2231(76)80003-6.
130. Kruglova N., Dykhovychnyi O. Choosing MIRT model for analysis of quality of pedagogical and psychological tests // 2022 IEEE 3rd International Conference on System Analysis & Intelligent Computing (SAIC). – IEEE, 2022. – С. 1-4.
131. Econometric Theory : науковий журнал / засновн. П. Філіпс ; ред.: П. Гуттенбергер, Л. Су, І. Сунь // Cambridge Core. Cambridge University Press, 1985–2026. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/econometric-theory>
132. Xing C. A Review of Causal Inference Methods – Models and Comparison // Chen Xing Blog. 2024–2025. URL: <https://chenxing.home.blog/causal-inference-methods-review/>
133. Riane N. Rethinking Arrow–Debreu: A New Framework for Exchange, Time, and Uncertainty // arXiv. 2025. arXiv:2510.16003v2 [econ.TH]. URL: <https://arxiv.org/abs/2510.16003> (дата звернення: 20.05.2026).
134. Sims E. Graduate Macro Theory II: The Basic New Keynesian Model // University of Notre Dame. 2024. URL: https://sites.nd.edu/esims/files/2024/03/notes_new_keynesian_2024.pdf
135. Evans, Richard W., Computational Methods for Economists using Python, Open access Jupyter Book, v#.#.#, 2023, <https://opensourceecon.github.io/CompMethods>.
136. Viana J., Årdal C., van Oorschot K. Assessing resilience of medicine supply chain networks to disruptions: A proposed hybrid simulation modeling framework / J. Viana, C. Årdal, K. van Oorschot // Proceedings of the 2021 Winter Simulation Conference / ed.: S. Kim [et al.]. [Piscataway, NJ] : IEEE, 2021. P. 1–12. URL: <https://informs-sim.org/wsc21papers/107.pdf>
137. Bluhm B., Cutura J. Econometrics at Scale: Spark Up Big Data in Economics / B. Bluhm, J. Cutura // SAFE Working Paper. 2020. No. 266. DOI: 10.2139/ssrn.3226976.
138. Yao Z., Li Z., Thomas M., Florescu I. Reinforcement Learning in Agent-Based Market Simulation: Unveiling Realistic Stylized Facts and Behavior / Z. Yao, Z. Li, M. Thomas, I. Florescu // arXiv. 2024. arXiv:2403.19781v1 [q-fin.TR]. DOI: 10.48550/arXiv.2403.19781.
139. Boyd S., Vandenberghe L. Convex Optimization / S. Boyd, L. Vandenberghe. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 730 p. URL: <https://web.stanford.edu/~boyd/cvxbook/> (дата звернення: 20.05.2026).
-

-
140. Wassily Leontief. *Encyclopædia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/money/Wassily-Leontief> (дата звернення: 20.05.2026).
141. Hanck C., Arnold M., Gerber A., Schmelzer M. *Introduction to Econometrics with R* / C. Hanck, M. Arnold, A. Gerber, M. Schmelzer // University of Duisburg-Essen. 2020–2026. URL: <https://www.econometrics-with-r.org/>
142. Wang Yu Tong, Korohodova O., Moiseienko T., Chernenko N. International trade as important element of bilateral cooperation between Ukraine and China / Yu Tong Wang, O. Korohodova, T. Moiseienko, N. Chernenko // *Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. пр.* 2023. Вип. 2 (47). С. 222–231. DOI: 10.17721/tppe.2023.47.22.
143. Zardoub A., Sboui F. Impact of foreign direct investment, remittances and official development assistance on economic growth: panel data approach / A. Zardoub, F. Sboui // *PSU Research Review*. 2023. Vol. 7, no. 2. P. 73–89. DOI: 10.1108/PRR-04-2020-0012.
144. Fender I., McMorro M., Sahakyan V., Zulaica O. Reserve management and sustainability: the case for green bonds? / I. Fender, M. McMorro, V. Sahakyan, O. Zulaica // *BIS Working Papers*. 2020. No. 849. URL: <https://www.bis.org/publ/work849.htm> (дата звернення: 20.05.2026).
145. Idisi P. O., Adeagbo B. A., Ogwu I. J. [et al.] *The Methodology and Multifaceted Role of Models in Economic Theory: Between Abstraction and Application* / P. O. Idisi, B. A. Adeagbo, I. J. Ogwu, A. S. Lawal, F. C. Unamba, M. I. Idris, O. S. Uyaeme, K. O. Abdulkadir // *International Journal of Advanced Multidisciplinary Research and Studies*. 2025. Vol. 5, no. 6. P. 519–524. DOI: 10.62225/2583049X.2025.5.6.5233.
146. Angrist J. D., Pischke J. S. *Mostly Harmless Econometrics: An Empiricist's Companion* / J. D. Angrist, J. S. Pischke. Princeton, NJ : Princeton University Press, 2009. 392 p. DOI: 10.2307/j.ctvc4j72.
147. Smets F., Wouters R. Shocks and Frictions in US Business Cycles: A Bayesian DSGE Approach / F. Smets, R. Wouters // *The American Economic Review*. 2007. Vol. 97, no. 3. P. 586–606. URL: [suspicious link removed] (дата звернення: 20.05.2026).
148. Banerjee S., Dold M. Kahneman's tryst with reasonableness: a tease unfulfilled? / S. Banerjee, M. Dold // *Behavioural Public Policy*. 2025. Vol. 9, no. 2. P. 324–330. DOI: 10.1017/bpp.2024.37.
149. Wager S., Athey S. Estimation and Inference of Heterogeneous Treatment Effects using Random Forests / S. Wager, S. Athey // *Journal of*
-

-
- the American Statistical Association. 2018. Vol. 113, no. 523. P. 1228–1242. DOI: 10.1080/01621459.2017.1319839.
150. Zhang X., Gibson J. Using Multi-Source Nighttime Lights Data to Proxy for County-Level Economic Activity in China from 2012 to 2019 / X. Zhang, J. Gibson // *Remote Sensing*. 2022. Vol. 14, no. 5. Art. 1282. DOI: 10.3390/rs14051282.
151. An early warning approach to monitor COVID-19 activity with multiple digital traces in near real time / N. E. Kogan [et al.] // *Science Advances*. 2021. Vol. 7, no. 10. Art. eabd6989. DOI: 10.1126/sciadv.abd6989.
152. Economic Policy Uncertainty Index / S. R. Baker, N. Bloom, S. J. Davis [et al.] // *Policy Uncertainty*. 2016–2026. URL: <https://www.policyuncertainty.com/> (дата звернення: 21.05.2026).
153. Baker S. R., Bloom N., Davis S. J. Measuring Economic Policy Uncertainty / S. R. Baker, N. Bloom, S. J. Davis // *The Quarterly Journal of Economics*. 2016. Vol. 131, issue 4. P. 1593–1636. DOI: 10.1093/qje/qjw024.
154. Arslanalp S., Exton O., Gao C. [et al.] Nowcasting Country-Level Trade Estimates Using IMF PortWatch / S. Arslanalp, O. Exton, C. Gao, M. Saraiva, P. Kamali, A. Sozzi, J. Verschuur // *IMF Working Papers*. 2026. Vol. 2026, no. 099. 39 p. DOI: 10.5089/9798229046893.001.
155. Bańbura M., Giannone D., Reichlin L. Nowcasting / M. Bańbura, D. Giannone, L. Reichlin // *ECB Working Paper Series*. 2010. No. 1275. 56 p. URL: <http://www.ecb.europa.eu/pub/scientific/wps/date/html/index.en.html> (дата звернення: 20.05.2026).
156. Stock J. H., Watson M. W. Macroeconomic Forecasting Using Diffusion Indexes / J. H. Stock, M. W. Watson // *Journal of Business & Economic Statistics*. 2002. Vol. 20, no. 2. P. 147–162.
157. Kahneman D. Maps of Bounded Rationality : Prize Lecture // *NobelPrize.org*. 2002. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2002/kahneman/lecture/> (дата звернення: 20.05.2026).
158. Kable J. W. Neuroeconomics / J. W. Kable // *Open Encyclopedia of Cognitive Science*. 2025. Release 1. DOI: 10.21428/e2759450.25dc99f6.
159. Data and Code Availability Policy / American Economic Association // *AEAweb*. 2019–2026. URL: <https://www.aeaweb.org/journals/data/data-code-policy> (дата звернення: 21.05.2026).
160. Nikolov P. Writing tips for economics research papers / P. Nikolov // *Harvard University Institutional Repository*. 2020. URL:
-

-
- <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:11041649> (дата звернення: 20.05.2026).
161. Reinhart C. M., Rogoff K. S. Growth in a Time of Debt / C. M. Reinhart, K. S. Rogoff // *American Economic Review*. 2010. Vol. 100, no. 2. P. 573–578. DOI: 10.1257/aer.100.2.573.
162. O'Brien M. Forget Excel: This was Reinhart and Rogoff's biggest mistake / M. O'Brien // *The Atlantic*. 2013. URL: <https://www.theatlantic.com/business/archive/2013/04/forget-excel-this-was-reinhart-and-rogooffs-biggest-mistake/275088/> (дата звернення: 20.05.2026).
163. Pollin R. Public debt, GDP growth, and austerity: Why Reinhart and Rogoff are wrong / R. Pollin // *Oxford University Press Blog*. 2014. URL: <https://blog.oup.com/2014/01/public-debt-gdp-growth-austerity-why-reinhart-and-rogooff-are-wrong/> (дата звернення: 21.05.2026).
164. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Ст. 42. Академічна доброчесність // *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.05.2026).
165. Про академічну доброчесність : Закон України (проект). Офіційний вебпортал парламенту України. 2024–2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2026).
166. Eckstein M. A. Combating academic fraud: towards a culture of integrity / M. A. Eckstein // *ETICO: Platform on ethics and corruption in education / IIEP-UNESCO*. 2003. URL: <https://etico.iiep.unesco.org/en/combating-academic-fraud-towards-culture-integrity> (дата звернення: 20.05.2026).
167. Advisory Statement for Effective International Practice. Combatting Corruption and Enhancing Integrity: A Contemporary Challenge for the Quality and Credibility of Higher Education / IIEP-UNESCO, Council for Higher Education Accreditation // CHEA. 2016. 8 p. URL: <https://www.chea.org/sites/default/files/other-content/advisory-statement-unESCO-iiep.pdf> (дата звернення: 20.05.2026).
168. The European Code of Conduct for Research Integrity. Revised Edition 2023 / All European Academies (ALLEA). Berlin : ALLEA, 2023. 26 p. DOI: 10.26356/ECOC. ISBN 978-3-9823562-3-5.
169. Skills and Post-16 Education Act 2022 : UK Public General Acts. 2022 c. 21 // *Legislation.gov.uk : official database of UK legislation / National Archives*. 2022. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2022/21> (дата звернення: 20.05.2026).
-

-
170. Qualifications and Quality Assurance (Education and Training) Act 2012. Act No. 28 of 2012 // Irish Statute Book / Office of the Attorney General. 2012. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2012/act/28/enacted/en/html> (дата звернення: 20.05.2026).
171. White Paper on Academic Integrity / Quality and Qualifications Ireland (QQI) // QQI. 2024. 11 p. URL: https://www.qqi.ie/sites/default/files/2024-02/white-paper-on-academic-integrity_consultation_0.pdf (дата звернення: 20.05.2026).
172. Higher Education Standards Framework (Threshold Standards) 2021 : legislative instrument F2022C00105 / Department of Education // Federal Register of Legislation / Australian Government. 2021. URL: <https://www.legislation.gov.au/F2021L00488/latest/text> (дата звернення: 20.05.2026).
173. Guidance note: Academic and research integrity. Version 2.0 / Tertiary Education Quality and Standards Agency // TEQSA. 2024. URL: <https://www.teqsa.gov.au/guides-resources/resources/guidance-notes/guidance-note-academic-and-research-integrity> (дата звернення: 20.05.2026).
174. Academic Integrity Guidelines for TEOs and SSBs / New Zealand Qualifications Authority // NZQA. Wellington : NZQA, 2024. URL: <https://www2.nzqa.govt.nz/tertiary/assessment-and-moderation-of-standards/academic-integrity-and-artificial-intelligence/guidelines/> (дата звернення: 20.05.2026).
175. Bruno Frey // Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Bruno_Frey (дата звернення: 20.05.2026).
176. Frey B. S. Publishing as Prostitution? – Choosing Between One's Own Ideas and Academic Success // Public Choice. 2003. Vol. 116. P. 205–223. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1024208701874>
177. Frey B. S. Problems with Publishing: Existing State and Solutions // European Journal of Law and Economics. 2005. Vol. 19. P. 173–190. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10657-005-5426-7>.
178. Turnitin. URL: <https://www.turnitin.com/> (дата звернення: 20.05.2026).
179. iThenticate. URL: <https://www.ithenticate.com/> (дата звернення: 20.05.2026).
180. Copyleaks. URL: <https://copyleaks.com/> (дата звернення: 20.05.2026).
181. Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://osvita.kpi.ua/node/1225> (дата звернення: 20.05.2026).
-

-
182. Закон України № 2145-VIII. Редакція від 04.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20240104> (дата звернення: 20.05.2026).
183. Академічна доброчесність // Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/академічна-доброчесність> (дата звернення: 20.05.2026).
184. Про академічну доброчесність: Закон України № 4742-IX. Прийнято 18.12.2025. Чинна редакція — від 18.12.2025. Остання подія — введення в дію, відбудеться 31.07.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4742-20> (дата звернення: 20.05.2026).
185. Академічна доброчесність у КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://kpi.ua/academic-integrity> (дата звернення: 20.05.2026).
186. Кодекс честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: <https://kpi.ua/code> (дата звернення: 20.05.2026).
187. APA Style: Citations // American Psychological Association. URL: <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/citations> (дата звернення: 20.05.2026).
188. Publication Manual of the American Psychological Association. 7th edition // American Psychological Association. URL: <https://apastyle.apa.org/products/publication-manual-7th-edition> (дата звернення: 20.05.2026).
189. Chicago Manual of Style: Citation Guide // The Chicago Manual of Style Online. URL: https://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html (дата звернення: 20.05.2026).
190. Harvard Citation Guide // Mendeley. URL: <https://www.mendeley.com/guides/harvard-citation-guide/> (дата звернення: 20.05.2026).
191. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. URL: <https://foundry.kpi.ua/wp-content/uploads/2020/04/dstu-8302-2015.pdf> (дата звернення: 20.05.2026).
192. CrossRef Annual Report 2016 // CrossRef. URL: <https://www.crossref.org/annual-report/2016/> (дата звернення: 20.05.2026).
193. Elsevier Publishing Ethics Guide // Elsevier. URL: <https://www.elsevier.com/about/policies/publishing-ethics> (дата звернення: 20.05.2026).
-

-
194. Springer Nature Editorial Policies // Springer Nature. URL: <https://www.springernature.com/gp/authors/editorial-policies> (дата звернення: 20.05.2026).
195. Taylor & Francis Peer Review Policy // Taylor & Francis. URL: <https://authorservices.taylorandfrancis.com/publishing-your-research/peer-review/> (дата звернення: 20.05.2026).
196. Guidelines // Committee on Publication Ethics (COPE). URL: <https://publicationethics.org/resources/guidelines> (дата звернення: 20.05.2026).
197. Elmore, S. A., Weston, E. H. Predatory Journals: What They Are and How to Avoid Them // *Toxicologic Pathology*. 2020. Vol. 48, No. 4. P. 607–610. DOI: <https://doi.org/10.1177/0192623320920209>
198. Scholarly Peer Review // Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Scholarly_peer_review (дата звернення: 20.05.2026).
199. Mazar, M., Fleming, S. M. The Dunning-Kruger effect revisited // *Nature Human Behaviour*. 2021. Vol. 5. P. 677–678. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01101-z>
200. Sapienza, P., Zingales, L. Economic Experts versus Average Americans // *American Economic Review*. 2013. Vol. 103, No. 3. P. 636–642. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.103.3.636>.
201. OECD. OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2025: Driving Change in a Shifting Landscape. Paris: OECD Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/5fe57b90-en>
202. OECD. OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023. Component 8. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-science-technology-and-innovation-outlook-2023_0b55736e-en/full-report/component-8.html (дата звернення: 20.05.2026).
203. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Trust in national government, by population groups, 2023 (Figure 3). OECD Trust Survey 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stat.link/files/9a20554b-en/8rv7lk.xlsx> (дата звернення: 20.05.2026).
204. Ochoa-Tocachi, B. F. Developing Policy Briefs: Informing Policy with Ecosystem and Landscape Assessment Results. World Bank Learning Module / training material. 2023. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/e325f4a236440853757892321dc84413-0320012024/original/D2S4-DevelopingPolicyBriefs.pdf> (дата звернення: 20.05.2026).
-

-
205. Elevator Pitch // MIT Communication Lab. URL: <https://mitcommmlab.mit.edu/broad/commkit/elevator-pitch/> (дата звернення: 20.05.2026).
206. Policy Papers and Briefs: Insights and Context to Inform Policies and Global Dialogue // OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/publications/briefs.html?orderBy=mostRelevant&page=0&facetTags=oecd-languages%3Aen> (дата звернення: 20.05.2026).
207. McCloskey, D. N. The Rhetoric of Economics. Madison: University of Wisconsin Press, 1998. 248 p. URL: <https://books.google.com/books?id=RDwsPG2KmXYC> (дата звернення: 20.05.2026).
208. Canva // Canva. URL: <https://www.canva.com/> (дата звернення: 20.05.2026).
209. Microsoft Power BI // Microsoft. URL: <https://powerbi.microsoft.com/> (дата звернення: 20.05.2026).
210. Tableau // Tableau Software. URL: <https://www.tableau.com/> (дата звернення: 20.05.2026).
211. Google Trends // Google. URL: <https://trends.google.com/trends/> (дата звернення: 20.05.2026).
212. Statista // Statista GmbH. URL: <https://www.statista.com/> (дата звернення: 20.05.2026).
213. Academic Writing Style // Harvard Writing Center. URL: <https://writingcenter.fas.harvard.edu/> (дата звернення: 20.05.2026).
214. Mackowiak, B., Wiederholt, M. Optimal Sticky Prices under Rational Inattention // American Economic Review. 2009. Vol. 99, No. 3. P. 769–803. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.99.3.769> (дата звернення: 20.05.2026).
215. Berger, T., Wintter, S. The Newspaper Channel of Monetary Communication: Do Consumers Hear What the ECB Says? SSRN Working Paper. URL: <https://ssrn.com/abstract=5718121> DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.5718121>
216. ALLEA. The European Code of Conduct for Research Integrity – Revised Edition 2023. Berlin: ALLEA, 2023. DOI: <https://doi.org/10.26356/ECOC> ISBN 978-3-9823562-3-5 URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/european-code-of-conduct-for-research-integrity_horizon_en.pdf (дата звернення: 20.05.2026)
217. Wilkinson, M., Dumontier, M., Aalbersberg, I. et al. The FAIR Guiding Principles for Scientific Data Management and Stewardship // Scientific
-

-
- Data. 2016. Vol. 3, Article 160018. DOI: <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>
218. How to Identify Misinformation, Disinformation, and Malinformation (ITSAP.00.300) // Canadian Centre for Cyber Security. Canada.ca. May 2024. URL: <https://www.cyber.gc.ca/en/guidance/how-identify-misinformation-disinformation-and-malinformation-itsap00300> (дата звернення: 20.05.2026).
219. Hameleers, M. Disinformation as a Context-Bound Phenomenon: Toward a Conceptual Clarification Integrating Actors, Intentions and Techniques of Creation and Dissemination // Communication Theory. 2023. Vol. 33, No. 1. P. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.1093/ct/qtac021>
220. Luc, J. G. Y., Archer, M. A., Arora, R. C., Bender, E. M., Blitz, A., Cooke, D. T., Ni Hlci, T., Kidane, B., Ouzounian, M., Varghese, T. K. Jr., Antonoff, M. B. Does Tweeting Improve Citations? One-Year Results From the TSSMN Prospective Randomized Trial // The Annals of Thoracic Surgery. 2021. Vol. 111, No. 1. P. 296–300. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.athoracsur.2020.04.065>

ДОДАТКИ

Таблиця А.1-Поради щодо написання дослідницьких робіт з економіки

Положення	Шляхи використання
Частина 1: Структура та чіткість	
1. Одна ідея — один абзац	Дотримуйтеся принципу: один абзац має містити лише одну ідею.
2. Кожен абзац повинен мати структуру «перевернутої піраміди»	Використовуйте підхід BLUF (Bottom Line Up Front — головна думка на початку): кожен абзац має починатися з узагальнюючого речення, яке охоплює весь подальший зміст. Уявіть це речення як «парасольку», що накриває всі наступні твердження. Після вступного речення інформацію слід подавати від найважливішої до менш важливої. Усі інші речення мають підтримувати основну ідею, пояснювати або доводити її. Якщо абзац починається з твердження про тему X, не можна переходити до тем Y чи W у межах цього ж абзацу. Оптимальна довжина абзацу — 3–5 речень.
3. Структура речень	Використовуйте короткі та чіткі речення. За можливості застосовуйте прості слова.
4. Чіткість і лаконічність	Прагніть максимальної ясності. Уникайте повторів і зайвих слів. Якщо слово, речення або абзац можна прибрати без втрати змісту — зробіть це. Переглядайте текст і видаляйте надлишкову інформацію. Мета — передати максимум змісту мінімальною кількістю слів. Уникайте конструкцій типу «це є», «існує», «мається».
5. Простота замість складності	Видаляйте «словесний баласт». Використовуйте точні формулювання замість абстрактних.

6. Особові займенники	Використовуйте «я» для власних дій і «ми» — для спільних знань. В економічних текстах допустимо використовувати особові займенники.
7. Мова і тон	Уникайте надмірної емоційності. Віддавайте перевагу позитивним (фактологічним) твердженням, а не нормативним.
8. Активний стан	Пишіть переважно в активному стані. Наприклад: «Автор оцінив модель» краще, ніж «Модель була оцінена».
9. Узгодженість часу	Використовуйте теперішній час для теорій і фактів. Наприклад: «Mullainathan (2000) показує...»
Частина 2: Робота з даними	
10. Представлення даних	Чітко подавайте результати: «Результати показують...», «Таблиця відображає...» Читачі звикли до цифр і таблиць, тому допускається менш «художній» стиль, але важлива ясність.
11. Фокус на економіці	Основний текст має бути зосереджений на економічному аналізі. Інші аспекти (політичні, соціальні) — лише у вступі або висновках. Якщо сумніваєтесь — краще не включати зайвий матеріал. Студенти, як правило, схильні додавати, скоріше, занадто багато політичних і соціальних коментарів.
Частина 3: Мова і стиль	

12. Скорочення	Обмежуйте використання скорочень (e.g., i.e.). Іноземні слова виділяйте курсивом.
13. Жаргон і аббревіатури	Уникайте складної термінології без необхідності. Не створюйте власні аббревіатури.
14. Уникайте багатослівності	Замінюйте «для того щоб» → «щоб» «є рівним» → «дорівнює»
15. Чіткі посилання	Уникайте неоднозначності зі словами «це». Якщо ви починаєте речення зі слова «Це», обов'язково переконайтеся, що зрозуміло, до чого саме воно відноситься. Водночас у науковому письмі бажано уникати речень, що починаються зі слова «Це», оскільки такий початок часто створює нечіткість і може заплутати читача.
16. Обмежуйте прислівники	
17. Уникайте «розмитих» дієслів	«прийняти рішення» → «вирішити»
18. Уникайте слів «очевидно», «звичайно»	Зрозуміло, що якщо щось очевидне, цей факт, звичайно, буде очевидним для читача. Слово «дуже» дуже часто буває зайвим.
Частина 4: Цитування	
19. Стиль цитування	Дотримуйтеся стандарту (наприклад, Chicago Author-Date). Використовуйте формальні посилання: «Mullainathan (2000) показує...» Не пишіть: «Сендхіл Муллайнатан, у статті в журналі 2006 року...».
20. Використання	Рекомендуються Zotero, Mendeley, EndNote

менеджерів посилань	Вони дозволяють автоматизувати цитування та бібліографію
Частина 5: Робота з читачем	
21. Залучення читача	Використовуйте метафори, приклади, факти Пояснюйте значення дослідження для реального життя Пишіть просто і доступно
Частина 6: Технічні особливості	
22. Економічна термінологія	Враховуйте точні значення термінів (наприклад, saving ≠ savings)
Частина 7: Редагування	
23. Будьте критичними до себе	Критично оцінюйте власну роботу. Коли справа доходить до критики ваших текстів, будьте своїм найгіршим ворогом. Якщо ви цього не зробите, хтось інший обов'язково це зробить.
24. Залучайте колег до рецензування	Залучіть своїх колег або колег до процесу рецензування. Новий погляд на вашу роботу може виявити проблеми, які ви могли пропустити.
25. Писання — це ітеративний процес	Завжди пам'ятайте, що письмо – це ітеративний процес. Ваша перша чернетка ніколи не буде ідеальною. Будьте готові писати, редагувати та переписувати, доки ваша робота не буде відшліфована.
26. Перевіряйте текст	Ніколи не недооцінюйте важливість коректури. Орфографічні, граматичні та пунктуаційні помилки знижують достовірність вашої роботи та відволікають читача. Використовуйте перевірку орфографії, але також вичитуйте свою статтю вручну.
27. Шукайте зворотний зв'язок	Зверніться за відгуками до своїх колег, професорів та наставників. Їхня точка зору може допомогти покращити загальну якість вашої роботи.

28. Не прив'язуйте до першого варіанту	Не прив'язуйте надто до своєї першої чернетки. Будьте готові скорочувати, змінювати та переставляти речення місцями.
Частина 8: Академічна доброчесність	
29. Уникайте плагіату	Знайте, що вважається плагіатом і як його уникнути. Наукове незаконне привласнення включає копіювання чужих слів без належного цитування та використання чужих ідей без зазначення авторства.
30. Правильно оформлюйте цитати	Якщо вам потрібно цитувати безпосередньо, використовуйте лапки та належним чином посилайтеся на джерело.
Частина 9: Форматування	
31. Дотримуйтесь єдиного стилю	Дотримуйтесь узгодженого формату у вашій роботі, включаючи єдиний стиль заголовка, тип і розмір шрифту, однаковий міжрядковий інтервал і послідовний підхід до використання маркованих списків.
32. Забезпечте читабельність	Переконайтеся, що ваша робота читабельна. Використовуйте заголовки та підзаголовки, щоб розбити текст на розділи або підрозділи.
33. Використовуйте таблиці та рисунки коректно	Використовуйте таблиці та рисунки належним чином. Вони повинні бути самостійними та зрозумілими для самороз'яснень. Завжди посилайтеся на кожну таблицю чи рисунок у тексті та пояснюйте їх значення. Звичайно, рисунки та таблиці розміщуються разом із текстом у опублікованих статтях. Існують різні рекомендації щодо розміщення рисунків та таблиць у робочих документах, які ще не були опубліковані. Деякі дослідники надають перевагу включанню таблиць та рисунків безпосередньо в роботу, тоді як інші вважають за краще розміщувати їх після основної частини рукопису.
34. Узгодженість списку літератури	Переконайтеся, що ваш список літератури дотримується послідовного стилю цитування. Кожне посилання, яке ви включаете, повинно мати відповідне посилання у

	вашому тексті, і кожне посилання в тексті має бути у вашому списку літератури.
Частина 10: Висновок	
35. Висновок має узагальнювати результати	У висновку слід коротко підсумувати основні тези та висновки вашої роботи. Там також можуть бути запропоновані подальші напрямки дослідження.
36. Оцініть власну роботу критично	Зробіть крок назад і поміркуйте над своєю роботою. Запитайте себе, чи переконливо ви відповіли на своє дослідницьке питання, чи ваші аргументи логічно структуровані, і чи ваша стаття вносить щось нове до існуючого корпусу знань.
Фінальна перевірка	
37. Перевірте відповідність вимогам перед поданням	Перед поданням переконайтеся, що ваша стаття відповідає всім вимогам вашого навчального закладу або журналу, до якого ви її надсилаєте. Не поспішайте з цією остаточною перевіркою – це ваш останній шанс виявити будь-які непомічені помилки чи невідповідності.

*За роботою Пламена Ніколова (2020)